T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GRAFİK TASARIMI ANASANAT DALI PROGRAMI

KONSTRÜKTİVİZM SANAT AKIMININ 21. YÜZYIL GRAFİK TASARIMINA YANSIMALARI:

AFİŞ ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Arzu MANTAR

Öğrenci No: **155110044**

Danışman: **Dr. Öğr. Üyesi Dide AKDAĞ SATIR**

İSTANBUL 2018

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GRAFİK TASARIMI ANASANAT DALI PROGRAMI

KONSTRÜKTİVİZM SANAT AKIMININ 21. YÜZYIL GRAFİK TASARIMINA YANSIMALARI: AFİŞ ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Arzu MANTAR

Öğrenci No: **155110044**

Danışman: **Dr. Öğr. Üyesi Dide AKDAĞ SATIR**

İSTANBUL 2018

KABUL VE ONAY

Öğrencinin Adı Soyadı tarafından hazırlanan “Tezin/Raporun Adı” başlıklı bu çalışma, Savunma Sınavı tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tezin/Raporun Türü olarak kabul edilmiştir.

Başkan : [Unvanı, Adı ve SOYADI] (Danışman)

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve SOYADI]

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve şekillerin kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "*Konstrüktivizm Sanat Akımının 21. Yüzyıl Grafik Tasarımına Yansımaları: Afiş Örneklerinin İncelenmesi*" başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

[Tarih ve İmza]

Arzu MANTAR

ONAY

Tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun 5 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Tarih ve İmza]

Öğrencinin Adı SOYADI

Arzu MANTAR

ÖZET

KONSTRUKTİVİZM SANAT AKIMININ 21. YÜZYIL GRAFİK TASARIMINA YANSIMALARI: AFİŞ ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ

Arzu MANTAR

Yüksek Lisans Tezi, Grafik Tasarımı Anasanat Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Dide AKDAĞ SATIR

Temmuz, 2018 – 119 sayfa

Bu tezin temel amacı, Kübizm ve Fütürizmin etkileri ile Süprematizmin bir sentezi olarak Rusya'da karşımıza çıkan konstrüktivizmin, yerini toplumsal gerçekçilik hareketine bırakana kadar geçen sürede ortaya koydukları tasarım anlayışını, afiş tasarımına olan etkilerini ve katkılarını ortaya koymaktır.

Savaşın ardından birçok Avrupa ülkesinde sanatsal anlamda bir arayış içine girilmiş; Almanya'da Bauhaus, Hollanda'da De Stijl, Rusya'da ise konstrüktivizm ortaya çıkmaya başlamıştır. Rusya'da doğup, gelişen ve Avrupa ülkelerinde oldukça ses getiren bir sanat hareketi olan konstrüktivizm, 1940'lı yıllarda etkisini yavaş yavaş kaybetmeye başlasa da birçok sanat akımı için ufuk açıcı olan bir tasarım anlayışı geliştirmiştir.

Bu tezde ilk olarak, modern sanat akımlarından Empresyonizm, Art Nouveau, Kübizm, Fütürizm, Konstrüktivizm, Dadaizm, De Stijl, Bauhaus, Sürrealizm, Op-Art, Pop-Art, Minimalizm ve Süprematizm hakkında genel bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Art Nouveau, Fütürizm, Konstrüktivizm ve Bauhaus modern sanat akımlarının grafik tasarımın oluşum ve gelişim sürecine etkileri incelenmiştir.

Dördüncü bölümde konstrüktivizmin doğuşu, gelişimi ve genel ilkeleri hakkında detaylı bilgi verilmiş, beşinci bölümde ise konstrüktivizmin grafik tasarım alanında, dergi, kitap ve ilan çalışmalarına yansımaları incelenmiştir. Son olarak, bu akımın afiş tasarımına yansımaları ve günümüze etkileri hakkında karşılaştırmalar sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Modern Sanat, Sanat Akımları, Konstrüktivizm, Grafik Tasarım

ABSTRACT

THE REFLECTION OF THE CONSTRUCTIVISM ART MOVEMENT ON THE 21. ST CC GRAPHİC DESIGN: ANALYSING OF THE POSTER SAMPLES

Arzu MANTAR

Master Thesis, Graphic Design Main Art Discipline

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Dide AKDAĞ SATIR

Jul, 2018 - 119 pages

The Constructivism movement was born in Russia as a synthesis of Suprematism with the effects of Cubism and Futurism. The main aim of this thesis is to reveal the concept of design and the effects and contributions of Constructivism movement on poster (banner) design in the period that lasted until it was put into motion of social realism.

After the war, many European countries have entered into an artistic search. Bauhaus in Germany, De Stijl in the Netherlands, and Constructivism has begun to emerge in Russia. The Constructivism, which has been born in Russia and developed in Europe, has been influenced art movement. Although it has started to lose its influence gradually in the 1940s, it has developed a concept of design that has been eye-opening for many art movement.

In this thesis, firstly, general information is given about modern art movements which are Impressionism, Art Nouveau, Cubism, Futurism, Constructivism, Dadaism, De Stijl, Bauhaus, Surrealism, Op-Art, Pop-Art, Minimalism and Suprematism. In the third part, the effects of Art Nouveau, Futurism, Constructivism and Bauhaus modern art movements on the formation and development process of graphic design are examined.

In the fourth section, detailed information on the birth, development and general principles of constructivism was given, in the fifth section, the reflection of the Constructivism on the works of magazine, book and advertisement in the field of graphic design is examined. Finally, reflections of this art movement on the design of posters and comparison of effects on modern-days are presented.

Key Words: Modern Art, Art Movements, Constructivism, Graphic Design

ÖNSÖZ

Birinci Dünya Savaşı ve devrim sonrası Rusya da öncü bir sanat akımı olan konstrüktivizmi benimseyen, süslemeden uzak, geometrik ve kinetik ritimli, soyut yapılarla yeni kurulan sosyal topluma fayda sağlamak amacı güden öncü sanatçılar, ortaya koydukları yeniliklerle bu güne kadar oluşmuş birçok sanat akımına temel oluşturmuştur.

Bu çalışmada modern sanat akımları ve faydacı bir tasarım felsefesini benimsemiş olan konstrüktivizmin günümüze yansımaları incelenmeye çalışılmıştır.

Yoğun akademik çalışmaları arasında zamanını ayırarak bana yol gösteren ve yardımcı olan tez danışmanım Sayın Hocam, Dr. Öğr. Üyesi Dide AKDAĞ SATIR'a, yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen Sayın Hocam, Prof. Selahattin GANİZ'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmam boyunca bana destek olan aileme ve tüm meslektaşlarıma yardımlarından ötürü sonsuz teşekkür ederim.

İSTANBUL, 2018 **Arzu MANTAR**

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ŞEKİLLER LİSTESİ

EKLER LİSTESİ

KISALTMALAR LİSTESİ

Çalışmada kullanılmış olan kısaltmalar aşağıda sunulmuştur.

yy **:** Yüzyıl

B.t **:** Bilinmeyen Tarih

vs. **:** vesaire

vb **:** ve benzeri

Çev. **:** Çevirmen

Bkz. **:** Bakınız

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

İlk çağlardan bu yana insanoğlu ölümsüzlük arayışı içindedir. Mağaralara çizilen duvar resimleri ile bir yandan gelecek nesle bilgi aktarımı yaparken, iletişimi sağlarken, diğer yandan da ortaya çıkan bu eserlerle ölümsüzlüğü yakalamıştır. İspanya'nın kuzeyinde El Castillo mağarasında bulunan el izleri binlerce yıl öncesine aittir. Bu bize, insanların o zamandan şimdiye kadar hem iletişim için hem de kendinden bir iz bırakma dürtüsüyle sanata yönelmiş olduğunu göstermektedir.

Bu dürtüyle başlayan klasik sanat ve klasik sanat anlayışını benimseyen sanatçılar resim ve mimaride çok önemli eserler ortaya çıkarmıştır. Rönesans'a kadar devam eden klasik sanat yerini modernizme bırakmıştır. Modernizim ise 20.Yüzyılın ortalarında yerini Çağdaş Sanata bırakana kadar; Empresyonizm, Neo Empresyonizm, Sembolizm, Post Empresyonizm, Art Nouveau, Modernizim, Fovizm, Ekspresyonizm, Primitivizm, Kübizm, Fütürizm, Orfizm, Rayonizm, Vortisizm, Süpermatizm, Konstrüktivizm, Dadaizm, De Stijl, Bauhaus, Presizyonizm, Paris Okulu, Sürrealizm, Somut Sanat, Egzistansiyalizm, Abstre Ekspresyonizm, Kinetisizm, Neo Dadaizm, Op-Art, Pop-Art, Minimalizm ve Postmodernizim gibi akımlar ile beslenmiştir. Bu akımların birçoğu resim, mimari ve edebiyatta bazıları ise grafik alanında ön plana çıkmıştır. Bunlardan; Art nouveau, Fütürizm, Konstrüktivizm, De Stijl, Dadaizm, Bauhaus akımları grafik tasarım ürünlerinde yoğun etki bırakmıştır.

Bu bağlamda özellikle konstrüktivizmin etkilerinin görsel ve tipografik anlamda yoğun bir şekilde görülmesinden dolayı tezin konusu Konstrüktivizmin 21. Yüzyıl grafik tasarımına yansımaları ve afiş tasarımlarının incelenmesidir.

1.1. Tezin Amacı

Tez, modern sanat akımlarından konstrüktivizmin, günümüz modern (21.yüzyıl) grafik tasarımına yansımasını, tarihsel oluşum sürecinde inceledikten sonra grafik tasarım ürünlerinden afiş tasarımına etkilerini ve katkılarını ortaya koyan bir çalışma oluşturmayı hedeflemektedir.

1.2. Tezin Yöntemi

Çalışma kapsamında belirlenen konuyla ilgili başlıklar, kitaplardan, dergilerden, kütüphanelerden ve internetten alınmış bilgilerle birleştirilerek bir hazırlık yapılmıştır. Yapılan hazırlık sonucunda elde edilen kaynaklar düzenlenmiştir. Türkçe kaynakların yanı sıra yabancı dildeki kitaplar, makaleler, internet kaynakları da birer kaynak olarak kullanılmıştır.

Tez içerisinde Konstrüktivizmin etkisi olduğu düşünülen grafik tasarım ürünleri, seçilen örnekler üzerinden karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur.

1.3. Tezin Kapsamı

İlk bölüm olan, tezin giriş bölümünde amaç, yöntem ve kapsam üzerinde durulmuştur. İkinci bölüm de modern sanat akımlarının üzerine yoğunlaşırken modernizm ve modern sanat akımları incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise grafik tasarımının, bir sanat dalı olarak ayrılışını ve bu süreçte etkilendiği modern sanat akımları ele alınmıştır. Dördüncü bölümde modern sanat akımlarından konstrüktivizmin ortaya çıkışı, gelişmesi ve etkin sanatçıları hakkında bilgiler verilmiştir. Beşinci bölümde grafik alanına yansımaları üzerinde durulurken, altıncı bölüm ise afiş örneklerinin incelenmesine ayrılmıştır.

Sonuç bölümünde ise araştırmalar sonucunda konstrüktivizmin 21. Yüzyıl grafik tasarımına yansımaları ve örneklerin incelenmesi ile elde edilen verilerle ilişkilendirme yapılarak sonuçlar ortaya konulmuştur.

II. BÖLÜM

2. MODERN SANAT AKIMLARINA GENEL BAKIŞ

2.1. Modernizm ve Modern Sanat Akımları

Sanat tarihine bakarak Modern Sanat akımlarının oluşum sürecini daha iyi anlayabiliriz. Sanat tarihi, klasik sanat ile modern sanat arasındaki uzun süreli mücadeleye sahne olmuştur. Yüzyıllardır süre gelen klasik sanat geleneğinin özellikle resim, mimari, heykel ve edebiyat üzerindeki egemenliği oldukça belirgindir.

"*Akademik, kurumsallaşmış ve tanrı ile ilintili doğalcılığa karşı 'modern sanat' uzun yıllar absürd, saçma olarak değerlendirilip dışlanmıştır. Özellikle de Roma ve Barok biçimine karşı yeniyi önermek, tavır alabilmek neredeyse olanaksızdır. Ancak 19. yüzyılın sonlarında ki sosyal-düşünsel değişimler, Dünya Savaşları'nın yol açtığı büyük dengesizlikler, umutsuzluk ve hiçlik duygusu modern sanatları Avrupa'nın farklı yerlerinde hızla ortaya çıkarmıştır*." (Şimşek, 2009;17)

Avrupa'da sanayi devriminin etkilerinin halka yayılması, sınıf çatışmasını belirginleştirip toplumsal alandaki etkilerini arttırmıştır.

"*Sanatsal faaliyetler ise bilinen, tek boyutlu işlevinden çıkıp, toplumsal gerçekçiliğin göstergelerini taşımaya başlamış, toplum sorunlarına eğilip çözümler önerecek kadar cesur ve çok anlamlılığa dönüşmüştür. Özellikle sanatsal üretimde gerçekçilik Balzac, Zola, Dostoyevski gibi yazarların öncülüğünde sistemsel bir şekilde toplumsallaşmanın niteliklerini araştırıyor, burjuvaziye karşı, eleştirel bir tavra dönüşüyordu. Burjuvaziyi, ortaya çıkardığı ekonomik dengesizlikler, umutsuzluk ve hiçlik duygusu yaratan sosyal adaletsizliğinin sonucuna katlanmaya, bu olumsuzlukları düzeltmeye çağırıyordu. Ancak Burjuvaziye karşı ilk ciddi tavır edebiyat alanından değil, görsel sanatlardan ve sanatçılardan geldi.*" (Şimşek, 2009;17)

"*Modernizmin ne olduğu üzerine filozoflar, sosyologlar, tarihçiler, sanat yazarları sayısız metin kaleme almış fakat aralarında bir fikir birliğine varamamışlardır. Sanat alanında kabaca bir dönemselleştirme yapmak gerekirse, bu yazarların önemli kısmı 19. yüzyılın üçüncü çeyreği ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki dönemi "**modern dönem**" olarak adlandırmıştır*." (Erden, 2016; 10)

Gelişen sanayinin sonucunda hızla büyüyen kentleşme ve kentli insanın sorunları modern sanatın konusunu oluşturmaktadır. "*Paul Gauguin'in Batı medeniyetinden kaçışı, Vincent Van Gogh'un kendini köy yaşamına vermesi, Empresyonistlerin doğaya dönme arzusu, Fütüristlerin teknolojiye olan tutkusu, sürrealistlerin bir çıkış yolu olarak bireyin iç dünyasına bakması, 19. yüzyılda ivmesini artıran, 20. yüzyılda savaşlarla sonuçlanan bilimsel, toplumsal ve siyasi gelişmelerin doğrudan sanata yansımalarıdır.*" (Erden, 2016; 10) Modern sanatçılar bir taraftan içinde yaşadıkları dünya da meydana gelen gelişmelerden etkilenirken bir taraftan da yaptıkları sanat aracılığı ile dünyayı değiştirme çabası içine girdiler. Bu fikirlerini manifestolarıyla tüm dünyaya duyurarak toplumda öncü olmayı amaçladılar. "*Modern sanat, hayata müdahale etme endişesi taşırken ne kadar başarılı olduğu ayrı bir tartışma konusu ama Modernizm, şüphesiz, sanat tarihi içinde en üretken, en orijinal dönem olmuştur.*" (Erden, 2016; 10)

Modern dönem içerisinde ortaya çıkan ve en çok ses getiren sanat akımları incelenmiştir.

2.1.1. Empresyonizm

Empresyonizm 19. Yüzyılın ortalarında Fransa'da doğmuştur. Klasik resim sanatının anlatım ve yöntemlerine karşı gelerek, realizmin gerçeğe ve doğaya yaklaşmak düşüncesini benimsemiştir. Bu akımın öncüleri Monet ve Pissarro'dur. Akımın diğer temsilcileri ise Sisley, Degas, Renoir ve Jongkind'dır.–"*Ressamların atölyelerindeki yapay ışık, mizansenlerden ve karışım boyalardan sıkılan bir grup sanatçı atölyelerinden çıkarak farklı bir resim anlayışı ile o anı değil de o anın hissettirdiğini çizmeye çalışarak eserlerini oluşturmaya başladılar.*" (Özkan, 2015:52-54)

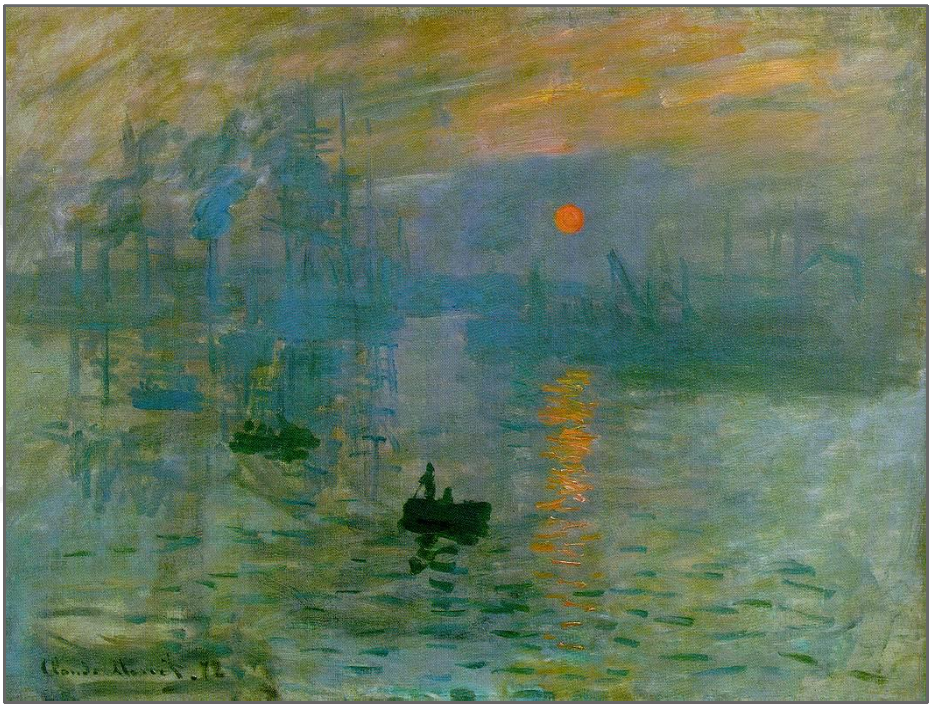
Empresyonist ressamlar renkleri karıştırmadan kullanarak, klasik resim sanatında yapısal bir değişiklik gerçekleştirmişlerdir. Yan yana veya üst üste konulan renkler uzaktan bakıldığında karışmış gibi görünüyor ve klasik renk anlayışının aksine daha canlı ve berrak gözüküyordu.

"*Londra da söz konusu ressamlar, Fransa'ya döndükleri zaman her zaman kullandıkları kirli toprak boyaları, mürekkep ve karanlık renkleri paletlerinden atıp,*

yalnız sekiz renkten oluşan bir palet oluştuardular. Bu palet sarı, turuncu, vermiyon, kırmızı, mavi ve yeşilden ibaretti." (Özkan, 2015:52-54)

"*Empresyonizm göz duyarlılığına dayanan doyumcu bir sanattı. Çevremizde yer alan nesneleri, kavramlarından sıyırarak anlık bir görüntü, bir izlenim olarak bize sunuyordu.*" (N. İpşiroğlu, M. İpşiroğlu, 2017: 25)

Empresyonistler için önemli olan resmettiği şeyin kendi doğası içinde gözlemlediği ve hafızasına aldığı renkleriydi. (Özkan, 2015:52-54)

Kaynak**:** http://www.gunde1resim.com/image/16065985043

Şekil 2. 1. Monet (1872) İzlenim: Gündoğumu

"*Empresyonistlerle yeni bir dünya ortaya çıkmıştı. Batı sanatının her döneminde olduğu gibi, bu döneminde de alışılagelen dünya yeni bir görünüm kazanıyordu.*" (N. İpşiroğlu, M. İpşiroğlu, 2017: 25)

2.1.2. Art Nouveau

Uluslararası bir dekoratif tasarım anlayışı olan Art Nouveau 1890'larda ortaya çıkmış ve 20 yıla yakın bir süre gündemde kalmayı başarmış bir sanat akımıdır. Organik biçimler ve akıcı yuvarlak çizgilerden oluşan ana hatları birçok tasarım alanında en fazla da mimarlık, iç mimarlık, endüstri tasarımı ve grafik tasarımda kendini göstermiştir.

Temelde karşı çıkmayı ve değiştirmeyi amaçlayan bu akım Avrupa'nın birçok ülkesinde farklı isimlerle ve kendine özgü bir yapıyla karşımıza çıkar. Fransa'da Art Nouveau', Almanya da 'Jugend Stil', Avusturya da 'Secessionstil' gibi çeşitli isimler ile anılan bu akım bir tasarım devrimi niteliği taşımaktadır. (Bektaş,1992:17)

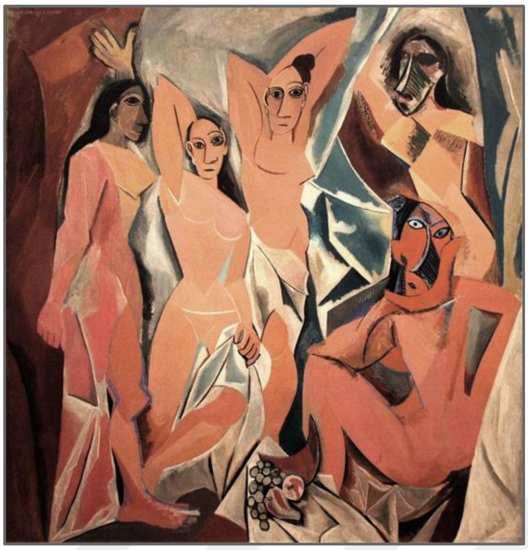
2.1.3. Kübizm

Resimsel gerçekçiliğe giden yolu hızlandırarak görsel bir devrim yaratan kübizm resimsel bir üç boyutlu yanılsama yerine derinliksiz sadece görülen iki boyutu vurgulamıştır. Bununla birlikte nesneyi tek bir açıdan değil birçok farklı açıdan göstererek dördüncü bir boyut elde etmiştir. Kübistler, empresyonistler gibi doğaya yaklaşma düşüncesi ile değil daha kavramsal bir düşünceyle yola çıkmışlardır. Kübizmin başlangıcı olarak kabul edilen Pablo Picasso'nun "Avignonlu Kızlar" adlı çalışması, bildiğimiz güzellik ve estetik anlayışından farklı olarak bilinen kalıpları yıkması neyin güzel neyin çirkin olduğunu sorgulatması, geleneksel resim anlayışını kökten değiştirmesi ve kendi kurallarını koyması yönünden yeni bir dönem oluşturmuştur. Bu çalışma karşısında Picasso ile birlikte kübizmin temellerini anlatan Braque bile çok şaşırıp etkilendiğini dile getirmiştir. (Antmen, 2016: 46)

"*Gözle görüleni yadsımak ve görünüşü yeniden kurmak olarak nitelendirilebilecek kübizm, çağdaşlığı, matematiğin de katkısıyla doruğa çıkarmıştır.*" (Eroğlu, 2015:113)

Kübist ressamlar çalışmalarının yanı sıra gazete, kâğıt gibi farklı malzemeleri bir arada kullanarak kolaj tekniğinin gelişmesine büyük ölçüde katkı sağlamışlardır. Picasso ise kolaj tekniğinin biraz daha ötesine geçmiş, yapı olarak birbirinden farklı materyallerin –tahta, teneke ve kağıt gibi– bir arada kullanarak asamblaj yani

birleştirme tekniği ile oluşturduğu heykel çalışmaları dönemin birçok sanatçısı için ilham verici olmuştur.

http://lebriz.com/pages/lsd.aspx?lang=TR&sectionID=1&articleID=1256&bhcp=1

Şekil 2. 2. Picasso (1907) Avignonlu Kızlar

Resim sanatının dışında birçok sanat dalı kübizmden etkilenmiştir. "*Örneğin, kübist üslubu heykele uyarlayan ilk Fransız sanatçılardan biri olan Hanri Laurens, ahşap ve metal kullandığı son derece renkli heykelleriyle üç boyutlu bir kübizm benimsemiş, heykelsi kübist resimlere, resimsel kübist heykellerle karşılık vermiştir.*" (Antmen, 2016: 50-51)

2.1.4. Fütürizm

Avrupa'da Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına yakın bir zamanda İtalya'da ortaya çıkan modern bir sanat akımı olan Fütürizm, sanat ve düşünsel alanlarda çağın hızını, teknolojiyi ve makineleşmiş dünyayı yansıtan bir sanat hareketi olmuştur. (Şimşek, 2009: 51)

Türkçeye "Gelecekçilik" olarak geçen Fütürizm hızın, teknolojinin, sanayileşmenin ön planda olduğu bir sanat akımıdır. Fütüristler eski olan her şeyi değersiz görerek yeniyi yüceltmişlerdir.

"*Roma'da, Milano'da ve Floransa'da dolayısıyla İtalya'da ortaya çıkan modern sanatın bütün heyecanlarını yansıtan Fütürizm akımı, Marinetti'nin 1909'da*

Paris'te yayımladığı "Manifesta du Futurisme (Gelecekçilik Bildirisi)" isimli yapıtıyla edebiyat alanında ortaya atılmış, "Manifesto dei Pittori Futursti (Gelecekçi Ressamlar Bildirisi)" ile de sanat alanında yaygınlık kazanmaya başlamıştır." (Eroğlu, 2015:101)

Fütürizmin birçok alana yayılmasında, geçmişi reddetmesi ve eski sanat diline karşı çıkması büyük rol oynamıştır. Fütüristler eski olan her şeye hatta kendi tarihlerine, kendi kültürlerine karşı savaşmışlardır. Müzelerin mezarlık olduğunu savunan fütüristler, tarihleri ile ve dolayısıyla geçmişleri ile bağlarını koparıp, klasik dönem sanat eserlerini değersiz görmüşlerdir. Bugüne kadar sahip oldukları bütün değerleri hiçe sayarak yeni bir dünya görüşü oluşturmaya çalışmışlardır. Bu yeni dünya görüşü için geçmişle ilgili bütün duygu ve düşüncelerden sıyrılıp, yeni, hızlı ve oldukça hareketli olmak zorunda kalmışlardır. Modern hayatın kaynağını oluşturan bu hızlı dünya fütüristler için yeni bir dünya olarak görünmüştür. (Şimşek, 2009: 51)

"*Fütüristlerin önde gelen temsilcileri arasında yer alan Boccioni, manifestoda yazdıklarını resimlerine taşımak yönündeki uğraşısını, ışık, enerji, mekanik hareket, ses titreşimleri gibi olguları aynı yüzey üzerinde üst üste, yan yana, iç içe geçen renk ve biçim alanları haline bölerek gerçekleştirmiştir. Sanatçının "Ruh halleri-ayrılanlar, Gidenler, kalanlar" (1911) başlıklı ünlü triptiği, Fütüristlerin ilgi duyduğu konulara, tren istasyonlarına, kalabalıklara ve tüm bunları tek yüzeyde buluşturan dinamik görsel zenginliğine bir örnektir.*" (Antmen, 2016: 67)

2.1.5. Dadaizm

"1916'da resimde soyutlamayla öncü şiirin kavşağında doğan Dada, tam bir ayaklanmadır." (Dachy, 2014: 11). Zürih ve New York'ta hemen hemen aynı zamanda ortaya çıkan her şeyin anlamsızlığını gereksizliğini vurgulayan bir sanat akımıdır. Birinci Dünya Savaşı sırasında İsviçre'nin tarafsız olması, savaştan ve şiddetten kaçan birçok sanatçı için bir sığınak gibiydi. Özellikle kozmopolit bir şehir olan Zürih'te sanatçılar toplanıp çalışmalarına devam edebilmekteydiler. Dada, anlamsızlığı ve gereksizliği yani bir bakıma tükenmişliği vurgulamıştır. Bu doğrultuda her şey gibi sanat ta gereksizdir. Geleneksel olarak kullanılan boyaları bırakarak, anlamsız şiirleri anlamsız gösterileri tercih etmişlerdir. Hayata karşı umutsuz, bıkkın ve isteksiz olan Dadaistlerin bu ruh hali müthiş bir alaycılıkla kendini ifade etme yolu bulmuştur.

http://sanatkaravani.com/wp-content/uploads/2017/04/duchamp-3.jpg

Şekil 2. 3. Marcel Duchamp (1919) Çeşme

https://i.pinimg.com/originals/06/5a/e1/065ae1a6c0ba26387ad459fb9d8bd6f3.jpg

Şekil 2. 4. Marcel Duchamp (1961) LHOOQ

Dada'nın alaycılığının ve tükenmişliğinin yeni arayışlara girmesinin en güzel örneğini Fransız sanatçı Marcel Duchamp vermiştir. İnsan yapısı herhangi bir objeyi, bir pisuvar'ı alıp sadece imzalayarak sanat çevresine sunmuştur. Yine Duchamp'ın ünlü Mona-Lisa tablosunun bir replikasına sakal ve bıyık çizmesi de Dada'nın alaycılığını iyice vurgulamıştır. (Gombrich, 2015: 601).

Dada'nın alaycı, yakıcı ve bütünlüklü başkaldırısı sonrasında gelecek birçok sanat akımına öncü olarak örnek olacaktır. (Dachy, 2014: 11).

2.1.6. Bauhaus

Weimar'da bir düşünceyle başlayıp Dessau'da sürüp, Berlin'de noktalanan bu sanat hareketi, insana daha doğrusu topluma yönelik kapsamlı ve işlevsel bir düşünce sistemidir. Bu sanat hareketinin etkileri Amerika'ya ve başka birçok ülkeye yayılmıştır. Bauhaus'un teorik bilgiyi pratiğe dönüştürme çabası uzaktan bakıldığında on dört yıllık bir süreç gibi görünebilir fakat etkisi günümüze kadar sürmüştür. Buradan hareketle Bauhaus sanat hareketinin etkilerinin oldukça geniş olduğunu

söyleyebiliriz. Birinci Dünya Savaşı sırasında zamanın yenilik arayışını önemsemeden başlayan bir projedir. (Eroğlu, 2015:138-139)

Geleneksel sanat eğitiminin toplumun ihtiyaçlarına çözüm bulma konusunda eksik kaldığını düşünen ve sanat ile zanaatı birleştirmeyi hedefleyen bir düşünceyle yola çıkan mimar Walter Gropius (1883-1969) 'yapı evi' adı verdiği bir atölye-okul tasarlamıştır. Walter Gropius tasarladığı bu sistemde sanatçıların eğitim alırken, zanaatçılarla birlikte üretime katkı sağlamasını hedeflemiş, sanatçı ve zanaatçı arasındaki ayrımı yok etmeyi amaçlamıştır. (Antmen, 2016: 107)

"*Sanat bütün yöntemlerin üzerinde oluşur; sanat aslında öğretilemez, ama el işçiliği pekâlâ öğretilebilir. Mimarlar, ressamlar, heykeltıraşlar kelimenin en öz anlamıyla el sanatçılarıdır, bu nedenle bütün öğrencilerin atölyelerde, deneme ve çalışma yerlerinde, bütün plastik yaratmalara temel oluşturmak üzere, esaslı bir biçimde eğitilmesine ağırlık verilir. Bauhaus'un kendi atölyeleri yavaş yavaş kurulmalı, yabancı atölyelerle ders sözleşmeleri yapılmalıdır. Okul atölyenin hizmetindedir, günün birinde atölyenin içinde eriyecektir. Bunun için Bauhaus'ta öğretmenler, öğrenciler yok, ustalar, kalfalar, çıraklar vardır.*" (Batur, 2015: 292-293)

"Sanat ve Teknoloji: Yeni Bir Birlik" sloganıyla yola çıkan Bauhaus endüstriyel üretime yönelik yeni bir model üretmeye çalışmış, modern endüstriyel ve mimari tasarım alanında ilk önemli örnek olarak 20. yüzyıla damgasını vurmuştur. Günümüzde Bauhaus ilkeleri üzerine temellenen çok sayıda sanat ve tasarım okulu bulunmaktadır. (Antmen, 2016: 107)

2.1.7. Süprematizm

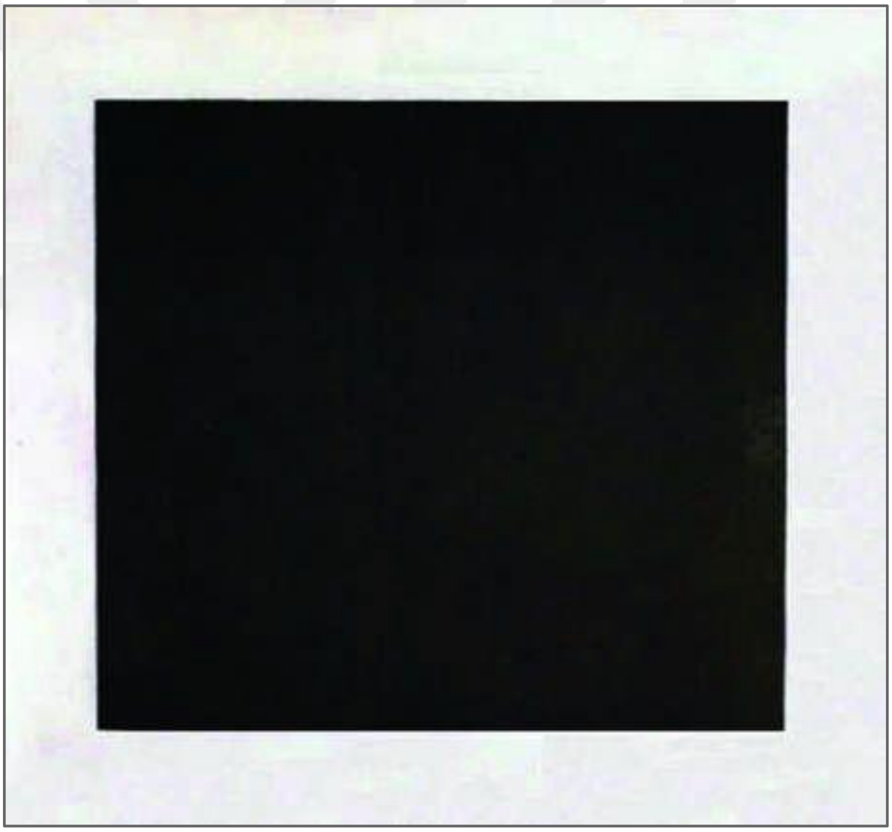
Rus Ressam Kazimir Malevich tarafından 1915'te geliştirilen Süprematizim, doğa ile bağlarını koparmış, herhangi bir nesnenin temsili olmadan, geometrik formlar kullanılarak saf sanata ulaşma niyeti taşımaktadır.

Kazimir Malevich kendi yazdığı kitapta "*Süprematizmden anladığım yaratıcı sanattaki saf hissiyatın üstünlüğüdür. Süprematiste göre, nesnel dünyanın görsel olguları, kendi başlarına anlamsızdır; önemli olan hislerdir, bu sıfatla, ortaya çıktığı çevreden oldukça başkadır*" diye tanımlamıştır. (Malevich,2013: 77)

Materyal dünyasındaki bütün nesnelerin fiziksel varlığına ilişkin referansları yok sayan Malevich, izleyicisine 'bir dünya inşa etme sisteminin tümünü' içerdiğini hissettiren yeni bir resimsel dil oluşturmuştur. İlk defa St. Petersburg'da 1915 yılında açılan "0.10: Son Fütürist Sergi'de izleyici karşısına çıkan çalışmalar büyük ilgi görmüş ve dönemin birçok sanatçısını etki altında bırakmıştır. (Farthing, Üstünipek,2017: 402)

Kübizm ve Fütürizmin tersine Süprematizmin resim formları tamamen kendine yeterli ve gerçek dünyadan bağımsız olmuştur. (Phillips, 2016: 48)

Malevich çalışmalarında özellikle kendini doğada göstermeyen kare formunu tercih etmiştir. En ünlü çalışması "Siyah Kare" de beyaz bir karenin içinde siyah bir kare olarak karşımıza çıkmış ve bu çalışmasını sıfır biçim olarak tanımlamıştır.

http://blog.kavrakoglu.com/tag/kazimir-malevich/

Şekil 2. 5. Kazimir Malevich (1915) Siyah Kare

Malevich çalışmalarında genellikle mekân bilgisi olarak sonsuzluğu vermesi açısından beyaz arka plan kullanmıştır. Beyaz fonun üzerine ise sadece belirli renkler, doğada saf olarak bulunan kırmızı, sarı, mavi ve tonlama yapmak içinde siyah ve beyaz tercih etmiştir. Renkleri kullanırken siyah ve beyazı resmin çekirdeğini oluşturmak

için diğer renkleri ise vurgu yapmak için kullanmıştır. Kırmızının kromatik değeri sarıyı resmin arkasına itmiş ve beyaz ise şekilleri ve renkleri vurgulama imkânı vermiştir. Ayrıca şekillerin düzensizliği ve birbirine yakınlıklarını kullanarak resme hareket hissi vermiştir. (Farthing, Üstünipek,2017: 403)

Rus Devrimi sonrası ortaya çıkan soyut sanat akımı Süprematizm, ilk başlarda devrim hükümeti tarafından ilgi görmüş fakat çok derin felsefeler barındırdığı için devrimin amaçlarını gerçekleştirme konusunda yetersiz kalmıştır. Devrim için her alanda kullanabileceği, halka daha kolay ulaşabileceği, daha dinamik bir sanat hareketi gerekmekteydi. Bu bağlamda Süprematizmin küllerinden Konstrüktivizm doğmuş oldu.

2.1.8. Konstrüktivizm

Türkçeye Yapısalcılık ya da Yapıcılık olarak geçen Konstrüktivizm, Rusya'da Sovyet Devrimi sonrasında ortaya çıkan ve gelişen bir modern sanat akımıdır. "*Konstrüktivizm, dünyayı yorumlamak değil, değiştirmek için bir şeyler yapılması gerektiği yolundaki felsefi çağrıyı yanıtlamak için girişilmiş bir sanat atağı olarak dikkat çekmiştir.*" (Eroğlu, 2015:132)

"*Rus Konstrüktivizmi, 20. Yüzyılın ilk yarısında görülen başka avangart sanat akımları gibi bir 'soyut estetik' hareketi olarak doğmamıştır. Sanatçıyı soyut ve sade bir görsel dile yönelten de dolayısıyla bireysel bir estetik dürtü değil, toplumun bazı fiziksel ve entelektüel gereksinimlerinin sanatla giderilebileceği düşüncesidir. Topluma ve kolektif ruha yönelik yaşam alanlarının yaratılmasına katkıda bulunmak ve yeni bir toplumun tümüyle yeni bir 'görünüm' kazanmasına çalışmak, konstrüktivistlerin öncelikli hedefidir. Mimarlığa ve mühendisliğe ilgi duymaları kitle iletişiminde kullanılan grafik ve fotoğraf gibi maceralara yönelmeleri, sanatçıyı bir tür 'yaratıcı tasarımcı' ya da toplum mühendisi olarak görmeleri bundandır.*" (Antmen, 2016: 104)

Konstrüktivizm Vladimir Yevgrafovich Tatlin, Naum Gabo, Alexander Rodçenko, El Lissitzky, gibi sanatçıların katkılarıyla şekillenmiştir. Yeni oluşturacakları halk merkezli düzeni ve bu düzenin ilkelerini halka ulaştırmak için sanatı kullanmışlardır. Halk için sanat ilkesi ise sanatçıları birden fazla alanda üretim

vermeye zorlamıştır. Örneğin Rodçenko, tipografi ve kitap tasarımlarının yanı sıra mobilya ve giysi tasarımları da yapmıştır.

Konstrüktivizm günümüze kadar mimari ve grafik alanında oldukça etkili olmuştur.

2.1.9. De Stijl

Türkçede Tarz akımı olarak tercüme edilen De Stijl akımı, "*Mimar H.P. Berlage tarafından "çoğulun bütünlüğü" sözcükleriyle tanımlanmıştır. Adını Hollandalı ressam, tasarımcı ve yazar Theo Van Doesburg'un 1917 ile 1931 yılları arasında yayımladığı dergiden alan D-Stijl, geleneksel anlamda bir grup değildi. Harekete katılımlar çoğunlukla kısa süreliydi. De-Stijl'in amacı yalnızca nesnelerin stilize edilmesi değil, ütopik bir tarz ve buna uyumlu bir ruh geliştirmekti. Duygusal olan her şey bir tabuydu.*" (GMK,1991/50)

De Stijl'in resim, mimari, plastik, iç mekan tasarımı veya kitap tasarımı dahil bütün çalışmalarında biçimlerinin daima dik açılı, renklerin ise temel renkler –kırmızı, mavi, sarı – olması temel yapı özelliklerini oluşturmuştur. Yalın renk kompozisyonuna sahip bu hareket, tasarımdaki subjektivizme yani öznelciliğe karşı çıkmaktadır. Duyguyu yansıtan her türlü çizim, yuvarlak çizgiler dışlanmış, bütünsel bir uyumu yakalamak için abartmalara yer vermeden resimsel öğeler aranmıştır.

Bu hareket uygulamalı sanatların, saf sanatı özümsemesi gerektiğini savunan, sanat ruhunu tasarım ve iletişim araçları ile topluma benimseterek gündelik yaşama inmeden toplumu sanat düzeyine yükseltmeyi hedeflemiştir. "*De Stijl hareketinin önderi ve örgütleyici gücü olan Doesburg'un 1931'deki zamansız ölümü, bu hareketin de sonu olmuştur. Rusya ve Hollanda'da başlayan bu yalın karakterli, görsel sanata ulaşma girişimleri, 20. Yüzyıl boyunca görsel disiplinleri ilgilendiren başlıca konu olmaya devam etmiştir.*" (Bektaş,1992:66)

2.1.10. Sürrealizm

Sözlükteki karşılığı gerçeküstücülük olan sürrealizm, 1920'li yıllarda Avrupa da bir anlamda Dada'nın izinde gelişen bir akımdır. Sürrealizm, her şeye karşı çıkan Dada'nın görüşlerini daha uygulanabilir bir hale getirmiştir. "Sürrealizm" terimini ilk

kez Picasso'nun sahne tasarımını yaptığı bir baleyi anlatan ünlü eleştirmen ve aynı zamanda şair olan Guillaume Apollinaire kullanmıştır. (Antmen, 2016: 133)

Dadaizmin herşeyi boş vermişliğinden uzaklaşmaya çalışan bir grup Fransız edebiyatçı tarafından ki bunlar André Breton, Paul Eluard ve Louis Aragon'dur, yeni bir düzen oluşturmak umuduyla Sigmund Freud'un savunduğu bilinçaltı kuramından ve Karl Marx'ın düşünce yapısından etkilenerek yeni bir akım başlatmışlardır. Bu akımın yansımaları edebiyat dışına çıkarak plastik sanatlarda, sinema, müzik gibi alanlarda da görülmeye başlamıştır. (Erden, 2016: 223)

"*Avusturyalı psikanalist Sigmund Freud nevrozların, bilinçten bilinçdışına baskılanan anılar ve arzulardan kaynaklandığını, rüya analizi ve serbest çağrışım gibi tekniklerin bunları serbest bırakacağını savunuyordu. Breton psikanalizi Birinci Dünya Savaşı sırasında sıhhiyeciyken denedi. Yeni bir akımın önderi olarak, bilinçdışının savaş sonrası kültürü canlandırmak için yaratıcı enerjiye sahip olduğunu ileriye sürdü. Sürrealizmin bilinçdışına dair iyimserliği İkinci Dünya Savaşı'nda Varuşçuluğun altın çağında gözden düştü, ancak otomatizm Soyut Dışavurumculuk ve Yeni Gerçekçilik gibi akımlar tarafından üretken bir şekilde yeniden yorumlandı.*" (Phillips, 2016: 64)

2.1.11. Pop art

İngiltere'de doğan Pop Art, Soyut Ekspresyonizme karşı olarak ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra görülmeye başlanan Pop Art, asamblaj, action painting, kinetik art, color field gibi tekniklerin üstüne gelmiştir.

Pop Art'ın ortaya çıktığı süreç içinde, happening, hiperrealizm, kavramsal sanat, land art, minimalizm, op art gibi akım ve üsluplarla birlikte gelişmiştir.

İngiliz Pop Art'ın ilk örneği olarak gösterilen Richard Hamilton'ın 1956'da yaptığı "Bugünün iç mekânlarının bu kadar farklı, bu kadar sempatik kılan nedir?" adlı avangart kolaj çalışmasıdır. Amerikan Pop Art'ın ilk örneği ise Claes Oldenburg'un 1959 tarihli "Sokak" adlı çalışması olmuştur. (Eroğlu, 2015: 222)

https://www.theguardian.com/artanddesign/2014/feb/07/richard-hamilton-called-him-daddy-pop

Şekil 2. 6. Richard Hamilton (1956) Bugünün İç Mekânlarının Bu Kadar Farklı, Bu Kadar Sempatik Kılan Nedir? İsimli Çalışması

"*Pop Art terimini ilk kez 1958 yılında İngiliz eleştirmen Lawrence Alloway, Architectural Design dergisinde yazdığı "Sanatlar ve Kitle İletişimi" başlıklı makalesinde popüler kültür ürünlerini tanımlamak için kullanmıştır. Alloway, 1962 yılından itibaren terimin kapsamını genişleterek güzel sanatlar alanında popüler kültür öğelerini kullanan sanatçıları da bu şemsiye altında değerlendirmeye başlamıştır.*" (Antmen, 2016: 160)

Uluslararası sanat ortamında Amerikan Soyut Dışavurumculuk akımının egemen olduğu bir dönemde ortaya çıkan ve içerik bakımından tüketim kültürünü yansıtan ve bu anlamda tam da Amerikalı olan Pop Art varlığını ortaya koyabilmek için oldukça çaba sarf etmiştir. "*Pop akımının 'tutmasını' kolay anlaşılırlığa bağlayan Amerikalı eleştirmen Harold Rosenberg, Soyut dışavurumculuk geleneğini yerle bir eden bu sanat anlayışının sanat olmadığını söyleyecek kadar ileri gitmiş, Pop'u bir tür 'reklam estetiği' olarak nitelendirmiştir. Güzel sanatların beğeni oluşturmakta ki geleneksel işlevinin zaten 'reklamcı' figürü tarafından ele geçirildiğine inanan Pop sanatçıları için Resenberg'in eleştirisinin pek bir anlamı yoktur. Pop, tüketim kültürü ve reklamı adeta yüceltir, imgeleri yüksek kültür / alt kültür ayrımı yapmaksızın ele*

alır. Amerikan sanat ortamında eleştirmenlerin kolay kolay geçit vermediği Pop akımı, yine de çok kısa sürede galerilerin, sanat piyasasının ve müzelerin onayını almış; yalnızca ABD'de değil çeşitli Avrupa ülkelerinde de 1960'lara damgasını vuran başlıca akım haline gelmiştir." (Antmen, 2016: 161)

2.1.12. Op Art

1960'larda lekeciliğe ve hareket resmine tepki olarak ortaya çıkan Op-art, "Optical Art" yani "Optik Sanat" kelimesinden kısaltılarak kullanılan bir isimdir. Op-Art resmin dışında soyut bir üslup sergilemiştir. (Temizel, 2015)

Op-Art 1965 yılında düzenlenen "Duyarlı Göz" adlı sergiyle bir sanat akımı olarak kendini beğeniye sunmuştur. Birçok soyut sanatçının yer aldığı sergi, daha çok algısal karışıklıkları ve yanılsamaları hedefleyen, kendilerini algısal soyutlamacı olarak adlandırılan bağımsız uluslararası bir grubun çalışmaları ilgi çekmiştir.

Yeni bir olgu olmayan görsel aldatmaca sanat tarihi boyunca karşımıza çokça çıkmıştır. Kusursuz perspektifli veya üç boyutlu olduğuna inandığımız iki boyutlu çizimler hep göz aldatmacası ile doludur. Sadece Op Art değil birçok sanat akımı bu aldatmacayı eserlerini üretme aşamasında kullanmıştır. Ayrık noktaların uzaktan bakılınca bütün olarak göründüğü bir teknik olan Puantilist yine bir göz aldatmacasıdır ve Neo-Empresyonistler bu tekniği çokça kullanmıştır.

"*1960'larda Op art akımının tipik özelliği, optik efektlerin esasında yapıtın konusunu oluşturduğu geometrik soyut resimlerdi. Figuratif Puantilizmden yola çıkan bazı sanatçılar, kabarıp çöküyor ya da ya da belli noktalarda titreşip hareket ediyor gibi görünen siyah-beyaz çizgi motifleri ya da biçimlere doğru ilerlediler. Bu yapıtlarından bazılarının etkileri keyif verici değildi, izleyicinin başını döndürüyor veya görüntü ortadan kalktıktan sonra gözde ardışık görüntü kalıyordu. Op-Art izleyiciler arasında popüler olsa da bazı eleştirmenlerce reklam hilesi olarak kabul edildi ve 1960'ların sonunda hızla gözden düştü. Ancak algının doğasını sorgulama ve hem sanat hem de gerçekliğin yanılsamacı doğasını gösterme açısından kalıcı bir değere sahip oldu.*" (Phillips, 2016: 93)

2.1.13. Minimalizm

1960'lı yıllarda ABD'de doğan minimalizm; "ABC Sanatı", "Reçti Sanat", "Soğuk Sanat", "Dizisel Sanat" ya da "Temel Strüktürler" gibi isimler ile anılmıştır. Bu akımın öncülerini Carl Andre, Sol LeWitt, Robert Morris, Donald Judd, Dan Flavin ve Frank Stella olarak sayabiliriz. "Minimalizm, ABD'de Pop Sanatın en şaşaalı günlerini yaşadığı dönemde sanat ortamını kitle kültürünün bir başka yüzüyle tanıştırmıştır." (Antmen, 2016: 181)

Minimalizm; bir düşünceyi, minimum sayıda renk, değer, biçim, çizgi ve dokuya indirgeyerek vermeye çalışmıştır. Kendisinden başka, hiçbir düşünceyi, objeyi ya da deneyimi vermeye çalışmaz. Vermek istediği şey, ortadadır. Çıkış noktasını gerçek mekan ve gerçek malzeme anlayışı oluşturur ve sembollere önem vermeyen, sanatsızlığa doğru yönelen, nötr bir zevki temsil eder. Görsel sanatlarda, geometrik formlara verdiği önem kadar, bu formları basite indirgemede renk ve madde olgusuna önem vermektedir. (Ertürk, 2011)

Plastik sanat tarihine baktığımızda şunu söyleyebiliriz: "*...soyut ekspresyonizmin bittiği noktada Minimal Art başlar. Bu tavrın sona erdiği yerde ise Kavramsal sanat ve arazi sanatı devreye girer*."(Eroğlu,2015:255) Minimalizm, resim ve heykel sanatlarında yeni bir disiplin oluşturmuş, bu yeni disiplin mimari ile bir araya gelerek sistemli bir dil kazanmıştır.

III. BÖLÜM

3. GRAFİK ALANIN DOĞUŞU VE ETKİLENDİĞİ SANAT AKIMLARI

3.1. Grafik Tasarım

Temel prensibi çoğaltmak olan grafik sanatı; özgün baskı, resim ve grafik tasarım olarak ayrılmadan önce uzun yıllar birbirine paralel ve birbirinin içinde bir gelişme göstermiştir. 19. yüzyıl endüstri devrimiyle birlikte ortaya çıkan reklam ihtiyacı sonucu grafik "grafik tasarım" ve özgün baskı" olmak üzere iki ayrı yönde gelişmeye başlamıştır. (Kınık. 2015:9) 19. yüzyılın ilk yarısında–hızla ilerleyen teknoloji, hayatı kolaylaştırmak adına girişimcilerin üretime soktukları birçok buluş, demir yollarının ilerlemesi, fizik ve kimya alanındaki yenilikler hızla devam etmiştir. Bu kadar gelişmenin ışığında litografi, Senefelder tarafından 1796'da bulunmuş ve Engelmann tarafından geliştirilmiştir. Yıldan yıla büyük bir ilerleme göstermiştir. Resimlerin büyük boyutta basılması kolaylaşmıştır. Bu arada hammadde olarak kullanılan ağaç hamurundan elde edilen kâğıt üretimi artmış ve devasa kâğıt tomarları ucuza satılmaya başlamıştır. Litografi taşının ağırlığını ve sertliğini ortadan kaldırmak için yapılan çalışmalarda rotatif baskı makineleri için alüminyum üstüne kalıp çıkarma olarak bilinen algrafi ve bir gravür tekniği olan çinkografi baskı için kullanılmaya başlanılmıştır. 1860'lı yıllara gelindiğinde fototipi ve gravür çalışmaları yapılmış, 1886'da ise Amerikalı Mergenthaler tarafından linotype bulunmuştur. Linotype, baskında kullanılacak harfleri bir mekanizma üzerinde bir araya getirerek kullanılmasını sağlamıştır. Uzun yazılı basımlar ve kitaplar için bir devrim niteliği taşımaktadır. Bir başka Amerikalı, Langston tarafından ise renklendirilmiş cam veya metal kalıplar üzerine kâğıt bastırılarak uygulanan bir teknik olan monotype bulunmuştur. İngilizler tarafından geliştirilen monotype 1970'li yıllara kadar varlığını korumuştur. Günümüzde halen kullanılmakta olan kauçuk ruloyu ve ofset baskıyı ise mürekkepten tasarruf edilmesini sağlamak amacıyla 1905'te Ira W. Rubel bulmuştur. (Weill, 2015:12)

Bu teknolojik gelişmelere yüzyılın sonlarında bilgisayarlarında katılması ile grafik için çok çeşitli kullanım alanları ortaya çıkmıştır. Grafik tasarıma olan ihtiyacı kültürel, sosyal, ekonomik alanlardaki birçok kişi kurum ve kuruluş hissetmeye başlarmıştır. Çünkü tasarım planlamaya dayalı belirli bir amaç gözeten bir ürün ya da hizmetin tanıtımı için izlenen yaratıcı bir eylemdir. Çağımızın en önemli tasarım

dallarından biri olan grafik hem teknik yönden hem de sanatsal yönden desteklenerek yapılan, zekâ ve sanatsal yeteneğin ortak ürünü olan bir daldır. (Kınık, 2015:9)

Emre Becer Grafik ve İletişim adlı kitabında grafik tasarımını " *Grafik tasarım, görsel bir iletişim sanatıdır. Birinci işlevi de, bir mesaj iletmek ya da ürün ya da hizmeti tanıtmaktır. Grafik tasarım terimi ilk kez 20. yüzyılın ilk yarısında metal kalıplara oyularak yazılan ve çizilen ve daha sonra da çoğaltılmak üzere basılan görsel malzemeler için kullanılmıştır. Teknoloji geliştikçe, sadece basılı malzemeler değil; film aracılığıyla perdeye yansıtılan, video ile ekrana gönderilen ve bilgisayar yardımıyla üretilen görsel malzemeler de grafik tasarım kapsamı içine girmiş ve bu terimin anlamı oldukça genişlemiştir. Bugünün grafik tasarımcısı; kaligrafi sanatçılarının, baskı ustalarının ve zanaatçılarının geleneğini sürdüren bir meslek adamıdır.*

Tasarım bir problemin çözümü demektir. Grafik tasarım problemleri genellikle iki boyutlu yüzeyler üzerinde çözülür. Genel olarak bütün görsel sanatlar, özel olarak ise iki boyut içinde var olan görüntü sanatları hemen hemen aynı dili kullanırlar. Ressamlar, fotoğrafçılar, heykeltıraşlar, seramikçi ve diğer birçok meslek grubunun oluşturduğu sanat profesyonellerinin yeni bir üyesi olan grafik tasarımcı da birçok tasarım problemini çözerken, bu ortak dilden yararlanır.

Bir grafik tasarım problemi daima iletişim ile ilgilidir. Tasarımcı; uygulama yöntemlerinin yanı sıra görsel algılamanın doğasını, görsel yanılsamanın rolünü ve sözel ile görsel iletişim arasındaki ilişkileri de bilmek ve göz önüne almak zorundadır.

Tasarımcı için tek bir çözüm yoktur. Birçok çözüm vardır. Başka bir deyimle, bir grafik tasarım problemi içinde tek bir doğru çözüm yoktur.

Tasarımcı belirli bir mesajı belirli bir kitleye aktarırken; yine belirli parasal, fiziksel ve psikolojik sınırlamalarla karşı karşıya kalır. Örneğin; bir afiş, parasal nedenlerden dolayı iki renkle sınırlandırılmış olabilir. Postayla gönderileceği için ya da basılacağı makineden dolayı boyutlarında fiziksel bir sınırlama söz konusu olabilir. Afişin herhangi bir ortam içinde algılanabilmesi için öngörülen uzaklık, ya da mesajın iletileceği kitlenin yaş, öğrenim durumu, cinsiyet vb. özellikleri ise afişin tasarımına psikolojik bir sınırlama getirir. Bütün bu sınırlamalara rağmen tasarımcı, hedef kitleye söz konusu mesajı doğru ve etkili bir biçimde aktarmak zorundadır.

İletişim, grafik tasarımın hayati unsurudur. Zaten grafik tasarımı bu denli ilginç, dinamik ve çağdaş kılan şey de iletişime yönelik olmasıdır. Tasarımcı; güncel bir bilgiyi, çağdaş bir beğeni anlayışı içinde ve yine çağdaş araç ve malzemelerle sunmak zorundadır. Bu nedenle de yeni eğilimleri, teknolojik buluşları ve yaşadığı dönem içinde tartışılan sanatsal, felsefi, politik, sosyolojik vb. sorunları yakından izlemelidir.

Tasarım eğitimi bir yaşam boyu sürer. Çünkü sürekli değişim, sürekli bir yenilenmeyi de beraberinde getirecektir. Bu nedenle grafik tasarım mesleğinin ağırkanlı ve nostaljik bir kişiliğe uygun bir uğraşı alanı olacağını söylemek zordur. Bu meslekte başarılı olabilmek için tasarım ilkelerini ve uygulamalarını bilmek, esnek ve işlek bir zekâya sahip olmak gerekmektedir. ” şeklinde tanımlamıştır. (Becer,2015:35)

Grafik tasarım oluşum ve gelişim süresinde bazı sanat akımlarından direkt bazılarından ise dolaylı olarak etkilenmiştir.

3.2. Grafik Tasarımın Oluşum ve Gelişim Süresinde Etkilendiği Modern Sanat Akımları

Grafik tasarım, bir iletişim sanatı olduğundan hareketle grafik tasarımın insanlık tarihiyle eş değer bir geçmişi olduğunu söyleyebiliriz. Geçmişten günümüze imkânların ve teknolojinin el verdiğince gelişme gösteren grafik tasarım alanı günümüzde birçok ihtiyaca cevap vermektedir. Logo tasarımı, kurumsal kimlik oluşturma, afiş, broşür, kartvizit, özel günler için kişiye özel tasarımlar, dijital dergiler, bunlardan sadece bir kaçı. Tabii ki bugünkü tasarım düzeyinde geçmişin izleri çok büyütür. Oluşum süreci insanlık kadar eski olmasına rağmen ancak sanayi devriminden sonra gelişip bir sanat olarak ayrışıp kabul görmüştür. Bu süreçten sonra ise sanat hareketlerinden ve akımlarından etkilenmeye ve bu etki doğrultusunda şekillenmeye başlamıştır.

3.2.1. Sanatta Devrim: Art Nouveau

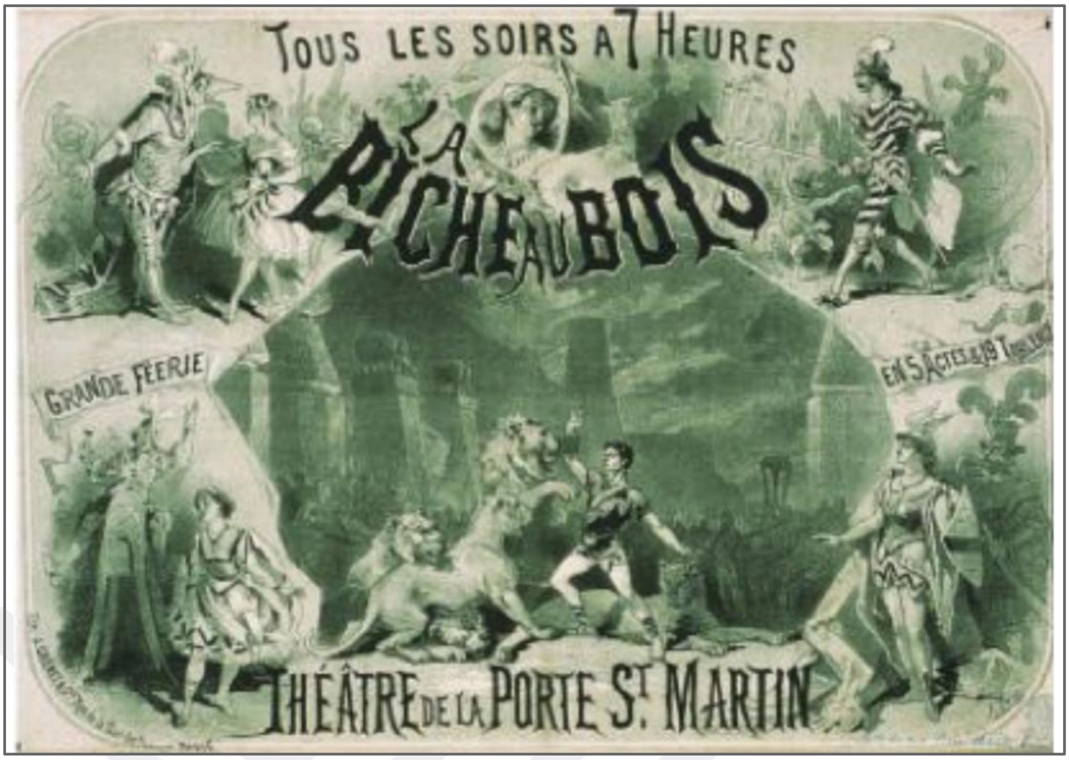
İkinci bölümde bahsedildiği üzere; Art Nouveau kelime anlamı olarak Yeni Sanat demektir ve dekoratif bir tasarım anlayışı benimseyen ve temelde doğal biçimler ve akıcı yuvarlak motiflerden oluşan bir sanat akımıdır ve bir devrim niteliğindedir.

I. Dünya savaşına kadar devam eden bu tasarım anlayışını diğer sanat akımlarından ayıran en büyük özellik ise eskiyle yani arasında bir köprü niteliği taşımasıdır. Art Nouveau yeninin saf niteliğiyle ölmekte olan eskinin deneyimini birleştirmiştir. Art Nouveau, sonradan gelen sanatçılar için malzemeleri, yöntemleri değerleri ele alış biçimleri konusunda yeni bir ufuk açmıştır. (Bektaş, 1992: 18)

Tasarımın olduğu birçok alanda görülmesine rağmen en fazla grafik ve iç mimaride etkili olmuştur. Grafik Tasarımda yeri çok önemlidir. Günümüzdeki illüstratif afişlerin temelini oluşturmaktadır.

Ciddi sansür hükümleri uygulanan Fransa'da, 1881 yılında ilan edilen basın özgürlüğü ile afişlerin Kilise dışında her yere asılabilmesi afiş tasarımında büyük gelişmeler doğurmuştur. Eskiden ressamlar için pekte hoş olmayan afiş tasarımı işi artık değer kazanmış ve önemli bir iş haline gelmiştir.

Dilek Bektaş, Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi isimli kitabında, Modern afişin babasının Jules Chéret olduğunu söyler. Chéret, duyuru niteliği taşıyan sadece harflerden oluşan tipografik afiş yerine, resimli, renkli, estetik değer taşıyan litografik afişlerin kullanılması için uğraşmış ve 1000'den fazla afiş üretmiştir. 1866'da Paris'te bir basımevi açmış ve burada bastığı ilk afiş Sarah Bernhardt'ın oynadığı "Le Biche au Bois" adlı oyun için hazırladığı monokromatik bir tasarımdır. Jules Chéret bu afişle resimli afişin öncüsü olmuştur. (Bektaş, 1992:19)

http://havingalookathistoryofgraphicdesign.blogspot.com.tr/2012/06/cheret-and-grasset.html

Şekil 3. 1. Jules Chéret (1866) "Le Biche au Bois" İsimli Oyun İçin Hazırlanan Afiş Tasarımı

"*Chéret afişlerindeki figür ve görüntü kalabalığını zamanla azaltmış, kendi basımevindeki çalışmalarıyla da bizzat renkli baskının gelişimine katkılarda bulunarak, kullandığı canlı renklerin göze çarpan niteliğiyle, sanatsal afişi yaratmıştır. Karakteristik olarak, siyah kontur içerisinde canlı kırmızı, ışıklı sarı ve yeşilin yanında, mavi mürekkebi akşam ve gece atmosferi yaratma veya süzülerek dans eden figürlerin arka planında açık mavi fon oluşturmak üzere kullanmıştır. Bu parlak renklerle grafik bir canlılık sağlamış, ustaca gerçekleştirdiği üst üste basımlarla şaşılacak genişlikte bir renk yelpazesi yaratmıştır. Chéret tasarımını doğrudan taş üzerine çizerek, sanatçının tasarımı hazırlayıp, bunu taş üzerine geçirmeyi bir el sanatçısına bırakma işlemini, değiştirmiş, çalışmalarındaki gereksiz detayları atıp, büyük renkli alanlar kullanarak dikkati ana motif üzerinde toplamıştır. Tipik kompozisyonu, afişin ortasında yer alan ve hareket eden bir figür veya figürlerdir. Bold (kalın) karakterli yazılar ise, afişteki figürün hareketini ve biçimini yansıtır niteliktedir. Konu ne olursa olsun afişlerinde hep aynı güzel genç kadın tipine yer vermesi, halk tarafından hayranlıkla karşılanmış ve bu kadın tipi "Chérette" olarak adlandırılmıştır. Yarattığı bu kadın tipiyle, toplumda kadına yeni bir rol veren Chéret*

‘kadın özgürlüğünün babası’ olarak nitelendirilmiştir. ‘Chérette’ toplumda hâkim olan mazbut, iffetli kadın ve hayat kadını ikilemine bir alternatif getirmiştir. Ne aşırı iffet düşkünü ne de fahişe olan bu kendine güvenen kadının özgürce yaşayıp, hayatın tadını çıkarması, kısa elbiseler giyip dans etmesi, şarap içmesi, hatta halk arasında sigara içmesiyle, Fransız kadını tarafından sadece giyimiyle değil aynı zamanda yaşam biçimiyle de taklit edilmiştir.” (Bektaş, 1992:19)

Fransa’da bu gelişmeler yaşanırken, Art Nouveau hızla Avrupa’ya yayılmış temelde aynı tasarım prensibiyle fakat farklı isimlerle birçok ülkede görülmeye başlamıştır. İngiltere, Almanya, Belçika, Katalonya, İtalya gibi ülkelerde ses getiren Art Nouveau yani Yeni Sanat, modernizme giden yolda büyük bir adım olmuştur. Ayrıca günümüz grafik tasarım anlayışının bu günlere ulaşasında da büyük rol oynamıştır.

3.2.2. Hız, Hareket ve Sanat Eşittir Fütürizm

20 Şubat 1909’da Paris’te “La Figaro” gazetesinde “Fütürizm Manifestosu”nu kaleme alan İtalyan şair Filippo Marinetti Fütürizmi, bilim ve endüstri toplumunun yeni gerçekleri karşısında, tüm sanatların düşünce ve biçimlerini yeniden gözden geçirmek üzere kurduğu bu devrimci hareketi şöyle tanımlamıştır; “*Biz enerjiye, korkusuzluğa ve tehlikeye duyulan aşkın şarkısını söylemek istiyoruz. Cesaret, cüret ve başkaldırı şiirimizin esas elemanları olacaktır… İddia ediyoruz ki, dünyanın görkemi yeni bir güzellikte zenginleşti: hızın güzelliği… bir top güllesi üzerinde uçarcasına, gürleyerek giden bir otomobil, “Samothrace Zaferi”nden daha güzeldir… Mücadeleden daha güzel bir şey yoktur. Saldırgan bir karakteri olmayan hiç bir çalışma sanat şaheseri olamaz.*” (Bektaş,1992:43)

Bir edebi hareket olarak başlayan Fütürizm, birçok uygulamalı sanat alanında kendini göstermeye başlamış; resim, heykel, seramik, mimarlık, iç mimarlık, müzik gibi alanlarda eserler vermiştir. Grafik tasarım da ise kendini daha çok tipografi gelişiminde göstermiştir.

Marinetti’nin “Fütürist Manifestosu” Yeni tipografinin gelişiminde ilk önemli harekettir. Manifestodaki tonlamalar, yeni ve farklı bir tasarım anlayışının habercisi olmuştur. (Becer, 2016: 49)

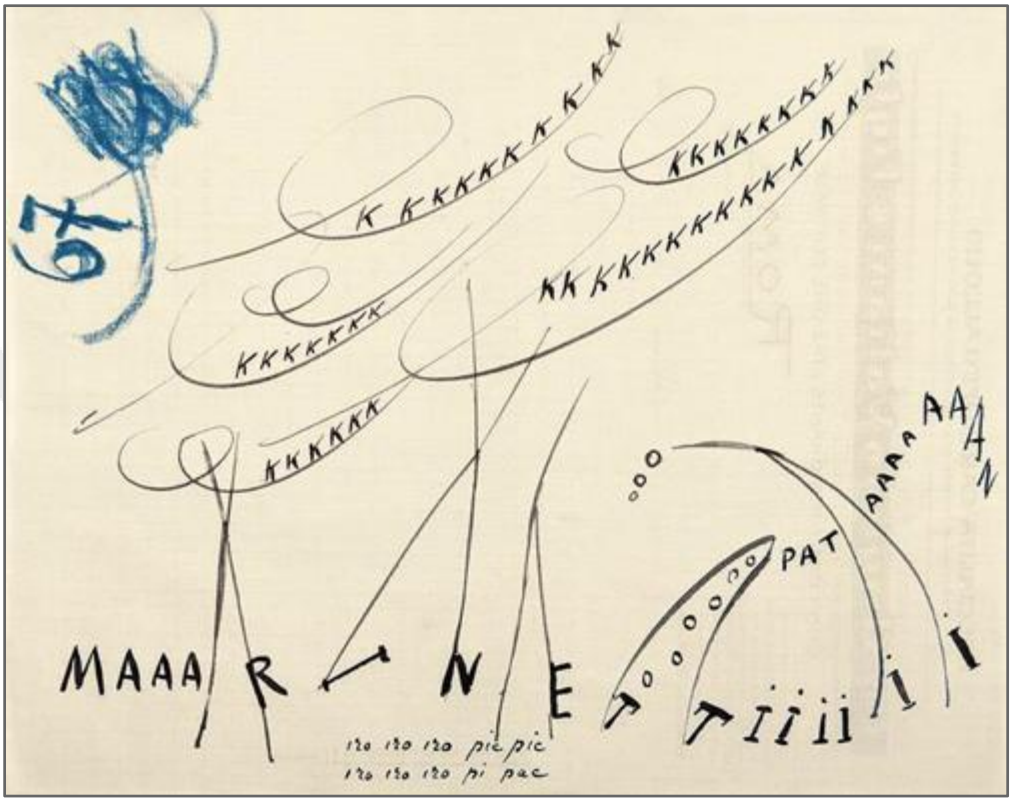

http://www.e-skop.com/skopbulten/kaleydoskop-ozgur-sozcukler/3433

Şekil 3. 2. F. T. Marinetti (1912) "Zang Tumb Tuum" Marinetti'nin Savaş Muhabiri Olarak İzlediği Balkan Savaşı Sırasında Gerçekleşen Edirne Kuşatmasının Tasviri.

Fütürizmin etkisiyle ortaya çıkan yeni tipografi daha çok resimsel niteliklidir. Bu yeni tipografi anlayışının isimleri ise "serbest tipografi" ve "özgürlüğe kavuşan sözcükler"dir. 11 Şubat 1910'da Marinetti bu yeni tasarım anlayışına katılan bir grup sanatçı ile "Fütürist Ressamların Manifestosu"nu yayınlamıştır. Bu Manifestoda; "*Geçmişin tüm kültlerini yıkmak… Her tür taklidi geçersiz kılmak özgürlük adına yapılan tüm girişimleri yüceltmek… Sanat eleştirilerini gereksiz ve tehlikeli kabul etmek… Tüm sanat alanını, geçmişte kullanılmış olan süje ve konulardan arındırmak…*" gibi amaçlarını dile getirmişlerdir. (Bektaş,1992:44)

"*Fütüristlerin görsel formlar üzerinde uyguladıkları radikal değişim, resim düzlemine eş zamanlı olarak birden fazla açıyla yaklaşan ve üç boyutlu form düzlemlerini sıkıştırmayı deneyen Pablo Picasso ve Georges Braque'nin 1970'lerde başlayan kübist düşüncelerinden ilham alıyordu. Kübistlerin 1911 ve 1912'de gerçekleştirdikleri kolajlar, Balla, Carra ve Severini gibi Fütürist sanatçıların* gazete

ve diğer basılı malzemelerle hazırladıkları tipografik kolajlara öncülük etti. İtalyan Fütürizmi var olan sanat ve iletişim formlarına saldırgan bir üslupla karşı çıkarken, modern toplumun "dinamik güçlerini" dışavurmayı ilke edinmiş, akımın propagandacı lideri Filippo Tommaso Marinetti, yazdığı manifestolarla toplumu şaşkınlığa uğratmayı birincil amaç haline getirmişti." (Becer, 2016: 25)

http://www.e-skop.com/skopbulten/kaleydoskop-ozgur-sozcukler/3433

Şekil 3. 3. F. T. Marinetti (1915-1916) "Hava Bombardımanı"

Grafik Tasarımcılar Meslek Kuruşu (GMK) tarafından 1991 yılında yayınlanan Yazılar bülteninde; Fütürizmin grafik tasarıma nasıl yansıdığı ise şöyle anlatılmıştır; "*Fütürist grafik tarzı, evrenin enerjisinin resim ve grafikte dinamik bir duyu olarak gösterilmesi gerektiği ve hatta hareket ve ışığın gerçeği sürekli dönüştürerek, katı cisimlerin maddeselliğini yok ettiği kuramından türemişti. Bu kuramlar, resimsel yaratımda yeni bir yaklaşım gerektiriyorlardı. Ressam Umberto Boccioni, bu yaklaşımı Fütürist Resmin Manifestosu'nda "dinamik duyu", "kuvvet hatları" ve "düzlemler savaşı" yaratma aracı olarak tanımladı. Burada sunulan gazete, dergi ve kitap kapakları, bu ilkelerin grafik sanatına nasıl uygulandığını ve ilk fütürist deneyselciliğin serbest nazımla nasıl el yapımı kitap-nesnelere ve resim-şiirlere yol açtığını gösteriyor. Fütürist devrim daha sonra insan yaşamının tüm*

yönlerini yenilemek amacıyla sinema, moda, ev eşyaları ve hatta postayla uğraşmaya başladı." (GMK, 1991/50)

Fütürizm devrimci bir sanat hareketi olarak doğmuştur. Zamanla politik bir hal almış ve faşizme yönelmiştir. Fütüristlerin kullandıkları devrimci teknikleri ise daha sonra Dadaistler, De-Stijl ve Konstrüktivistler geliştirerek kullanmışlardır. (Bektaş,1992:45)

3.2.3. Yeni Bir Sanat: Konstrüktivizm

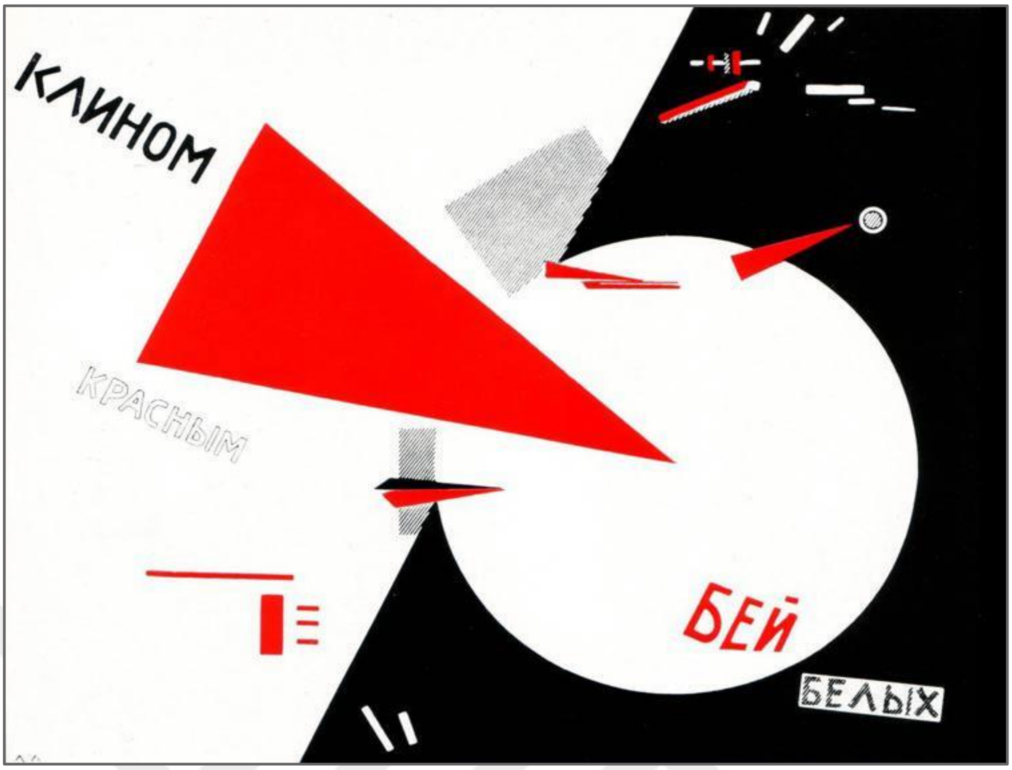
Birinci Dünya Savaşı ve Sovyet Devrimi'nin yaşandığı dönemde Rusya'da ortaya çıkan ve uzun ömürlü olmayan bir sanat hareketi olan Konstrüktivizm, farklı tasarım anlayışı ile 20. yüzyılın grafik tasarımını ve tipografi anlayışını derinden etkilemiştir.

Özkan Eroğlu Modern Sanat adlı kitabında "*Konstrüktivizm, dünyayı yorumlamak değil, değiştirmek için bir şeyler yapılması gerektiği yolundaki felsefi çağrıyı yanıtlamak için girişilmiş bir sanat atağı olarak dikkat çekmiştir.*" demektedir. (Eroğlu,2015:132)

Rus sanatçılar, batıda hızla gelişip birçok Avrupa ülkesinde benimsenen Kübizm ve Fütürizm ile oluşan yani sanatsal düşünceleri hızla benimsemişlerdir. Bu durum yeni yaratıcı adımlar için zemin oluşturmuştur. (Becer,2016:107)

Ekim devriminin ilk yıllarında bu tarz yenilikçi sanat hareketlerini hoşgörü ile karşılayan Sovyet hükümetinin 1922'den sonra bu hoşgörüsü kalmamıştır. Bu Avangart sanatçıları "kapitalist" ve "kozmopolit" olmakla suçlamış, ilkel ve propagandacı bir resim anlayışına sahip "Sosyal Gerçeklik" grubunu desteklemeye başlamıştır. (Becer,2016:112)

Rusya'da destek görmeyen öncü sanatçılar ise fark yaratan kreatif düşüncelerini Avrupa ülkelerinde sürdürmeye devam etmişlerdir. Yenilikçi anlayışa sahip, farklı ve güçlü kompozisyon yapısı ile Rus konstrüktivizmi Avrupa ülkelerinde kabul görmüş ve ortaya çıkan birçok sanat akımını dolaylı ya da direkt olarak etkilemiştir.

http://www.designishistory.com/1920/el-lissitzky/

Şekil 3. 4. El Lissitzky (1919) "Beyazlara Kızıl Kamayı Vur"

Rus konstrüktivistler, afiş, dergi, resim gibi sanat malzemelerini devrim fikrini yaymak için bir propaganda aracı olarak kullanmışlardır. El Lissitzky bazı renkleri ki bunlar kırmızı ve beyaz ve bazı geometrik şekilleri bir simge olarak kullanmış, toplumunu bazı kesimlerini bu simgelerle ifade etmiştir. El Lissitzky'nin 1920'lerde gerçekleştirdiği afişlerin hemen hepsi, bu tarz simgelerden oluşmuştur. (Antmen,2016:106)

"*Konstrüktivizmin önemli temsilcilerinden El Lisstzky'nin çalışmaları; sınırlı ve sistemli elemanların yer aldığı sayfalar, görsel unsurların en ekonomik biçimde kullanıldığı sayfalar ve dört boyuta vurgu yapan tasarımlar arasında zengin bir dizi oluşturur. Sanatçı Kandinsky ve Marc Chagall'ın öncülüğünü yaptığı buluşa dayalı Sovyet sanat akımlarından oldukça etkilenmişti. Bu dönemde grafik tasarımdaki yaratıcı düşüncelerle güzel sanatlar arasında daha önce rastlanmayan bir ilişki kurulmuş; renk, soyutlama, form ve mekan konusunda ortak bir tartışma ve sorgulama zemini oluşturabilmişti. Bu etkileşim, 1920'lerin Moskova'sında yeni bir tipografi ve*

illüstrasyon diliyle biçimlenen güçlü bir afiş kültürünün filizlenmesine yol açmıştır." (Becer,2016:111)

Alexander Rodçenko ise Konstrüktivizmin başka bir önemli ismidir. Daha çok fotoğraf ve tipografi üzerinde çalışmıştır. Sanatçının gerçekliği propagandacı anlamda biçim bozumuna uğrattığı afiş tasarımlarında, günümüzde de aynı güçlü etkisini sürdüren bir doğurganlık söz konusudur. Rodçenko çalışmalarında, simetrik gruplar, sözcükleri imgelerle ve renklerle kaynaştırması, tipografi ile görsel unsurlar arasında bağlantılar kurması izleyiciyi yorum yapmaya yönelten yazı odaklı bir fotoğrafçılığın birleşimidir. (Becer,2016:112)

Rodçenko'nun özgün fotoğrafçılık anlayışı bütün çalışmalarında kendini göstermiştir.

Hemen hemen aynı zamanlarda ortaya çıkan hazır imgelere ve rastlantısallığa dayalı Dadacı kompozisyonlar bütün Avrupa'da fırtına gibi eserken, Rodçenko, hazır imgeyi Dadacılar gibi değil, kitle iletişimine uygun bir şekilde doğrudan mesaj unsuru olarak kullanmaya çalışmıştır. (Becer,2016:112)

İyi bir ressam olan Aleksandr Rodçenko, çalışmalarında geleneksel yöntemleri terk ederek, o güne kadar grafik tasarımda çokça kullanılmamış pergel, cetvel gibi araçlara yönelmiştir.

Zaman içinde resim yapmayı tamamen bırakan Aleksandr Rodçenko çok sayıda propaganda afişi üretmiştir. Devrim fikrinin yaygınlık kazanması için çalışmalar yapan Rodçenko özellikle yaşadığı dönemdeki toplumsal değişiklikleri yansıttığı fotoğraflarıyla zengin bir birikim bırakmış, fotoğrafçılığa farklı bir bakış açısı getirmiştir. (Antmen,2016:106)

Konstrüktivizm genel olarak grafik tasarım alanına gerek afiş gerekse tipografi anlamında oldukça yenilikler katmış avangart bir sanat akımıdır.

3.2.4. "Sanat ve Teknoloji: Yeni Bir Birlik" Bauhaus

Bauhaus on dokuzuncu yüzyılda başlayan İngiltere'de ki toplumdaki hızlı dönüşüme tepki olarak ortaya çıkmış alternatif bir hayat tarzının olabileceğine dair fikirler sunmuştur. John Ruskin'in makineleşmiş üretime karşı çıkan fikirleri William Morris tarafından takip edilmiş ve hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Morris modern

üretim tekniklerini reddederek daha organik bir üretim tercih etmiştir. Bu aynı zamandan İngiltere deki Art and Crafts yani sanat ve zanaat hareketinin doğmasına sebep olmuştur. (Erden,2016:251)

Böylece Bauhaus anlayışının ilk adımları atılmıştır. Sanatçı ile Zanaatçıyı bir araya getirerek geleneksel eğitimin dışında yepyeni bir eğitim anlayışı ile sanat ve teknoloji hayatında yeni bir birlik oluşturulmuştur.

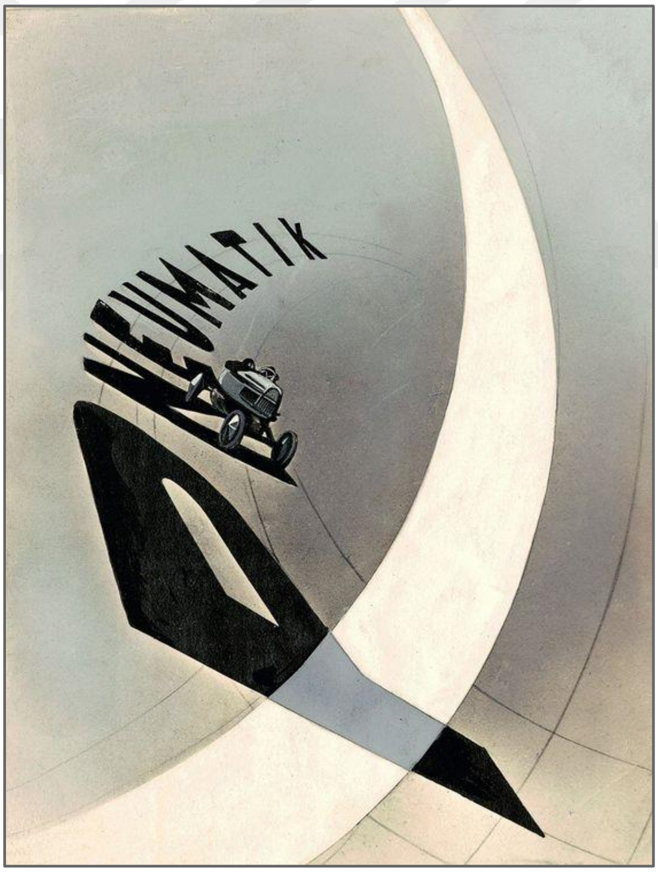
Bauhaus'un temel felsefesi sanat ve zanaatçıyı buluşturarak toplumun ihtiyaçlarına çözüm üretebilen, hayatı kolaylaştıran yenilikler üretebilecek sanatçılar yetiştirmektir. Bu yüzden hem atölye hem de okul olarak tasarlanmıştır. Bauhaus, yani Yapı Evi adı verilen bu okul güzel sanatlar ile uygulamalı sanatları bir araya getirmiştir. Ayrıca "Sanat ve Teknoloji: Yeni Bir Birlik" sloganını benimsemişlerdir. (Antmen,2016:107)

Bauhaus, modern endüstri, mimari, heykel, fotoğraf, grafik tasarım gibi birçok sanat ve uygulamalı sanat alanında adından söz ettiren bir sanat hareketi olmuştur.

Bauhaus, kabul edeceği öğrencileri ilk önce temel sanat eğitimi başlangıç kursuna tabi tutuyordu. Johannes İtten'in yönettiği bu kurs, her öğrencinin kendi yaratıcı noktalarını geliştirmesine, kullanılan malzemelerin, boyaların fiziksel özelliklerini öğrenmesine ayrıca da tüm görsel sanatların temeli olan tasarım ilkelerine dayanıyordu. 1923'e kadar devam eden bu kurs İtten'ın okul yönetimi ile anlaşmazlığa düşmesiyle ve okuldan ayrılması ile Bauhaus'un tasarım çizgisi yön değiştirmiştir. (Bektaş,1992:71)

Ortaçağ anlayışını örnek alan ayrıca ekspresyonizm ve el sanatları temelde Bauhaus anlayışının felsefesini oluştursa da, öğretmenler ve öğrenciler yavaş yavaş farklı tarzlarla tanışıp ciddi ölçüde etkilenmeye başlamıştır. Bauhaus'un kurucusu Gropius, Bauhaus'un belli bir tarzı olmasına karşı olmuştur. Öğrencilerin bir tarza bağlı kalmak yerine özgür, kreatif çalışmalar yapmasını desteklemiştir. Bauhaus, Gropius'un bu düşüncesine rağmen, mobilya ve tipografi çalışmalarında De-Stijl'den büyük ölçüde etkilenmiştir.

“*1923’te İtten’in yerine geçen Macar konstrüktivist sanatçı Laszlo Moholy Nagy çok yönlü ve yenilikçi sanatçı kişiliğiyle, resim, fotoğraf, film, heykel ve grafik tasarım dallarında yeni anlatım olanakları araştırarak, plexiglass gibi yeni malzemeleri, fotomontaj ve fotogram gibi yeni teknikleri, kinetik hareket, ışık ve saydamlık gibi görsel olanakları çalışmalarında kullanmıştır. Bauhaus öğretimi ve felsefesinin gelişmesine büyük katkılarda bulunan Moholy Nagy tipografi ve fotografiyi birleştirerek ortaya koyduğu önemli çalışmalarla Bauhaus’ta görsel iletişim konularına ilgi duyulmasını sağlamıştır. Ayrıca grafik tasarımın ve özellikle afişin, ‘tipofoto’ya doğru giden bir gelişim içerisinde olduğunu görerek, yazıyla fotoğrafın bu nesnel bütünleşmesini ve mesajı hemen iletmesini, ‘yeni görsel yazın’ olarak adlandırmıştır. 1923 yılında, havalı otomobil lastiği için tasarladığı ‘Pneumatik’ afişi, bir tipofoto örneğidir.*” (Bektaş,1992:73)

https://tr.pinterest.com/pin/763852786772433275/

Şekil 3. 5. Moholy Nagy (1923) “Pneumatik”

Mohly Nagy Bauhaus’a gelmesiyle ve yaptığı çalışmalar ile okulun grafik alanına olan ilgisini arttırmıştır. Tipografi, baskı ve fotoğraf eskiye nazaran daha işlevsel kullanılmaya başlanmış ayrıca okulda konstrüktivist bir hava estirmiştir.

Gropius'un kurduğu Bauhaus Okulu, Weimar'da dört yıla yakın bir süre varlığını korumuş ama bazı politik nedenlerden dolayı Weimar'dan ayrılıp Dessau'ya taşınmak zorunda kalmıştır.

Dessau'ya taşınırken Gropius müfredatı elden geçirerek yeni atölyeler eklemiştir. Bunlardan Tipografi atölyesini ise önce Herber Bayer ve daha sonra da Joost Schmidt yönetmiştir. Herber Bayer'in grafik tasarıma birçok katkısı olmuştur. Bunlardan en önemlilerinden biri de tipografide devrim sayılacak, tüm büyük harfleri hiçe sayarak sadece majiskül harfler kullanarak tasarladığı Evrensel Alfabe'sidir. (GMK,1991:50)

https://www.widewalls.ch/bauhaus-typography/herbert-bayer/

Şekil 3. 6. Herber Bayer (1925) "Evrensel Alfabe"

Bauhaus, Dessau'ya taşındıktan kısa süre sonra halk tarafından hızla tanınmaya, geometrik, işlevsel, çağdaş olan herşey Bauhaus'u hatırlatmaya başlamıştır. (GMK,1991:50)

IV. BÖLÜM

4. KONSTRÜKTİVİZM

4.1. Konstrüktivizmin Doğuşu ve Gelişimi

Birinci Dünya Savaşı sonrası Rusya'da doğan Konstrüktivizm, terim olarak konstrüksiyondan gelmektedir. Temel olarak konstrüktivizm işlevsel bir sanat akımıdır ve her şeyi yeniden ve daha işlevsel bir hale getirmeyi amaçlamaktadır. Sanat için sanat kavramı yerine toplum için sanat felsefesini benimsemiştir.

Rus sanatçılar önce, kübizm ve fütürizm düşüncelerini hızlı bir şekilde benimseyip geliştirmeye başlamışlardır. Birbirinden oldukça farklı bu iki sanat akımı arasında ortak özellikler görerek iki sanat akımını, kübo-fütürizm adı altında birleştirmişlerdir. Tasarım, Tipografi, mimari ve birçok alanda yeni üslup denemeleri yapmışlardır. Çarlık Rusya'sının değerlerine karşı çıkışı sembolize etmek için ise Rus fütürist üslubunu kullanmışlardır.

Edebiyat kitapların da ezilen köylü sınıfı temsil etmek için hem ucuz malzemelere hem de artık modası geçmiş el sanatları kullanılmıştır. (Bektaş, 1992:56).

"*Savaşın ve 1917 Devriminin getirdiği sarsıntılara ve yarattığı sorunlara, iç çekişmelerle dış saldırıların ayrı bir yoğunluk kazandırdığı Rusya'da insanların günlük yaşayışlarıyla ilgili gerçeklere özel bir önem vermek gerekiyordu. Öncü sanatçılar, insanın mesleğinin yararlılığını bilmesinin ve göstermesinin özellikle gerektirdiği bir dönemde kendilerini ülkenin sanat ve tasarım kurumlarında önemli görevlerde buldular. Oldukça ağır ekonomik sorunlar karşısında yeniden kurulmakta olan bir toplumun sanatçısı bu çabaya nasıl katkıda bulunabilirdi? Yapılacak üç iş vardı. Sanatçının önce kendi sanatını herkesin, her yerde anlayabileceği göstergelerle, evrensel gerçekleri betimleyecek bir biçimde yeniden düşünüp kurması gerekiyordu. İkinci adım, o zamana kadar burjuvaziye hizmet eden akademik sanatı yeni düşünceye uyarlamaktı. Bu anlayış çok geçmeden devletin tek izin verdiği Toplumcu Gerçekçilik denilen bir akım oldu. Toplumcu Gerçekçilik ayrı ayrı insan topluluklarından oluşmuş bu büyük ulusa, önderlerinin ve kendisinin birleştirici görüntüleriyle bir bütünlük kazandırmaya çalışıyordu. Üçüncü adım ise, sanatçının sezgilerini ve zekâsını günün gerekleri doğrultusunda kullanması, işçiler arasında bir başka işçi olmasıydı.*" (Lynton,2015:101)

Rusya Petrograd'da 1915'te düzenlenen, Süprematizmle aynı sergide halk karşısına çıkan Konstrüktivizm geometrik ve soyut bir tasarım anlayışı olmuştur. Süprematizm ile konstrüktivizm benzer sanat hareketleri gibi görünseler de, Konstrüktivizm ideolojisiyle farklılık göstermiş ve işlevsel yapılardan ve teknolojiden ilham almıştır. (Phillips,2013:50)

1900'lerin başında Ulusal romantizm, modern style ve neoklasik çizgi, özellikle "uygulamalı sanatlar" çerçevesinde etkili olan anlayışlardır. 1917 Sovyet devrimiyle birlikte Yenilikçi akımlar, ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu üç akımın ortak noktası geleneğe ve geleneği simgeleyen burjuvaziye karşı çıkmaktır. Konstrüktivizm, burjuvazinin süslemeci tarzının yerine organize bir bakış açısını seçmiştir. Önceleri "üretim olarak sanat" sloganını benimseyen konstrüktivistler nesnelerin, yapıların ve tasarımların yararlılığını her şeyden önde görmeye başlamışlardır. (Batur,2015:222)

Bütün bu gelişmeler yaşanırken henüz genç bir ressam olan Tatlin, farklı sanat akımlarıyla ilgilenmeye ve yeni tarzlar arayışına girmiştir. Picasso'nun çalışmalarını incelemiş ve ondan ilham almaya başlamıştır. İlk yaptığı kabartma çalışmalarında Picasso'nun kullandığı asamblaj tekniğini kullanmış ve birçok soyut heykel tasarımı yapmıştır.

Aralık 1915 - Ocak 1916'da St. Petersburg'da açılan sergide Tatlin' in yaptığı bu soyut çalışmalar ve Maleviç'in Süprematizm anlayışı halkın karşısına çıkmıştır. Tatlin' in bu faydacı soyut tarzı, onu Rus Konstrüktivizmin önde gelen temsilcilerinden biri haline getirmiştir. Ayrıca Yeni Sovyet toplumunda sanat kurumlarını yeniden örgütlemekle görevlendirilen Tatlin, sanatını ve kuramsal görüşlerini yeni kurulan bu topluma yararlı kılmaya çalışmıştır. (Lynton,2015:103)

Tatlin kendisi gibi faydacı soyut tarzı benimseyen sanatçılar ile fütürist makineleri, köprü, kule gibi yapılar yapmışlardır. Bütün süslemelerden uzak, düzenli kompozisyonlar, yalın şekiller ve düz çizgiler kullanarak teknolojik çağın ruhunu yakalamaya çalışmışlardır. (Phillips,2013:50)

Tatlin, daha sonraları konstrüktivizmin simgesi olacak olan Üçüncü Enternasyonal Anıtı için bir sürü eskiz çalışmaları yapmıştır.

Norbert Lynton, Modern Sanatın Öyküsü isimli kitabında konstrüktivizmle ilgili şu satırlara yer vermiştir;

"*Uluslararası bir akım olarak konstrüktivizm, sanatın sınırları içinde kalan bir gelişmeydi. Konstrüktivizm, genellikle basit geometrik biçimler ve endüstriyel malzemeden yararlanan heykelciliğin bir kolu sayılır. Bu akım 1920'lerde ve 30'larda Batıda, daha çok orada çalışan Rus sanatçıların kimi Sovyet Rusya'dan kaçan, kimi de devlet tarafından gönderilen sanatçıların etkisiyle açıkça değil de gizliden gizliye yayılmıştır. Bu sanatçıların birçoğu 1920'lerde orta Avrupa da çalışan sanatçılardır. Örneğin Gabo Rusya'dan 1922'de ayrılmış ve 1932'ye kadar Berlin'de yaşamıştır. İlk tek kişilik sergisini de 'konstrüktivist Heykel' başlığıyla 1930'da Hanover'deki Kestner Gesellschaft galerisinde açtı. Savaştan sonra, eyalet merkezinde açılan bu özel kurum, zamanla soyut ve konstrüktivist sanatı destekleyen önemli bir sanat merkezine dönüşmüştü. Berlin'deki Herwarth Walden ve Der Sturm galerilerinin savaş öncesi etkinliklerine göre Kestner Gesellschaft galerisinin etkinlik listesi çok daha çarpıcıydı. Ancak bu galerinin en küçük bir tecimsel kaygısı da yoktu. Ayrıca ilgi alanı da ona göre değişikti: Paris ile Ekspresyonizm yerine, Mondrian ve Hollandalı De-Stijl akımı, Rus konstrüktivizmi ile bu etkilerin Almanya'daki yansımaları, yeni müzik ve edebiyat gibi daha çok ilgi görüyordu. Başka merkezler de bu ilgileri paylaşıyorlardı. De-Stijl akımının konstrüktivizmle bir tür karışımı, 1918'den Hitler'in iktidara geçtiği 1933'e kadar süren Weimar Cumhuriyetinin olduğu kadar, daha tepkici bir akım olan 'Yeni Nesnelcilik' in de bir özelliğini oluşturuyordu.*" (Lynton,2015:111)

1920'lerde Rusya'da burjuvaziye ve sisteme karşı çıkış olarak ortaya çıkan, idealleri bakımından önceleri Sovyet hükümeti tarafından desteklenen konstrüktivizm bir devrim unsuru olarak sanat hayatına başlamış ve sürdürmüştür. Süs ve gereksiz bütün detaylardan sıyrılmış arı bir sanat arayışında olan sanatçılara ile birlikte varlığını korumaya çalışmıştır. Sanat tarihine baktığımız zaman aktif olarak 20 - 25 yıl kadar gündemde olan konstrüktivizm kendinden sonraki birçok sanat hareketi için ilham olmuştur.

4.2. Konstrüktivizmin Genel İlkeleri

Önceleri diğer sanat akımlarının etkisi altında doğup ve gelişmeye çalışan konstrüktivizm diğer sanat akımlarından farklı olan ideolojiyle ve felsefesiyle bu etkiden sıyrılmış yeni ve farklı bir sanat hareketi haline gelmiştir. Bu farklılığı ortaya koymak adına konstrüktivizmin önde gelen sanatçılarından Naum Gabo ve kendi gibi sanatçı olan kardeşi Anton Pevsner 1920 yılında Realist Manifesto'yu kaleme almışlardır.

"*Günlerimizin fırtınaları üzerinden, Geçmişin yanıp küllenmiş evlerinin karşısında, Boş geleceğin kapıları önünde, Biz bugün sanatçılar, ressamlar, heykeltıraşlar, müzisyenler, oyuncular, şairler olarak… Sanat'ı havadan sudan konuşmanın ötesinde, gerçek bir coşkunluk olarak gören sizlere sözümüzü ve eylemlerimizi açıklıyoruz.*

(...)

1- Bu nedenle resimde rengi resimsel bir öğe olarak görmüyoruz; renk nesnelerin ideal optik yüzeyidir; nesnelerin dışsal ve yüzeysel izlenimidir; renk rastlantısaldır ve bir nesnenin içsel özüyle ilgisi yoktur.

2- Çizginin betimleyici özelliğini reddediyoruz; gerçek hayatta betimleyici çizgiler yoktur. Betimleme insanın şeylerle ilgili rastlantısal izidir. Belli bir cismin kendi öz varlığıyla ve yapısıyla ilgili değildir. Betimleyicilik grafik illüstrasyonunun ve dekorasyonun bir öğesidir. Biz çizgiyi yalnızca statik güçlerin ve nesnelerin ritminin yönü olarak kullanıyoruz.

3- Hacmi mekânın resimsel ve plastik biçimi olarak görmüyoruz; sıvıyı yardalarla ölçemeyeceğiniz gibi, mekânı da hacimler halinde ölçmek mümkün değildir. Bizim mekânımıza bakın… süregiden derinlikten başka nedir? Biz derinliği mekânın yegâne resimsel ve plastik biçimi olarak kullanıyoruz.

4- Heykel de heykelsi bir öğenin kütlesini kabul etmiyoruz. Her mühendis, somut bir cismin statik gücünün ve maddi gücünün kütlenin niceliğine bağlı olmadığını bilir… Örneğin bir ray, bir kiriş gibi. Ama siz bütün eğilimlerin ve meyillerin heykeltıraşları, hacmi kütleden kurtaramayacağını sanarak bin yıllık ön yargıları tekrar etmektesiniz. Burada biz dört düzlem alarak, onlarla dört ton kütleymiş gibi bir

hacim inşa ediyoruz. Böylece biz heykelde çizgiyi bir yön olarak ve derinliği yegâne mekânsal biçim olarak ele alıyoruz.

5- Statik ritimleri plastik ve resimsel sanatların yegâne öğeleri olarak kabul eden bin yıllık sanatsal yanılgıyı kabul etmiyoruz. Biz sanatımızda yeni bir öğe olarak kinetik ritmi, gerçek zamanın algılanmasındaki en temel öğe olarak ele alıyoruz.

İşte bunlar, konstrüktif tekniğimizin ve yapıtlarımızın beş temel ilkesidir." (Antmen,2016:116)

Böylece hem konstrüktivizmin gerekliliğini hem nasıl bir ortamda doğduğunu hem de genel ilkelerini sanat çevresine ve halka duyurmuşlardır.

4.3. Konstrüktivist Tasarımcılar

Birinci Dünya Savaşı ve devrim sonrası Rusya da öncü bir sanat akımı olan konstrüktivizmi benimseyen, süslemeden uzak, geometrik ve kinetik ritimli, soyut yapılarla yeni kurulan sosyal topluma fayda sağlamak amacı güden avangart sanatçılar, ortaya koydukları yeniliklerle bu güne kadar oluşmuş birçok sanat akımına temel oluşturmuştur. Bu avangart sanatçıların sayısı oldukça fazladır.

Bu sanatçılardan günümüze kadar etkisini sürdürmüş, birçok sanat alanında isminden söz ettirmiş sanatçıların hayatları ve çalışmaları incelenmiştir.

4.3.1. Vladimir Tatlin

Ressam, mimar ve tasarımcı olan Vladimir Tatlin mühendis bir babanın ve şair bir annenin çocuğu olarak 1885 yılında dünyaya gelmiştir. Tam ismi Vladimir Yevgrafoviç Tatlin' dir.

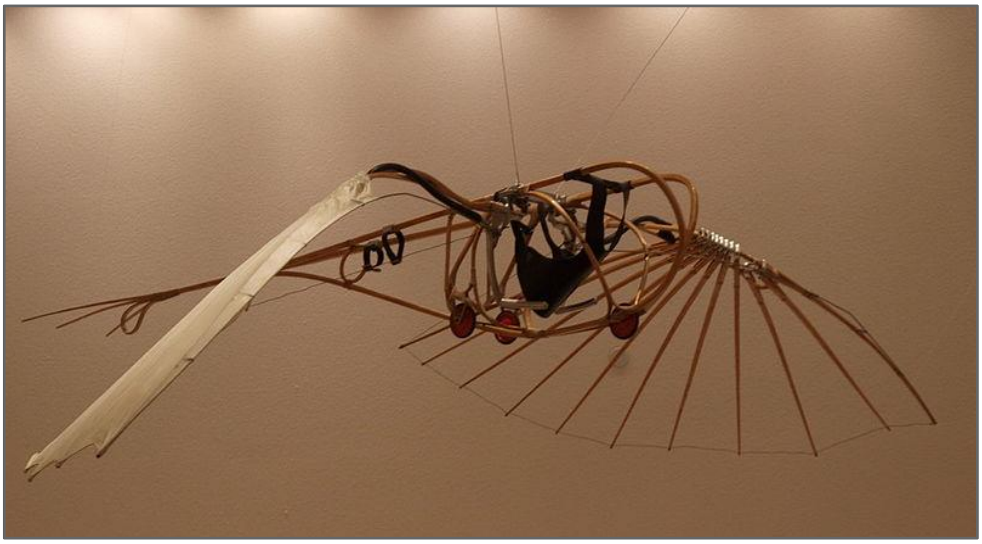
Konstrüktivizmin en önemli isimlerinden biri olan Tatlin sanat dünyasına ikon ressamlığı ile adım atmıştır. Paris'e düzenlediği bir gezi sırasında Picasso ile görüşmüş ve onun kübist eserlerinden oldukça etkilenmiştir. Moskova'ya tekrar döndüğü zaman artık farklı düşüncelere sahiptir.

"*Tatlin' in kendi yaptığı ilk kabartmalar, değişik malzemelerin bir araya getirilmesiyle gerçekleştirilmişti. Bunlar cansız doğa yapıtlarını andırıyorlardı. 1915 yılında vardığında Tatlin bazıları odaların köşelerine, duvarlara ya da tavana asılan ve genel olarak boşlukta sallanır duygusu veren tümüyle soyut, metal heykeller*

yapıyordu. Bunların biçimleri Bireşimsel Kübizmi çağrıştırıyor, oysa ne cansız doğa motiflerinin ne de herhangi bir şeyi tanımlamaya yönelik bir amacın izlerini taşıyordu." (Lynton,2015:103)

Tatlin savaştan ve devrimden sonra yeniden ayağa kalkmaya çalışan toplum için birçok tasarıma imza atmıştır. Kolay erişilebilen malzemeler kullanarak ve toplumsal faydayı gözeten tasarımları dönemin Sovyet hükümeti tarafından takdir görmüştür.

Bu tasarımlar arasında ucuz üretilip, satılabilen bir soba ve kışlık giysiler vardır. Tatlin' in çalışmalarında ki en ayırt edici özellik çağdaşlarının Batı ülkelerinde yaptığı tasarımlarda, estetiğin ön planda tutulmasıydı oysa Tatlin çalışmalarında modernlik kaygısından uzak nesnenin amacı, faydası ve kullanılan malzemelerin olanaklarını ön planda tutmuştur. Örneğin küçük bir meme gibi tasarlanan porselen şişenin ucundan çocuk süt emebiliyordu ayrıca tutması çok kolaydı ve düz bir yere bırakılabiliyordu. Tatlin' in hayalleri çok genişti. Bir cerrah ve bir pilotun danışmanlığı eşliğinde, balina kemikleri, ipek ve birçok malzeme kullanarak insan vücudunun organik yapısına uygun bisiklet gibi kullanılabilen uçan bir araç yapmıştır. (Lynton, 2015:104)

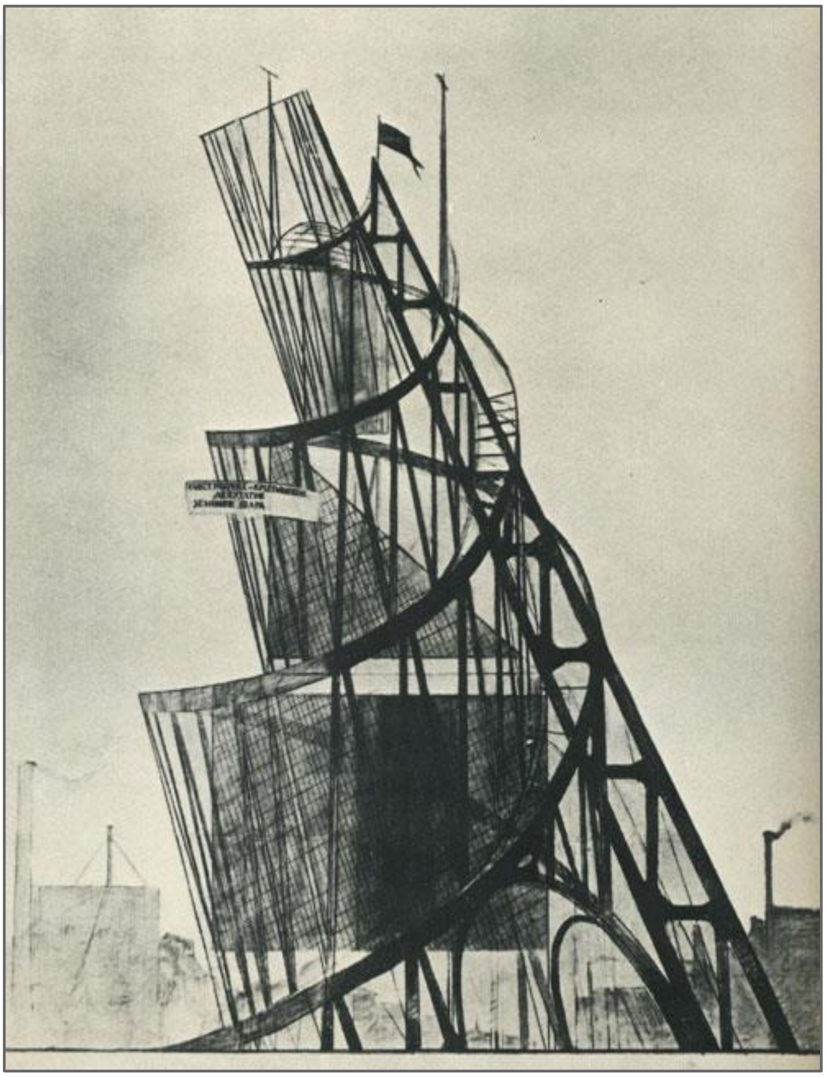

http://www.wikiwand.com/tr/Vladimir_Tatlin

Şekil 4. 1 Vladimir Tatlin (1929-31)

Tatlin' in adını dünyaya duyurmasına ve günümüze kadar gelmesine sebep olan en önemli eseri ise inşa edilmemiş olmasına rağmen "Tatlin Kulesi" olarak bilinen Üçüncü Enternasyonal Anıtı'dır.

Savaşın yol açtığı düşmanlıkları, kardeşçe bir iş birliği içinde ortadan kaldırmayı ve uluslararası sosyalizmi birliğe kavuşturmayı amaçlayan Üçüncü Enternasyonal'e bir anıt olarak, Güzel Sanatlar Başkanlığı tarafından sipariş edilen Tatlin'in Kulesi, Petrograd'daki Neva nehri üzerine yapılması düşünülmüştür. Komintern düzenin merkezi olarak planlanan bu Kule aynı zamanda dünya çapında bir birliğin gücünü ve önemini de simgeleyecek şekilde tasarlanmıştır. 60 derece yatay bir kirişin üzerine yerleştirilen kafes biçimindeki yapı temel de üç bölüme ayrılacaktır. Her bölüm farklı bir geometrik form olarak çizilmiştir. Küp biçimindeki mekân toplantı odası, piramit şeklindeki bölüm sekreterlik ve en üstteki yarım küre ise radyo istasyonu olarak tasarlanmıştır. (Lynton, 2015:105)

https://arkinetblog.wordpress.com/2010/03/11/monument-to-the-third-international-vladimir-tatlin/

Şekil 4. 2 Vladimir Tatlin (1919) "Üçüncü Enternasyonal Anıtı" (Tatlin Kulesi)

Tatlin Kulesi hiç inşa edilmemiş olmasına rağmen konstrüktivizm en önemli simgesi haline gelmiştir. Kule'nin maket modelleri birçok sergi salonunda sergilenmiş ve büyük ilgi görmüştür.

Konstrüktivizmin babası olarak bilinen Vladimir Yevgrafoviç Tatlin, sanat hayatını 1953 yılında Moskova'da hayatını kaybedene kadar aktif bir şeklide sürdürmüştür.

4.3.2. Naum Gabo

Gerçek adı Naum Neemia Pevsner olan Rus asıllı heykeltıraş Naum Gabo (1890-1977), kendisi gibi sanatçı olan Anton Pevsner'in kardeşidir.

Önceleri tıp ve mühendislik eğitimi alan Gabo, yaptığı geziler sırasında avangart sanat hareketlerinden etkilenerek kendine farklı bir yol çizmiştir. Bugün kinetik heykelin öncüsü olarak anılan Gabo ilk çalışmalarını kardeşi ile birlikte gittiği Norveç'te gerçekleştirmiştir.

Norveç'te ilk geometrik konstrüksiyonlarını gerçekleştiren Gabo kardeşi Anton Pevsner ile birlikte yazdığı "Realist Manifesto"da konstrüktivizm akımının temel hatlarını belirlemiştir. Resmi olarak sanat eğitimi almayan Gabo, heykellerini mühendislik ve tıp bilgisine dayanarak oluşturmuştur. (Antmen,2016:114)

1920'lere gelindiğinde Gabo, klasik heykel çalışmaları yerine daha farklı tasarımlara yönelmiştir.

Yaptığı ilk kinetik heykel, elektrik gücüyle titreşim yayan çelik bir yaydan oluşan "Yükselen ve Durağan Dalga" isimli çalışması olmuştur.

1922'de doğup büyüdüğü Rusya'dan ayrılarak Berlin'e yerleşmiştir. Soyut sanatı destekleyen bir sergide ilk kişisel sergisi olan 'Konstrüktivist Heykel' sergisini açmıştır. Paris'e gittiğinde "Abstraction-Création" grubuna dâhil olmuştur. Londra'da birçok sergide yer almıştır. 1937'de birkaç sanatçıyla birlikte editörlüğünü üstlendiği "Circle: An International Survey of Constructivist Art" isimli kitapta, sanatın günlük yaşama dâhil olduğunu, konstrüktif figürün kübizimden geldiğini ama arada birçok farklılıkların olduğunu vurgulayan bir denemesi giriş yazısı olarak yayımlanmıştır. (Yılmaz, 2010)

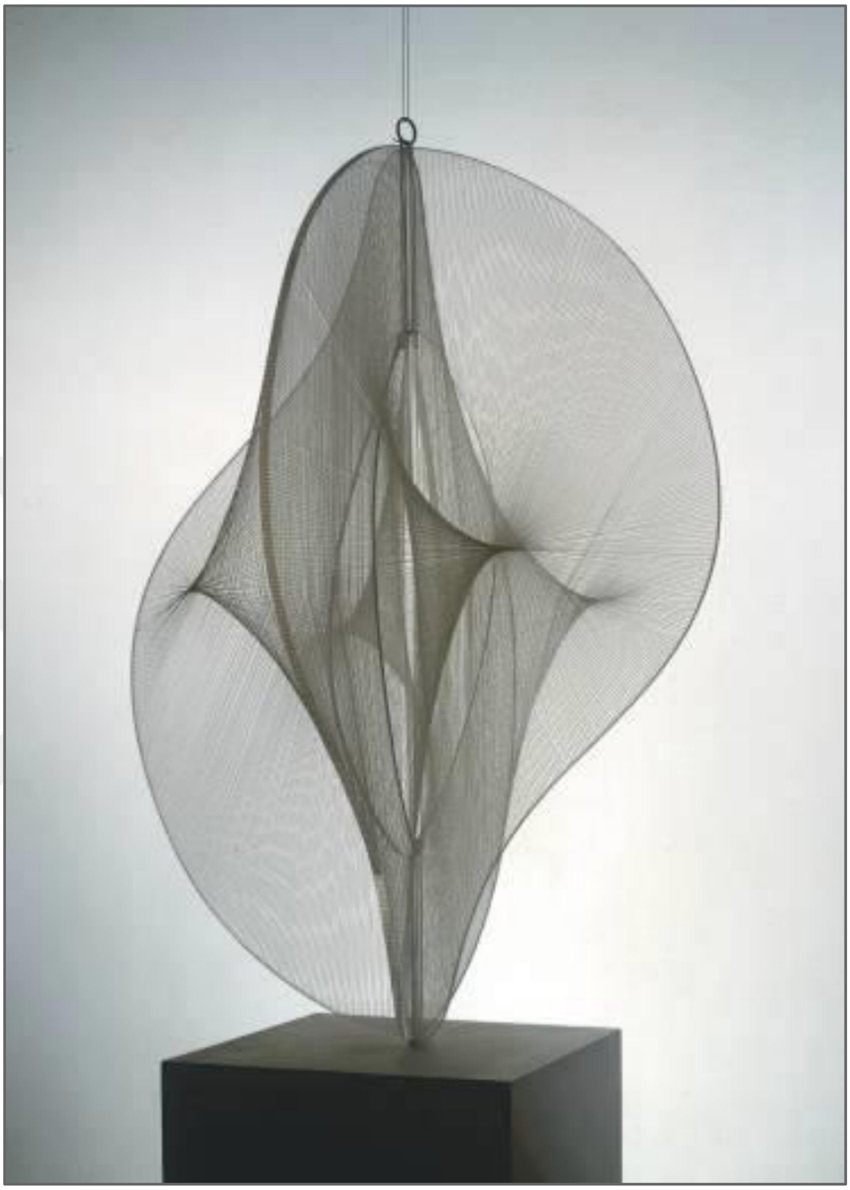
(http://www.tate.org.uk/art/artworks/gabo-kinetic-construction-standing-wave-t00827

Şekil 4. 3. Naum Gabo (1920) "Yükselen ve Durağan Dalga"

Londra da yaşadığı sıralarda heykellerinde, sonsuzluk algısı yaratan, doğayla ilintisiz kendine özgü tasarımlar yapmaya başlamıştır.

"Doğrusal Konstrüksiyon No: 2" isimli çalışmasının bir sürü örneği vardır. Hem asılı olan hem de ayakta duran bu tasarımında naylon ipler kullanılmıştır.

Kullanılan ipler kesişen iki plastik düzlem etrafında dolanmıştır. Bu plastik düzlem, iplerle üç boyutlu bir görünüm kazanmıştır.

https://nalanyilmaz.blogspot.com.tr/2010/03/konstruktivist-sanatc-naum-gabo.html

Şekil 4. 4. Naum Gabo "Doğrusal Konstrüksiyon No: 2"

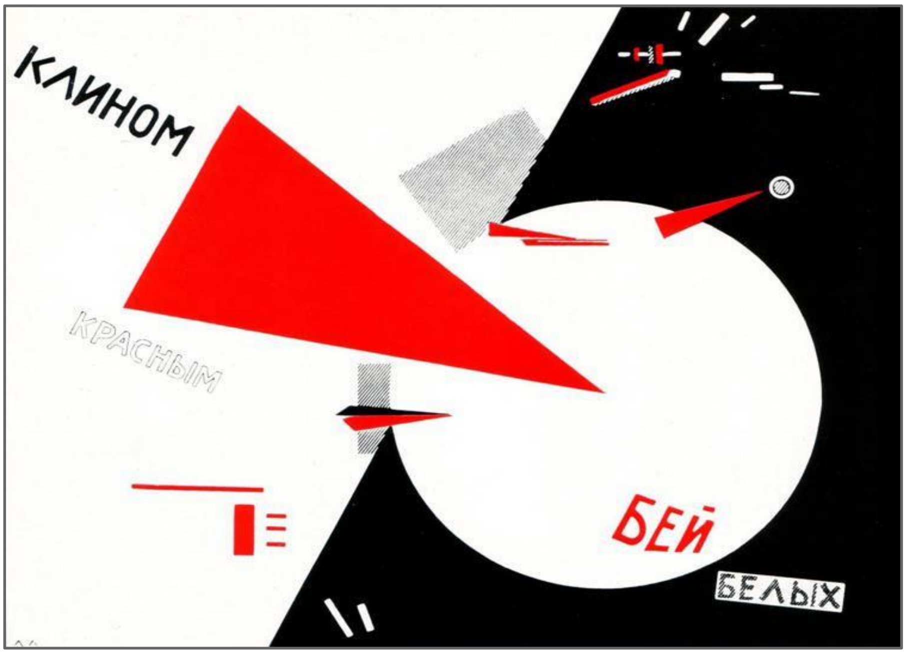
1946 yılından sonra Gabo, Amerika'ya göç etmiş ve Amerikan vatandaşlığına geçmiştir. Gittikçe sosyal faydacılığa ve üretime dayanan konstrüktivizmin anlayışının saf halini Avrupa ve Amerika'da ayakta tutmaya çalışmıştır. 1971 yılında hayata veda edene kadar birçok sergi düzenlemiştir.

Konstrüktivizmin, bir düşünme, davranma, kavrama ve yaşama tarzı olduğunu savunan Gabo, çalışmalarıyla 1960'larda kendini gösteren mekanik, elektronik, dönüşümlü ve titreşimli hareketlerden, hava, su, su buharı gibi doğal güçlerden faydalanan Kinetik Sanat'ın da öncülerinden kabul edilmiştir. (Yılmaz, 2010)

4.3.3. Lasar Morduchowitsch Lissitzky

23 Kasım 1890'da Rusya'nın Potschinok kentinde doğan Lasar Morduchowitsch Lissitzky'nin annesi fanatik bir Yahudi ve babası bir kaç dil konuşabilen entelektüel, açık fikirli ve maceracı bir adamdır. Lissitzky erken yaşlarda sanata ilgi duymaya başlamıştır. Dönemin Çarlık sisteminin ırkçı yönetimi nedeniyle St. Petersburg akademisi resim bölümüne kabul edilmeyen Lissitzky eğitimine Almanya'da devam etmiştir. Savaş yıllarında eğitime ara verilmesiyle birlikte Fransa, İtalya gibi sanatın kalbinin attığı yerlere yolcuklar yapmıştır. Halk sanatı, batı resim ve heykellerinin kurallarını ve Japon baskılarını incelemiştir. (GMK, Sayı:14)

Sovyet Devrimiyle birlikte tekrardan Rusya'ya dönen Lissitzky 1919'da Witebsk Mimarlık Fakültesi ve Grafik Yüksek Sanat Atölyelerine atanmıştır. Önceleri Malavich'in süprematizmine yönelmiş ve saf geometrik biçimleri kullanarak "Beyazları Kızıl Kamayla Vur" isimli afişi tasarlamıştır.

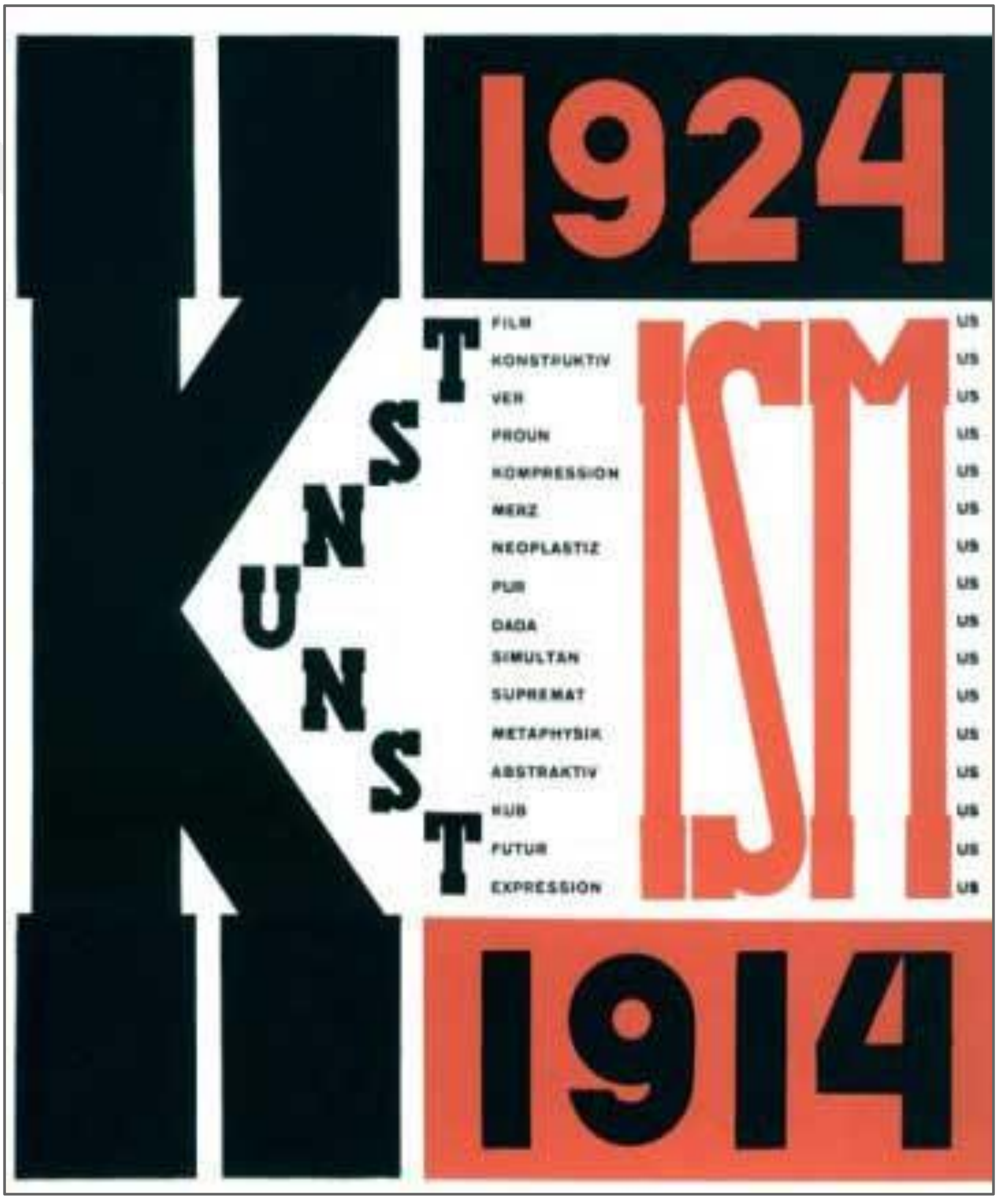

http://www.designishistory.com/1920/el-lissitzky/

Şekil 4. 5. El Lissitzky (1919) "Beyazlara Kızıl Kamayı Vur"

"Lissitzky aynı yıl içinde "Proun" olarak isimlendirdiği kendi özgü bir üslup bulmuştur. Yapıtları resimle mimari tasarım arasındaki bir karışımdan oluşmaktaydı. Buna dayanarak geliştirdiği "Konstrüksiyon" kavramı sanatçı için geleceğe yönelik yeni bir sanatla eş anlamlı bir boyut taşımıştır. Buna karşılık gelense, modası geçmiş şövale sanatıyla eş anlamlı olan "Kompozisyon"du." (Eroğlu,2015:136)

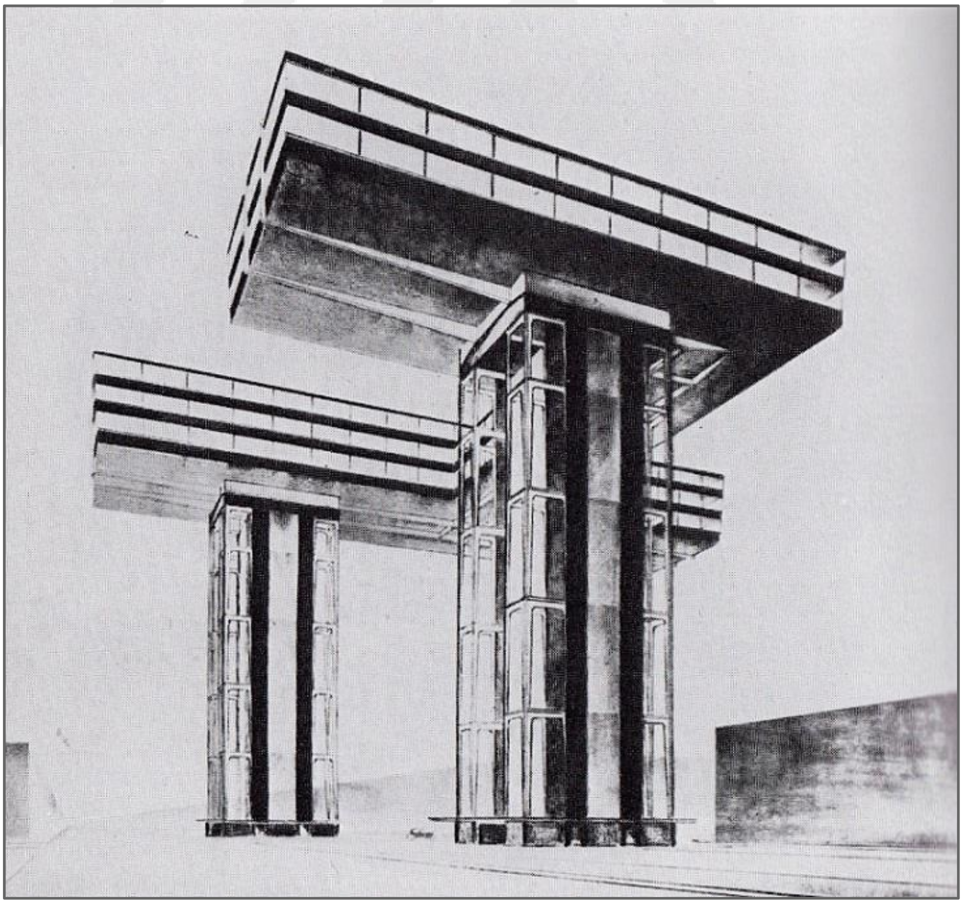
Tekrar Almanya'ya dönen Lissitzky, önceleri dergi ve kitap tasarımları yapmıştır. Tipografi konusunda farklı ve yenilikçi fikirleri olan Lissitzky özellikle tırnaksız harflerle oluşturduğu köşeli fontlarla dikkatleri üstüne çekmiştir.

https://creativepro.com/russian-constructivism-and-graphic-design/

Şekil 4. 6. El Lissitzky (1924) Kitap Kapağı Tasarımı

Mayakovski'nin şiir kitabı "Ses İçin"in tipografik tasarımını yapan Lissitzky, 1922'de de İlya Ehrenburg ile beraber "Nesne" isimli bir dergi çıkarmıştır. Bu dergide uluslararası birleştirici bir resim üslubunu savunmuştur. Daha sonra Berlin Lehrter Strasse Garı'nın cam pavyonu için bir sergileme alanı tasarlamıştır. Aynı yıl Hamburg'a taşınarak Kestner Derneği için çeşitli yapıtlar gerçekleştirmiştir. Bütün bu çalışmaları gerçekleştirirken Akciğer tüberkülozuna yakalanmış ve tedavi olmak üzere İsviçre'ye gitmiştir. Burada kaldığı sanatoryumda üç tane anıtsal sütun üzerine yükselen "Wolkenbügel" ismini verdiği çengel biçimli camdan bir bina tasarımlamıştır. İyileştikten sonra Hans Arp ile birlikte "Sanat Akımları" isimli kuramsal bir makale yayımlamıştır. Bu makalede sanat akımlarını uğradıkları değişikliklere göre sınıflandırmıştır. Moskova'ya döndükten sonra hemen hemen ülkenin tüm sergilerini yönetmekle görevlendirilmiştir. 1932'de SSCB'de fotomontajlı ayrı ayrı resimlerden oluşan içinde çok fazla yazıya yer verilmeyen ve propaganda amaçlı yayımlanan "İnşaat" isimli derginin sanatsal çalışmalara katılmıştır. (Eroğlu,2015:137)

(https://thecharnelhouse.org/2014/03/07/lissitzky-wolkenbugel-1924/

Şekil 4. 7. El Lissitzky (1923 - 25) Wolkenbügel

"*Lissitzky 1932'de yazdığı bir yazıda şöyle diyordu: "Her yapıtım, dikkati üzerine çekmeye değil, duygularımızı sınıfsız bir toplum yaratma gibi çok daha büyük bir amaç uğrunda bizi harekete geçirmeye bir çağrıydı." Bu doğrultuda en önemli kılavuz kuşkusuz teknolojiydi, fakat Lissitzky'nin teknoloji anlayışı, meslektaşlarınınkinden çok daha derinde ve basit makine ve köprü düşlerini aşıyordu. 1928'de sanatının bir süredir önerdiği ilkeleri şöyle özetledi: 'Benim beşiğimi buhar makinesi sallamıştır. Buhar makinesi artık fosili bulunan büyük deniz canavarının sınıfına girmiştir. Makinelerin artık içinde elektronik beynin bulunduğu dinamolu kafatasının çağıdır. Madde ve ruh hemen itici güç sağlayan krank mili ile dolaysız bağlantı içindedir. Yerçekimi ve devinimsizlik engelleri aşılmaktadır.' Lissitzky'nin görüşü ve sanatı, karışık, gücünü maddi dünya dan almakla birlikte, manevi değerleri de hesaba katan, modern görüşlerin metafizik özelliklerinden de esinlenen fiziksel bir dünyayı müjdeliyordu.*" (Lynton,2015:112)

4.3.4. Aleksandr Mihayloviç Rodçenko

Tam adı Aleksandr Mihayloviç Rodçenko olan sanatçı, 5 Aralık 1891'de St. Petersburg'da doğmuştur. Ressam, heykeltıraş, tasarımcı ve fotoğrafçı olan Rodçenko, konstrüktivizmin öncülerindir.

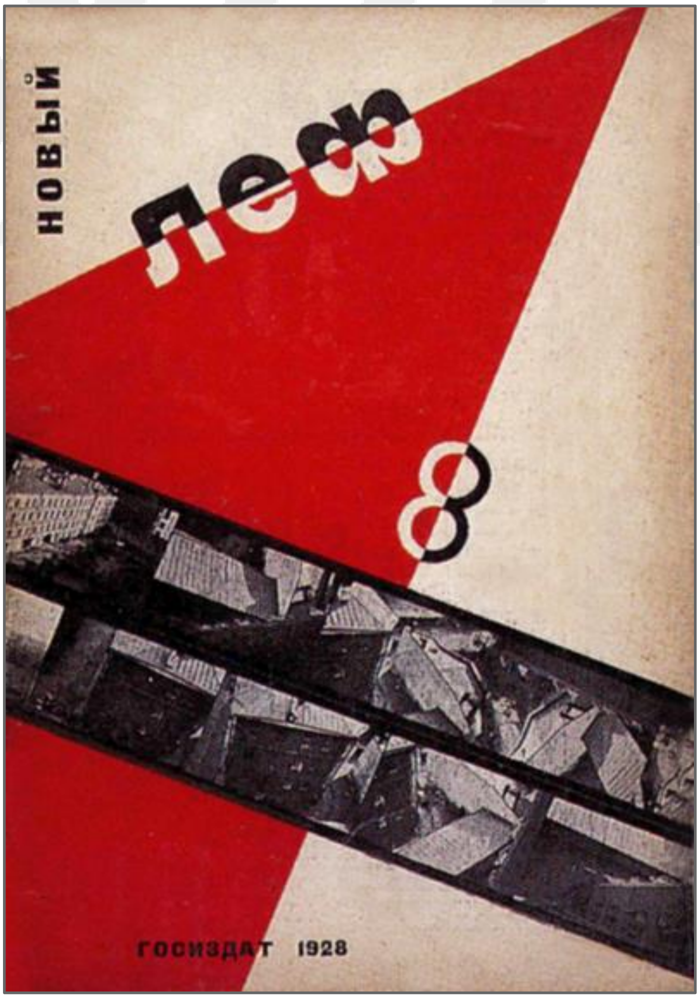
Aleksandr Rodçenko, Kazan Sanat Okulu'nda ve Moskova Stroganov Sanat Okulu'nda eğitim görmüştür. 1917 Rus Devrimi'nden sonra devrim ilkelerinin sanat ve tasarım alanında yaygınlaşmasında rol oynayan Rodçenko, 1913 yılından sonra soyut resme yönelmiştir. Tipografi, afiş tasarımı, endüstriyel tasarım, sahne tasarımı gibi çalışmalarında cetvel, pergel gibi araçlar kullanmış ve geometrik formlar üzerinde çalışmıştır. Özellikle fotoğraf alanında sıra dışı bakış açısı ön plana çıkmıştır. (Antmen, 2016: 108)

"*Rodçenko, fotoğraf ve tipografiyi yeni bir form ve mekân anlayışı içinde bir araya getirmiştir. Sanatçının gerçekliği propagandacı anlamda biçim bozumuna uğrattığı afiş tasarımlarında, —günümüzde de aynı güçlü etkisini sürdüren— bir doğurganlık söz konusudur. Rodçenko'nun çalışmaları; karşılıklı olarak yerleştirilen tipografik gruplar, sözcük ve imgenin renkle özdeşleşmesi, izleyiciyi tipografi ve görsel unsurlar arasında bağlantılar kurmaya ve yorumlar yapmaya yönelten yazı odaklı bir duyarlılık ile özgün bir fotoğraf dilinin başarılı sentezleridir. Aynı yıllarda bulunmuş imgelere ve rastlantısallığa dayalı Dadacı kompozisyonlar bütün Avrupa'yı*

etkisi altına almaya başlamıştı. Ama Rodçenko hazır imgeyi Dadacıların yaptığı gibi absürd bir melodram unsuru olarak değil, kitle iletişimine uygun tonlarda ve doğrudan bir mesaj unsuru olarak kullanmaya çalışıyordu.” (Becer, 2016:112)

1917 Devriminden sonra Rodçenko, Konstrüktivist tasarımın organizatörü olarak aktif rol üstlenmiştir. Solcu politik gruplara yakın olan sanatçı, Moskova’da Sanatsal Kültür Enstitüsü’nün kuramsal çalışmasına ve yazarlarla, mimarlarla, tiyatro ve sinema yönetmenleri ile katkıda bulunan Aydınlanma Komiserliğinin Sanat Bölümünde çalışmıştır. (Uyanık, 2012)

Sanat hayatına ressam olarak başlayan Rodçenko, bireysel sanat yerine toplum için sanat anlayışını benimsemiş, sanatçının sosyal anlamda sorumluluklarının olduğunu düşünmüştür. Bu düşünceyle klasik resim anlayışından uzaklaşmış ve resim yapmayı tamamen bırakarak tasarım yapmaya yönelmiştir.

(https://www.flickr.com/photos/20745656@N00/576054576/sizes/o/

Şekil 4. 8. Rodçenko (1928) “Novyi Lef” Dergi Kapağı Tasarımı

“*Rodçenko kitap kapakları, afişler ve dergi sayfa tasarımından fotoğrafa, sinemaya, ambalaj tasarımına, mobilya elbise ve tiyatro dekoruna kadar birçok alanda tasarımlar üretmiştir. Fotomontaj tekniğini geliştiren Rodçenko’nun fotoğrafları, özellikle afişlerde ve bildirilerde en çok kullanılan fotoğraflar oldu. Güncel sosyo-politik yayınların Rodçenko tekniğiyle resimlenmesi, devrim yönetiminin tercihleri arasında önde geliyordu.*” (Uyanık, 2012)

Çalışmaları arasında dergi tasarımları da olan Rodçenko, içerik olarak sanatın birçok dalına hitap eden “Novyi Lef” dergisinin tasarımlarını da yapmıştır. Ayrıca derginin iç sayfalarında, kendine özgü yollar deneyerek üst üste pozlama, fotomontaj veya kendi çektiği farklı perspektifli —daha sonra Rodçenko perspektifi olarak anılacak— fotoğraflar kullanarak birçok yeniliğe imza atmıştır.

Aktif bir çalışma hayatına sahip olan Rodçenko, halkın faydasına olduğuna inandığı birçok alanda üretim yapmıştır.

“*Rodçenko, güçlü geometrik konstrüksiyon, saf rengin geniş alanları, blok harfler, keskin kenarlı şekiller ve okunaklı, kalın tırnaksız yazı karakterlerinden oluşan grafik tasarımlarla konstrüktivizmin ilk yaratıcılarından biri sayılmıştır.*” (Uyanık, 2012)

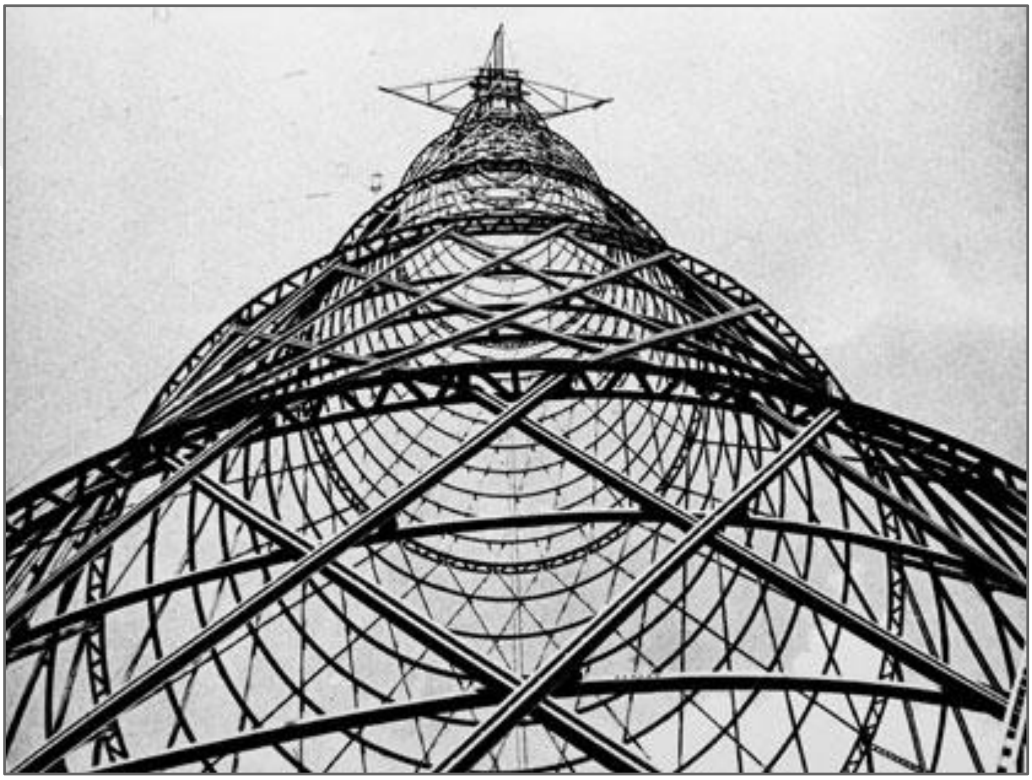

https://creativepro.com/russian-constructivism-and-graphic-design

Şekil 4. 9. Rodçenko (1929) Devrim Tiyatrosu Tarafından Sahnelenen “Inga” Oyununun Duyurusu

Rodçenko, grafiksel tasarımlarında yazı formlarının genellikle natürel, okunaklı, mesajı net ileten, burjuvazinin süsleyici anlayışından oldukça uzak bir tarz benimsemiştir. Basit ama yüksek işlevselliğe sahip çalışmaları konstrüktivizmin en önemli simgeleri, sanatı faydacı bir şekilde, eşit olarak tüm halka ulaştırma düşüncesi ise konstrüktivizmin ideali haline gelmiştir.

Rodçenko, grafik, fotoğraf ve sinema alanında oldukça başarılı ürünler vermiştir. Fotoğraf çekimlerinde kullandığı bakış açısı günümüzde 'Rodçenko perspektifi' olarak günümüze kadar gelmiştir.

http://blog.typogabor.com/2007/09/11/rodchenko-linventeur-de-la-structure-la-periode-1924-1954/

Şekil 4. 10. Rodçenko (1915-1920) Fotoğraf

Çok yönlü bir sanatçı olan Aleksandr Mihayloviç Rodçenko, sanat hayatına birçok sergi sığdırmıştır. Devrim sonrası bir toplumun yeniden inşasına oldukça katkıda bulunmuş bu ideolojiyi kendisine ve çalışmalarına yönlendirici felsefe olarak kabul etmiştir. Rodçenko'nun düşüncesi ve felsefesi konstrüktivizmin ilkelerini oluşturmuş ve yön vermiştir. Günümüze kadar etkisini sürdüren birçok sanat eserini topluma kazandırmış olan sanatçı 65 yaşında Moskova'da hayata veda etmiştir.

4.3.5. Diğer Konstrüktivist Sanatçılar

Varvara Stepanova: 1894 yılında Litvanya'da doğan Varvara Stepanova Kazan Sanat Okulu'nda eğitim görmüş ve Aleksander Rodçenko ile birlikte ortak birçok proje de yer almıştır. Sanatçı, konstrüktivizm hareketinin etkin üyelerinden biri olmuştur.

Stepanova, Kübist-Fütürist tarzda resimler yapmış ve diğer konstrüktivistler gibi birçok alanda ürünler vermiştir. Rusya'nın ilk devlet tekstil fabrikasında tasarımcılık yapan sanatçı, aynı zamanda yeni kurulmakta olan bir toplumun moda anlayışına da yön vermiştir. (Antmen,2016:109)

Aleksie Gan: 1893 yılında Rus İmparatorluğu döneminde doğan sanatçı, konstrüktivizmin broşürünü hazırlamıştır. Konstrüktivist ideolojiyi formüle etmeye çalışan Gan, hazırladığı broşürde; soyut sanatçıları geleneksel sanatlarla olan bağlarını koparmadıkları için eleştirmiştir. Konstrüktivizmin diğer sanat akımları gibi laboratuvar çalışması olmadığını aksine pratik uygulamalara yöneldiğini vurgulamıştır. (Bektaş,1992:58)

Konstrüktivizmin üç ana ilkesinin mimarlık, doku ve konstrüksiyon olduğunu savunan Gan bu düşüncelerini 1922 yılında yayımladığı "Constructivism" isimli kitabında ana hatlarıyla belirtmiştir.

Lyubov Sergeyevna Popova: 1889'da Ivanovskoye'de, kültürlü ve sanat düşkünü bir ailenin içinde doğan sanatçı, Stanislav Zhukovsky ve Konstantin Yuon'un Moskova'daki özel atölyelerine girmesiyle sanat dünyasına adım atmıştır. (Vargı,b.t).

Sanatsal anlamda dolu dolu bir hayat yaşayan Popova, birçok sergiye katılım göstermiştir. Kübo-Fütürist, Süprematist ve Konstrüktivist çalışmalar yapan Popova, dönemin diğer konstrüktivistleri gibi kitap kapağı ve dergi tasarımları da yapmıştır.

Rus Konstrüktivizmin, sanatı işlevsel bir hale getirmesi ve sanatçının adeta bir işçi gibi çalışarak üretim yapması burjuva sanatına karşı adeta bir tokat niteliğinde olmuştur. "*Popova da, böyle bir ortamın sanatçılarıyla beraber kendi ortak sanatsal özgürlük alanlarını oluşturarak, özgün yapıtlarını ortaya koyabilmişlerdir. Bununla birlikte tuval resmini de reddetmiştir. Popova'nın sanat hayatının hemen başında, seyahat ettiği Paris, İtalya, Semerkand gibi birbirinden çok değişik kültür*

ortamlarının içine girmesi, yapıtlarına da bu özellikleri yansıtması bakımından oldukça ilginçtir. İtalya'nın Fütüristik hareketleri ile Braque, Gris, Picasso'nun kübist çalışmalarından etkilenen sanatçı, Rusya'nın sanat ortamında bunu kübo-fütüristik bir söyleme dönüştürmesi açısından da önemli bir konuma sahiptir. "Tales of Wonder" kitabının tasarımlarında da, şüphesiz Semerkand'da gördüklerinin etkisi büyüktür. Konstrüktivizmin ilkelerinin doruk noktasına çıkardığı sahne dekoru tasarımları, onu sanat tarihindeki konumunu da pekiştirmiştir. Özellikle hem bu ilkelerin pekiştiği, hem de Meyerhold'un biyomekanik oyuncu hareketlerinin de büyük bir uyum içinde akacağı bu sahne tasarımı, onu bu alanda en üst seviyeye çıkarmıştır." (Vargı, b.t).

V. BÖLÜM

5. KONSTRÜKTİVİZMİN GRAFİK ALANINA YANSIMALARI

5.1. Konstrüktivizmin Grafik Tasarım Alanında, Dergi, Kitap, İlan Çalışmalarına Yansımaları

Rusya'da 1910-20 yılları arasında ortaya çıkan Konstrüktivizm'in getirdiği yenilikler grafik tasarım ve tipografinin biçimlenmesinde büyük oranda etkili olmuştur. Toplum için sanat anlayışı ile burjuvaziye karşı, soyut, estetik bir anlayış ortaya koymaya çalışan konstrüktivizm, hem bir sanat akımı hem de bir yaşam felsefesi haline gelmiştir. Birçok sanatçıyla şekillenen konstrüktivizm çoğu alanda olduğu gibi grafik tasarım alanında da oldukça etkili çalışmalar ortaya koymuştur. Grafik alanında özellikle öne çıkan El Lissitzky, "Yeni tipografi hareketi" olarak adlandırılan çalışmalarıyla sıra dışı uygulamalara imza atmıştır. Bu Tipografik çalışmalarını sadece afiş tasarımında değil, kitap, dergi kapağı ve iç sayfa tasarımlarında da göstermiştir. Tuval resmini bırakarak tasarıma yönelen bir diğer isim ise yine konstrüktivizmin öncülerinden olan Aleksander Rodçenko'dur. İyi bir fotoğrafçı olan Rodçenko, El Lissitzky ile birlikte grafik tasarımı yeniden şekillenerek gelişmesinde büyük rol oynamıştır.

5.1.1. Lasar Morduchowitsch Lissitzky'nin Grafik Çalışmaları

Konstrüktivizmin grafik alanındaki öncülerinden olan El Lisstzky'nin, Mayakovsky'nin şiir kitabı için hazırladığı sayfa tasarımları, ayrıca kitabın üç boyutu ve sayfanın iki boyutu arasında ilişkiler kurarak dört boyuta vurgu yapan çocuk kitabı "İki Kare'nin öyküsü" için yaptığı tasarımlar grafik alanında konstrüktivist etkileri bize göstermektedir. (Becer, 2016:111)

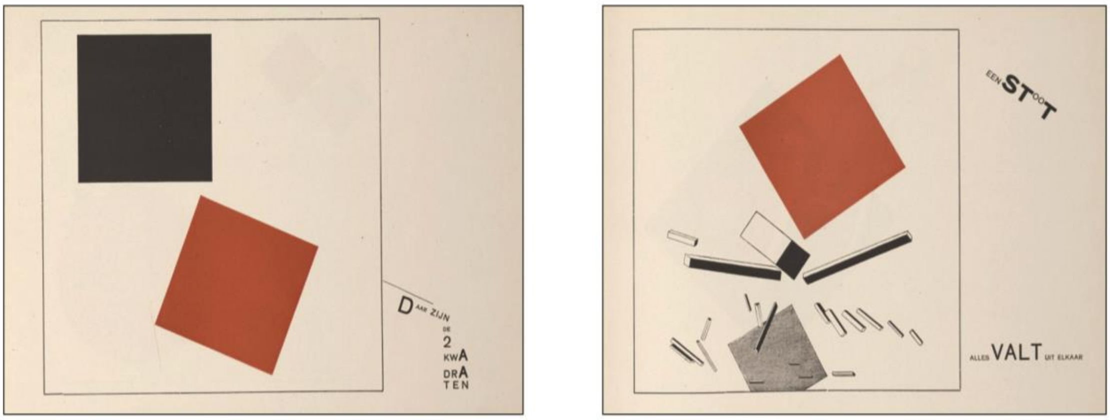
Birçok çalışmaya imza atan Lissitzky, özellikle kullandığı fontlar ile tipografiye yeni bir yön vermiştir. Sanatçının yaşadığı döneme kadar genellikle kullanılan hantal ve tek düze olan yazı formunun dışına çıkma isteği dönemin teknolojisi yüzünden zorlayıcı olduğundan genellikle çalışmalarında kullandığı yazı formlarını özel olarak çizmesi ve çizim olarak basılması gerekmiştir. Bu yüzden Lissitzky'nin grafik çalışmaları günümüzde de önemli bir yer almaktadır.

https://thecharnelhouse.org/2014/07/25/el-lissitzky-about-two-squares-1922/

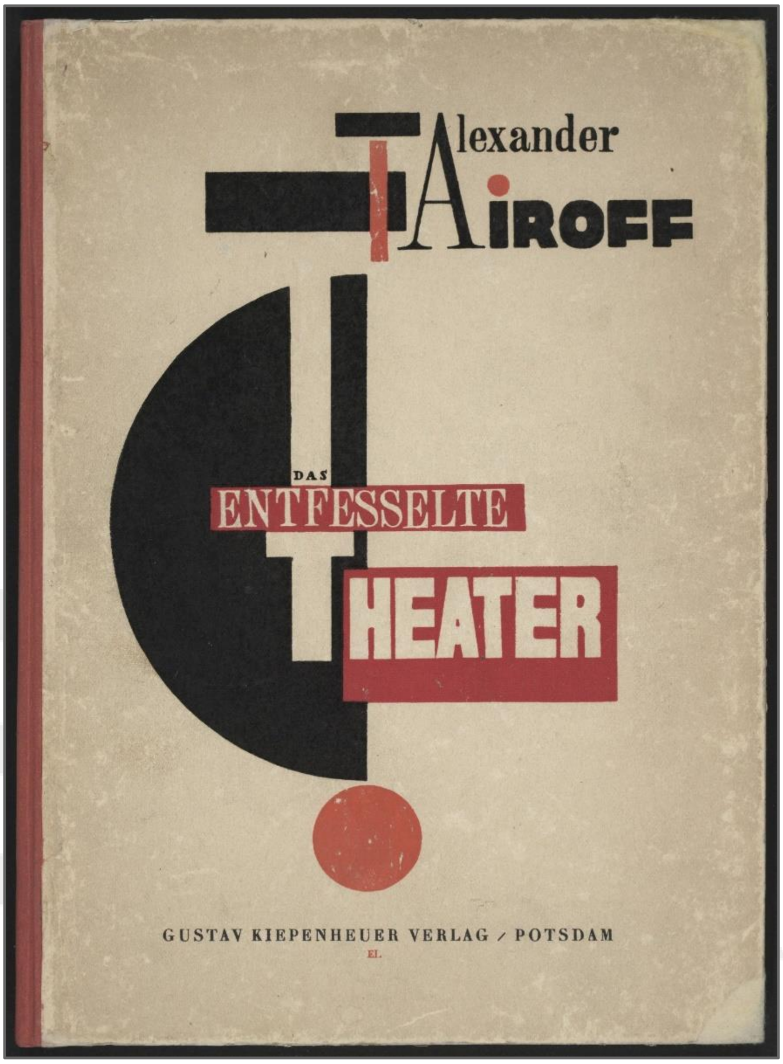
Şekil 5. 1. El Lisstzky (1922) “ İki Kare’nin Öyküsü”

El Lissitzky’nin ilk grafik çalışmalarında süprematist etkiler oldukça fazladır. Süprematist felsefe ile kendi sanat anlayışıyla sentezleyen El Lissitzky’nin ilk dönem grafik çalışmalarında Malevich’in sıklıkla kullandığı kareleri ve yuvarlakları görmek mümkündür. Yukarıdaki İki Kare’nin Öyküsü isimli çocuk kitabı resimlemesinde kullandığı geometrik formlar ve renkler süprematist etkiyi oldukça net bir şekilde bize göstermektedir.

https://thecharnelhouse.org/2015/06/11/about-two-squares-el-lissitzkys-1922-suprematist-picture-book-for-kids/

Şekil 5. 2. El Lisstzky (1922) “ İki Kare’nin Öyküsü” İç Sayfa Tasarımı

https://www.moma.org/collection/works/14447

Şekil 5. 3. El Lissitzky (1927) Alexander Tairoff'un "Das Entfesselte Theater (Zincirlerinden Kurtulan Tiyatro)" Adlı Oyun İçin Kapak Tasarımı

Lissitzky'nin çalışmalarında karşımıza çıkan bir diğer unsur ise izleyiciyi yönlendirme isteğidir. Renkleri mümkün olduğunca vurgulayıcı olarak kullanan sanatçı izleyiciyi mesaja doğru yönlendirmek için kalın çizgiler kullanarak dikkati mesaja doğru çekme gayreti göstermiştir. Yukarıdaki Alexander Tairoff'un "Das Entfesselte Theater (Zincirlerinden Kurtulan Tiyatro) adlı oyun için yapılmış kapak tasarımında; sol tarafa eklenmiş kırmızı kalın çizgi dikkati ortadaki siyah yarım daireye çekerken bu yarım daire üstündeki kırmızı ve beyaz yazılar bize mesajı net vermektedir. Kullanılan renkler ise bize süprematizmi çağrıştırmaktadır.

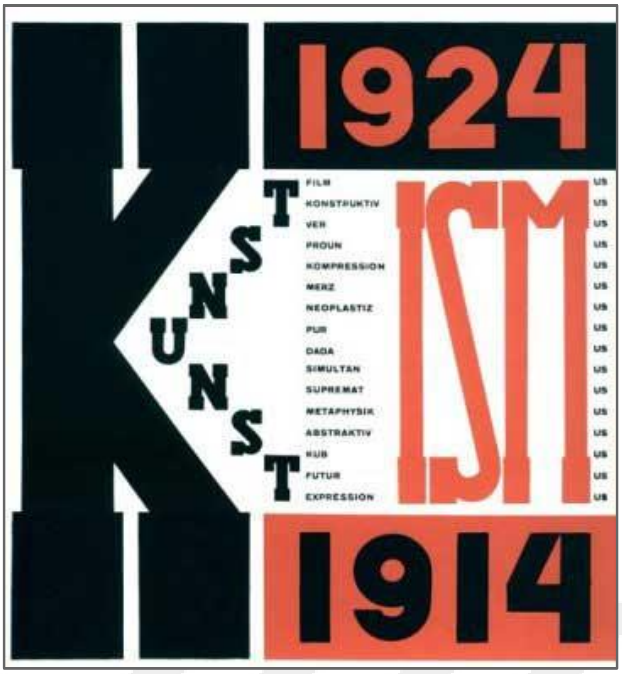

http://www.togdazine.ru/article/1263

Şekil 5. 4. El Lissitzky (1922) “Veshch” (Nesne) İsimli Dergi Kapak Tasarımı

https://typejournal.ru/en/articles/An-Interview-with-Professor-Gerd-Fleischmann

Şekil 5. 5. El Lissitzky (1922) “Veshch” (Nesne) İsimli Derginin İç Sayfa Tasarımı

https://creativepro.com/russian-constructivism-and-graphic-design/

Şekil 5. 6. El Lissitzky (1925) “Kunstismus” (Sanatın İzm’leri)
İsimli Kitap İçin Kapak Tasarımı

El Lissitzky ve Hans Arp’ın 1925’te sanat akımları ve kuramları hakkında hazırladıkları Sanatın İzm’leri isimli kitabın kapak tasarımını yine El Lissitzky yapmıştır. Bu kapak çalışmasında yine siyah ve kırmızı renkler hâkimdir.

Birbirinden farklı ve estetik anlamada kreatif çalışmalara imza atan, yaşadığı dönemin ötesinde bir tasarım anlayışına sahip olan Lissitzky’nin en farklı çalışmalarından biri olan Mayakovsky’nin şiir kitabı için yaptığı tasarımdır. Emre Becer Modern Sanat ve Yeni Tipografi isimli kitabında bu eser ve Lissitzky için şu satırlara yer vermiştir:

“Sanatçının 1923 yılında Vladimir Mayakovsky’nin en tanınmış on üç şiirinin yer aldığı yüksek sesle okunması amaçlanan “Dlya Golosa (Ses İçin)” adlı şiir kitabı için hazırladığı tasarım, 20. yy tipografi tarihinin dönüm noktalarından birisi olmuştur. Kitabı dekore etmekten çok, bütünsel bir kavram ve görsel bir program doğrultusunda yapılandırmak gerektiğini savunan Lissitzky, Mayakovsky’nin şiir kitabı için yaptığı tasarımı da bütünüyle tipografik unsurlardan oluşturmuştu. Görsel unsurlar arasında kurulan kontrast ilişkileri, formları sayfadaki beyaz boşluklarla kurduğu ilişkiler ve baskıda renklerin üst üste bindirilmesi gibi teknikler Lissitzky’nin

"Dlya Golosa"da hayata geçirdiği en önemli yenilikler arasındadır. Bu kitapla birlikte tipografi alanında önemli bir buluşa imza atan sanatçı, okuyucunun belirli bir şiiri kolayca bulabilmesi için günümüzde fihrist ve sözlüklerde yaygın olarak kullanılan "parmak fihristi" (sayfaların sağ kenarlarında harflere göre kesilen oyuklar) düşüncesini ilk kez bu çalışmada uygulamıştır. Kitaptaki bütün metinler geleneksel tipo baskı yöntemleriyle dizilmişti. Buna karşın her şiirin başına bir giriş sayfası ekleyen Lissitzky, şiir kitaplarındaki tasarım mantığını şu benzetmeyle açıklıyordu: "Sayfalarımın şiirlerle ilişkisi, bir piyanonun kemana eşlik etmesine benzer." Sanatçı gerçekten de büyük ve küçük harfleri, daireleri ve dizgide kullanılan diğer malzemeleri figüratif bir anlayışla kompoze ederek sayfalarda müzikal bir etki yaratmayı başarmıştı. Sadece baskı ve dizgi tekniklerinin kullanıldığı bu kitapla birlikte, grafik tasarımda bir özgünlük ve anlaşılırlık dengesi kurulabilmiştir. Lissitzky her harfin kendine özgü biçimi ve bu biçimlerin diğer yazı karakterleri ile ilişkisi, parmak fihristinin kullanılması, cümleyi oluşturan bütün unsurların sayfada özgür ama ölçülü bir biçimde dağılımı, tasarımın şiirdeki ritimle bir etkileşim içine girmesi ve yazı sütunlarında kırmızı rengin kullanımı gibi tasarım bileşenleri ile Mayakovsky şiirinin dışavurumcu sembolizmini ve üslup özelliklerini anlaşılır bir biçimde görüntü diline aktarmıştır. "Dlya Golosa", modern tipografi tekniklerini adeta bir palet gibi kullanan Lissitzky'nin matbaacılık konusunda savunduğu ilkelerin somutlaşmış bir örneğidir. Sanatçı bu kitap başta olmak üzere, 1920'lerde yaptığı sıradışı tipografik tasarımlarla hayata geçirdiği "görsel kitap" düşüncesini şu sözcüklerle açıklıyordu: "Her kitabın biçimini belirleyen şey, kendine özgü işlevidir." (Becer,2016:132)

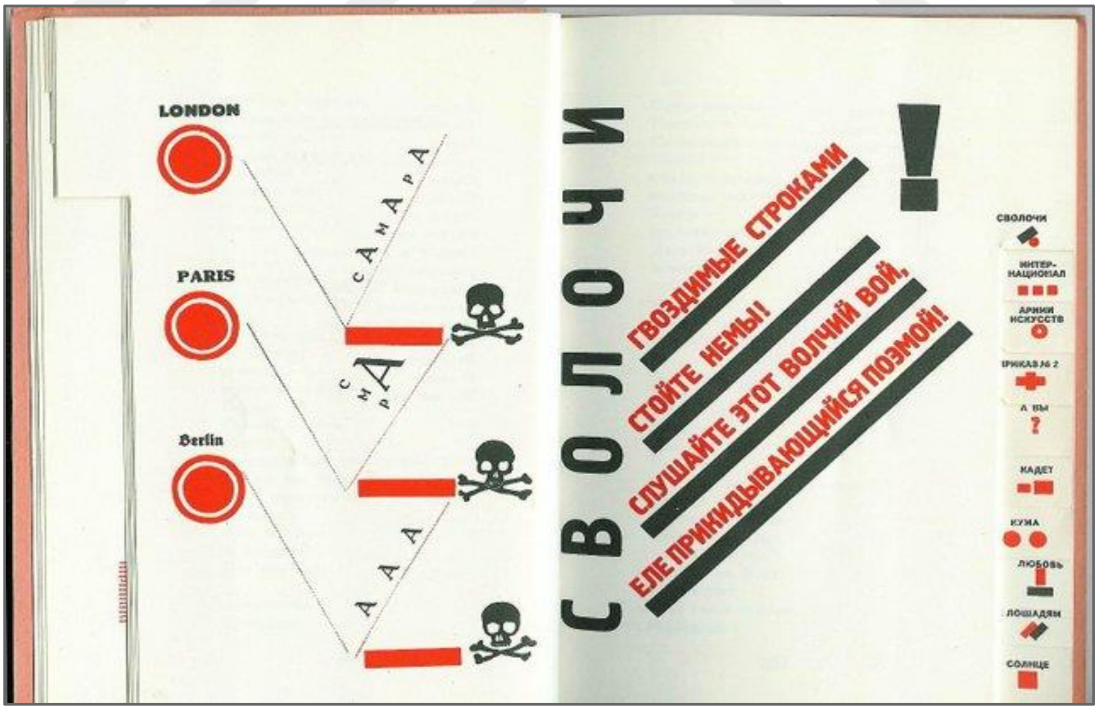
http://www.designhistory.org/Avant_Garde_pages/Russia.html

Şekil 5. 7. El Lissitzky (1923) "Dlya Golosa (Ses İçin)" Şiir Kitabı İçin İç Sayfa Tasarımı

http://www.designhistory.org/Avant_Garde_pages/Russia.html

Şekil 5. 8. El Lissitzky (1923) "Dlya Golosa (Ses İçin)"
Şiir Kitabı İçin İç Sayfa Tasarımı

https://joannakuncewicz.files.wordpress.com/2014/11/illustration-to-for-the-voice-by-vladimir-mayakovsky-1920-6.jpg

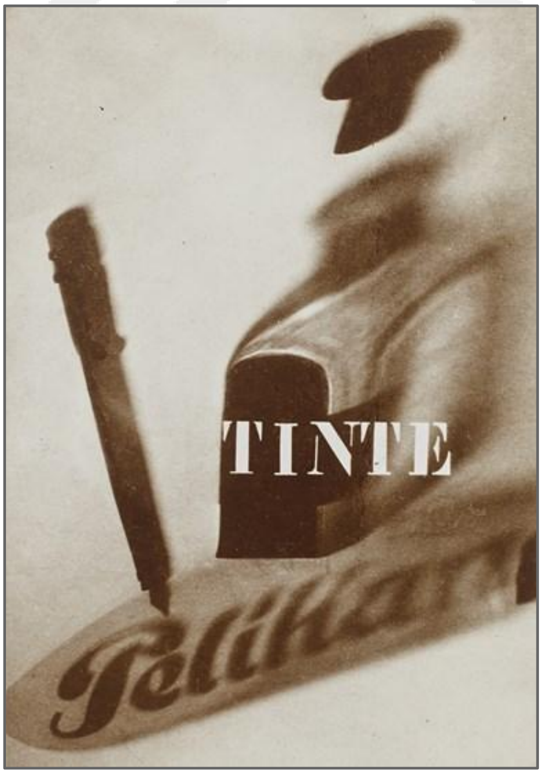
Şekil 5. 9. El Lissitzky (1923) "Dlya Golosa (Ses İçin)"
Şiir Kitabı İçin İç Sayfa Tasarımı

El Lissitzky'nin Almanya da olduğu dönemde Pelikan firması için hazırladığı reklam kampanyası ve firmanın ürettiği mürekkep, karbon kâğıdı gibi malzemelerin basım ilanları sanatçının ünlü çalışmaları arasında yer almıştır.

http://www.artdiscover.com/en/artists/el-lissitzky-id189

Şekil 5. 10. El Lissitzky (1925) Pelikan Mürekkepleri İçin Tasarlanmış Basın İlanı

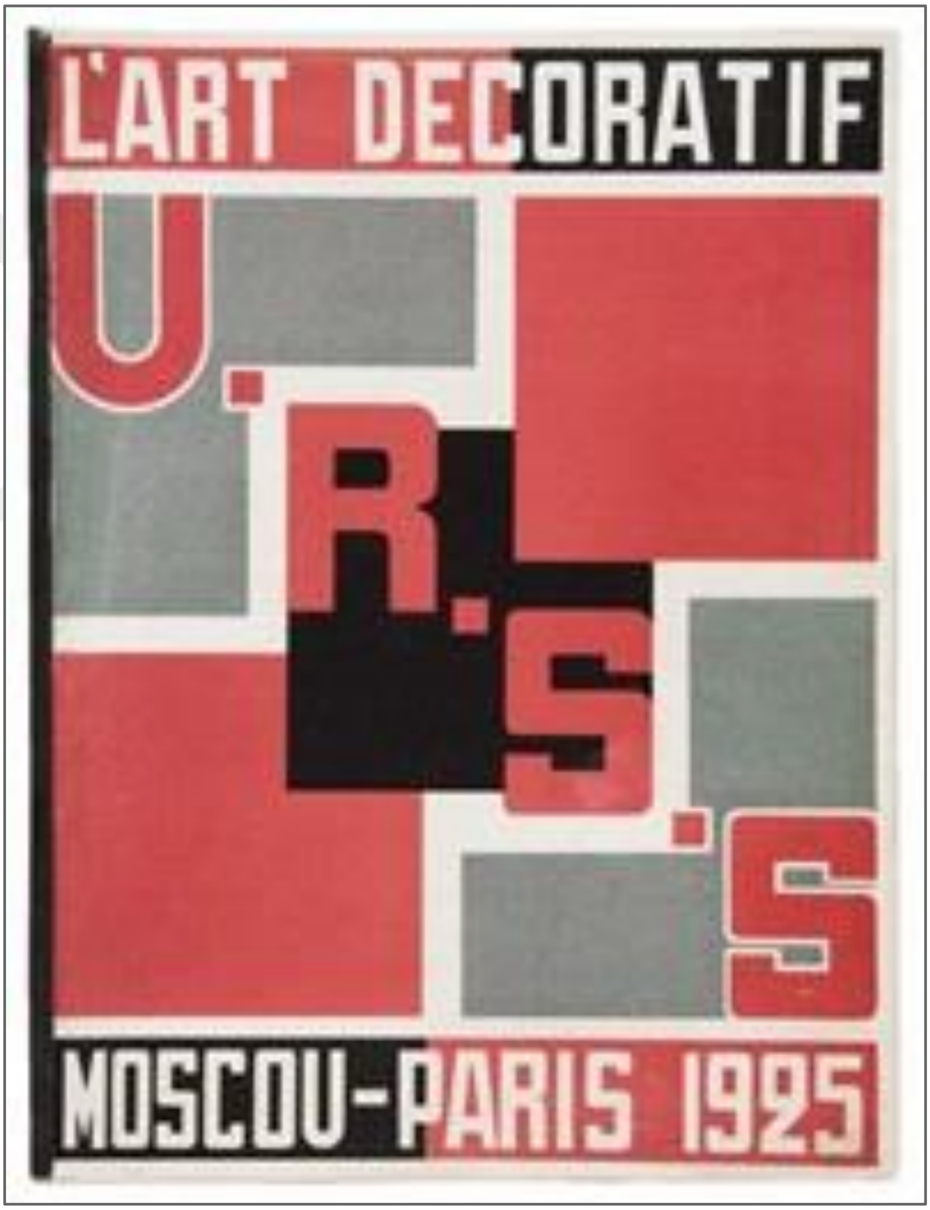

https://www.mfah.org/art/detail/63589

Şekil 5. 11. El Lissitzky (1924) Pelikan Mürekkepleri İçin Tasarlanmış Basın İlanı

5.1.2. Aleksandr Mihayloviç Rodçenko'nun Grafik Çalışmaları

Konstrüktivizmin diğer öncü isimlerinden bir olan Aleksandr Mihayloviç Rodçenko, "sanat için sanat" anlayışına karşı gelerek "toplum için sanat" felsefesini kabul etmiştir. "İşe yaramaz şeyler" üretmek yerine toplum için, komünist devrim için gerekli, toplumu ileriye taşıyacak tasarımlar yapılması gerektiğini savunarak konstrüktivizmin ilkelerini benimsemiştir. Tuval ressamlığını bırakarak, endüstriyel tasarım, fotoğraf, grafik tasarım gibi uygulamalı sanatlara yönelmiştir.

http://www.artnet.com/artists/alexander-rodchenko/18

Şekil 5. 12. A. Rodçenko (1925) Uluslararası Bir Sergide Yer Alan Rus Standı İçin Grafik Tasarım

Rodçenko'nun 1923 yılında Moskova da bulundan devlet mağazası için hazırladığı basım ilanının metin yazarlığını Mayakovsky yapmıştır. Tasarım açısından farklı bir estetiğe sahip olan ilan, Rodçenko'nun farklı bakış açısını bizlere sunmaktadır.

http://forums.watchuseek.com/f10/advertisement-moser-watches-rodchenko-majakovskij-601272.html

Şekil 5. 13.A. Rodçenko (1923) Moskova'da Bulunan Devlet Mağazası "GUM" İçin Basım İlanı

Dönemin ünlü şairi olan Mayakovsky ile devrimi ve komünizmi destekleyen bir grup sanatçı, "Lef (Sol)" dergisini çıkarmaya başlamışlardır. 1923'ten 1925'e kadar çıkmış olan dergi daha sonra rejim nedeni ile basılamamış, 1927'de ise farklı bir isimle "Novyi Lef (Yeni Sol)" olarak topluma ulaşmaya çalışmıştır. 1923'ten 1928'e kadar farklı isimle de olsa topluma ulaşmaya çalışan bu derginin tasarımlarını Rodçenko üstlenmiştir. Ayrıca dergiye de tasarımsal anlamda büyük ölçüde değer katmış, çektiği fotoğrafları kapak ve iç sayfa tasarımlarında kullanmıştır.

http://carolynvee.blogspot.com.tr/2014/01/aleksander-rodchenko.html

Şekil 5. 14.A. Rodçenko (1923) “Nef (Sol)” Dergisi Sayı 1, 2, 3 Kapak Tasarımları

https://rectoversoblog.com/2014/03/11/novyi-lef/

Şekil 5. 15. A. Rod çenko (1927) “Novyi Nef (Yeni Sol)” Dergisi Kapak Tasarımları

Rodçenko çalışmalarında genellikle kalın, tırnaksız, okunması kolay karakterler tercih etmiştir. Böylece yazıyı daha işlevsel bir hale getirmiştir. Yazının net bir temel oluşturması ve tasarımın bu temel üstüne inşa edilmesini tam anlamıyla bir konstrüksiyon olarak görmüştür.

Bu bağlamda kullandığı tipografik elemanları, metinlerde genellikle blok olarak kullanan Rodçenko, poster çalışmalarında ise çapraz ve simetrik bir düzenleme tercih etmiştir. Renk skalası ise El Lissitzky'e göre oldukça zengindir. Kontrast renk kullanımı birçok çalışmasında karşımıza çıkmaktadır.

http://www.togdazine.ru/article/1656

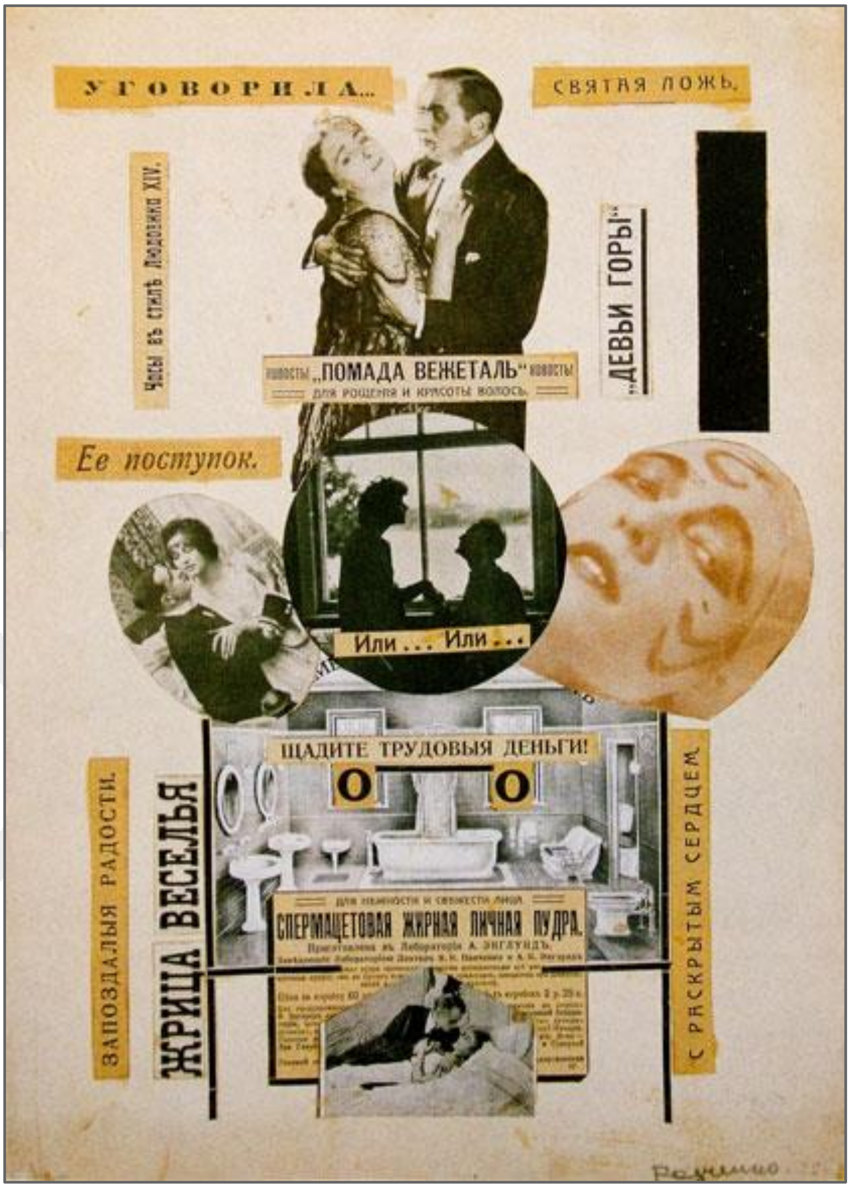
Şekil 5. 16. A. Rodçenko (1923) Mayakovsky'nin Bir Kitabı İçin Tipografik Düzenleme

Rodçenko'nun çalışmalarında tutkunu olduğu fotoğrafın izlerini görmek mümkündür. Grafik tasarımın yanı sıra fotoğraf çekim tekniklerinde daha ön planda olan sanatçı farklı bakış açısıyla fotoğraf sanatında da günümüzde de önemli bir yere sahiptir. Fotoğraf ile grafik sanatları bir arada etkin bir şekilde kullanan sanatçı hazırladığı birçok çalışma için kendi çektiği fotoğrafları kullanmıştır. Ayrıca üst üste pozlama ve farklı fotomontaj ve kolaj teknikleri ile zenginleştirdiği tasarımları oldukça fazladır.

https://www.artsy.net/artwork/alexander-rodchenko-mayakovskys-pro-eto-cover

Şekil 5. 17. A. Rodçenko (1923) Mayakovsky'nin Şiir Kitabı "Pro Eto (Bunun İçin)" İçin Kapak Tasarımı

http://blog.typogabor.com/2007/09/11/rodchenko-linventeur-de-la-structure-la-periode-1924-1954/

Şekil 5. 18. Rodçenko (1922) Dergi Kapağı İçin Kolaj Çalışması

Çalışmalarında esprili bir üslubu olan Rodçenko gerek grafik çalışmaları gerek kostüm tasarımları gerekse çektiği fotoğraflar ile içinde bulunduğu dönemin yönlendirdiği bir sanatçısı değil aksine yaşadığı döneme ve sonrasına yön veren bir sanatçı olmuştur.

5.2. Konstrüktivizmin Grafik Tasarım Alanında, Afiş Tasarımına Yansımaları

Sanat sözlüğünde afişin tanımı "*1. Bir reklamın, bir duyurunun grafiksel sunuşu. 2. Bir sanat eserinin ucuz fiyatlı röprodüksiyonu. 3.Bir fikrin, bir ideolojinin propagandası için kullanılan bir sanat formu.*" (Keser,2009:24) olarak geçmektedir. Rus Devimi öncesine kadar reklam amaçlı yapılan afişler/posterler, devrim sonrasında halkı bilgilendirmek ve devrimin ideolojisini halka ulaştırmak için kullanılmaya başlanmıştır. Devrim ideolojisini en iyi yansıtan propagandacı afiş olarak, süprematist esintiler taşıyan konstrüktivist bir çalışma olan El Lissitzky'nin Beyazlara kızıl kama ile saldırın afişi olabilir. Halkçı politikanın izlerini taşıyan bir diğer afiş ise Rodçenko'nun Leningrad Devlet yayıncıları için yaptığı afiştir.

http://www.flushthefashion.com/culture/alexander-rodchenko/

Şekil 5. 19. A. Rodçenko (1924) Leningrad Devlet Yayınevi İçin Afiş Çalışması

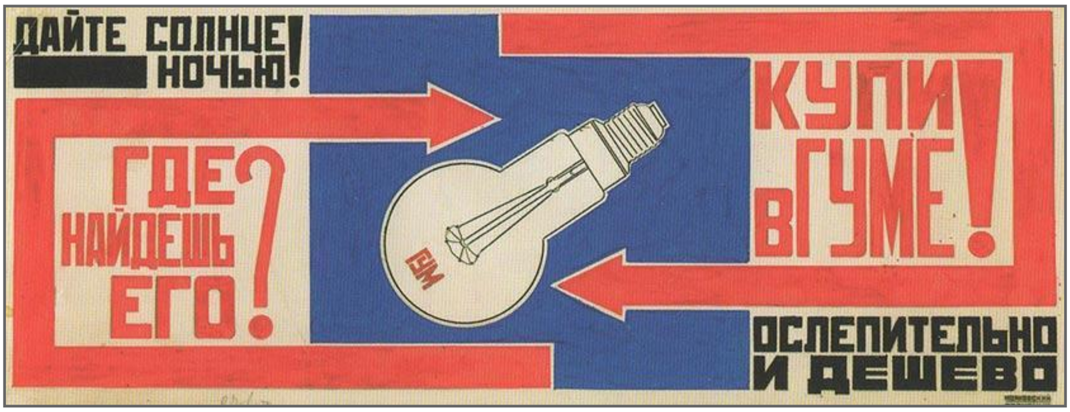
Bu afiş, aynı zaman da konstrüktivizmin bir simgesi haline de gelmiştir. Rodçenko'nun hem fotoğrafını çektiği hem de tasarımını yaptığı afişte "her yerde kitap" anlamına gelen bir metin yer almaktadır. Dönemine göre modern bir tarzda giyinmiş kadın figürü toplumun her sınıfına hitap etmekte, onları kitap okumaya çağırmaktadır. Ağzında çıkan kelimeler bir megafon etkisi oluşturacak şekilde

düzenlenmiş, kullanılan kontrast renkler ve kalın, tırnaksız font mesajı net bir şekilde toplumun her sınıfına ulaştırmaktadır.

http://www.solakkedi.com/posterler/constructivist%20poster/001.html

Şekil 5. 20. A. Rodçenko (1923) Dobroliot (İyi Uçuşlar) Afiş Çalışması

http://timorourkedesigns.com/portfolio/

Şekil 5. 21. A. Rodçenko (1923) "GUM" Mağazaları İçin Afiş Çalışması

Konstrüktivist reklam anlayışında, ürünün dikkat çekici bir şekilde merkezde kullanılması esas bir kural olmuştur. Daha çok Rodçenko'nun çalışmalarında karşımıza çıkan çapraz kompozisyon, kontrast renkler ve geometrik formlar ayrıca

farklı açılardan çekilmiş fotoğraflar, farklı kolaj ve fotomontaj teknikleri bir araya geldiğinde konstrüktivist poster tasarımının temel görüntüsünü oluşturmaktadır.

http://3v6x691yvn532gp2411ezrib-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2017/09/D.Rod.jpg

Şekil 5. 22. A. Rodçenko (1923) Mosselprom İçin Afiş Çalışması

http://www.dieselpunks.org/profiles/blogs/soviet-advertising-1920s

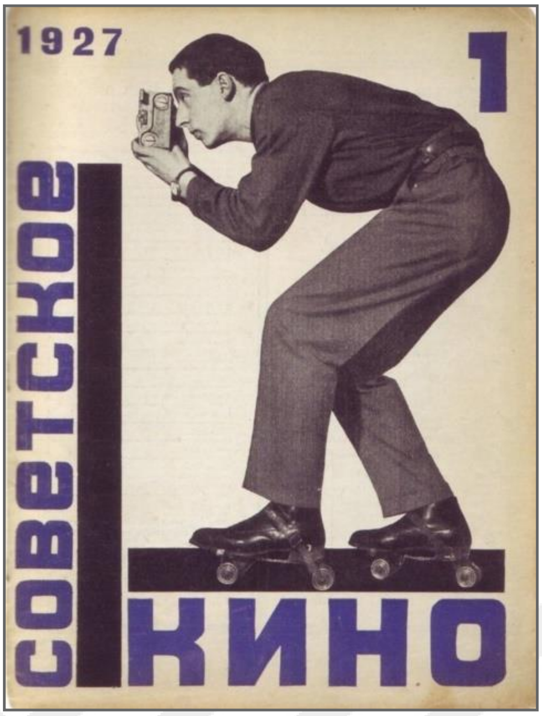
Şekil 5. 23. A. Rodçenko (1923) Mosselprom Devlet İşletmeleri İçin Afiş Çalışması

https://creativepro.com/russian-constructivism-and-graphic-design/

Şekil 5. 24. Vladimir ve Georgi Stenberg (1926) Film Afişi Çalışması

A dan Z ye toplumu ilgilendiren her konuda konstrüktivizmi hem bir tasarım anlayışı hem de bir ideolojik felsefe olarak kabul eden devrim hükümeti, bu anlayışı benimseyen sanatçıları destekleyerek her alanda üretim yapmaya teşvik etmiştir. Reklamdan, sinemaya kadar etkisini gösteren konstrüktivizm, burjuvazinin süslemeci anlayışından ve ürünlerin nasıl göründüğüyle ilgilenmek yerine işlevselliği amaç edinmiştir. Grafik tasarım ürünlerinde özellikle de afiş tasarımlarında iletilmek istenilen mesajın net bir şekilde izleyiciye ulaştırma konusunda izlenilen yol, resimlerin, renklerin ve tipografik öğelerin kullanımı bir yapının unsurları gibi kusursuzca üst üste yerleştirilerek oluşturulmuştur. Tasarım sürecinde izlenilen yol, ortaya çıkan ürünlerin ortak bir görsel dilin parçası olduğunu bize gösterir. Bu bağlamda konstrüktivizm bir sanat hareketi olmakla birlikte aynı zamanda işlevsel bir görsel olmuştur.

https://theredlist.com/media/database/graphisme/History/poster_kodeine/varvara_stepanova/009_varvara_stepanova_theredlist.jpgt

Şekil 5. 25. Varvara Stepanova (1927) Sovyet Sineması İçin Tasarım ve Tipografi

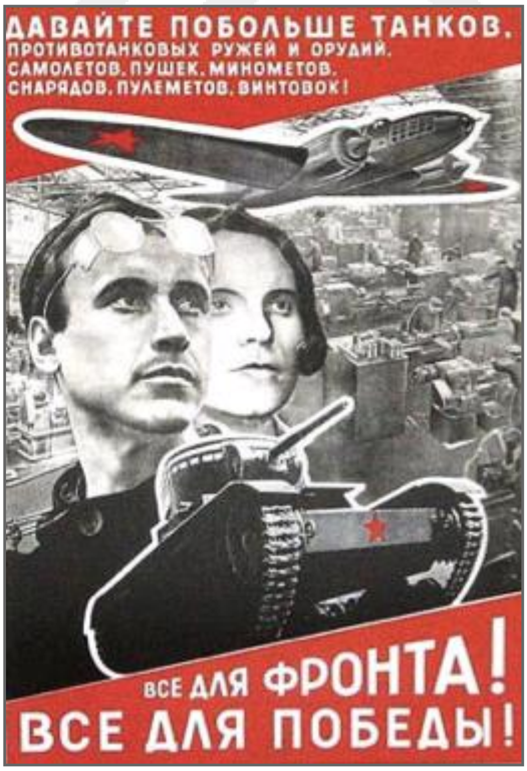

http://www.dieselpunks.org/profiles/blogs/soviet-advertising-1920s

Şekil 5. 26. Mayakovsky & Rodçenko (1923) Poster Tasarımı

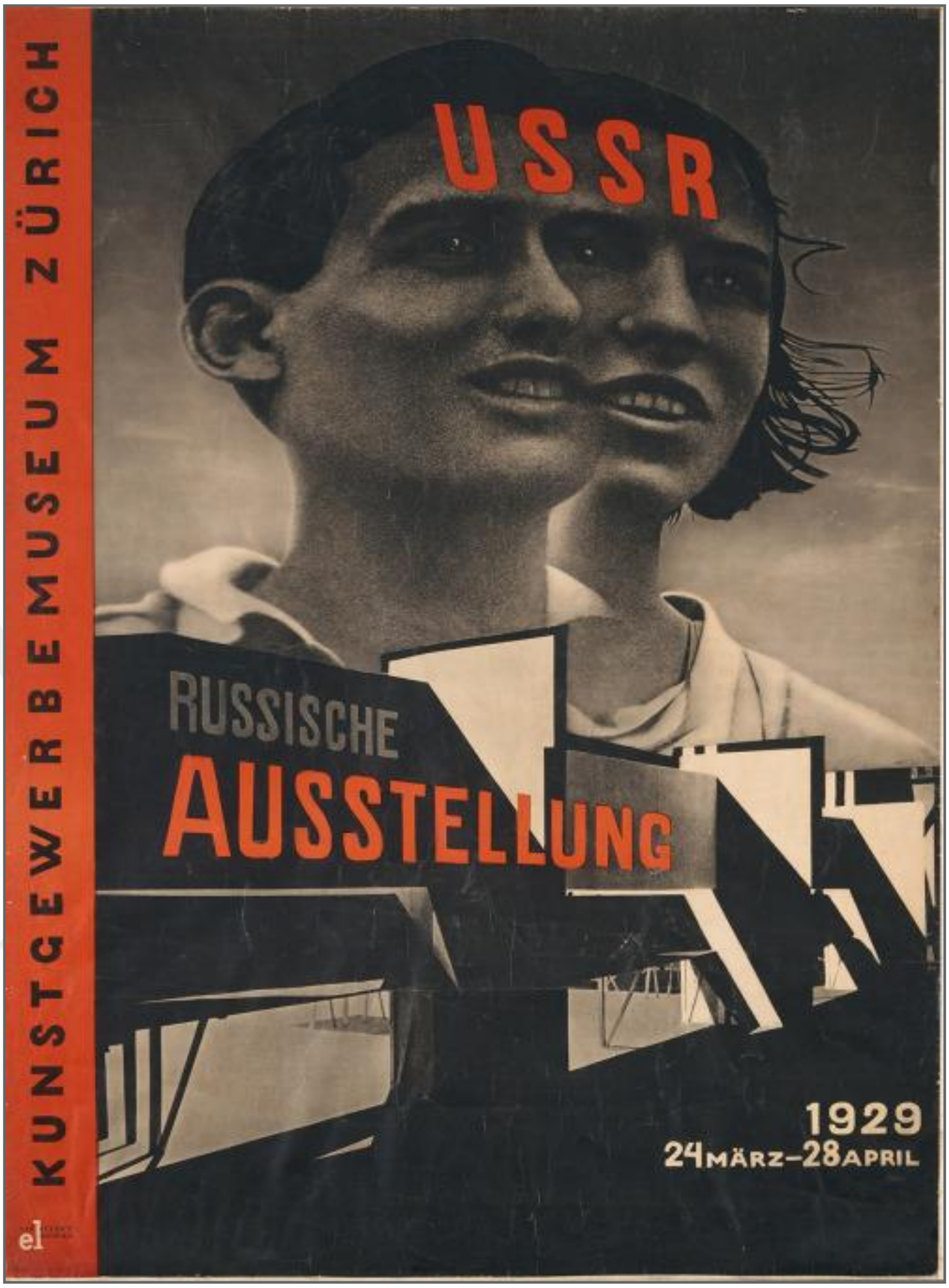

http://3v6x691yvn532gp2411ezrib-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2017/09/P.Ninich.Stenbros.jpg

Şekil 5. 27. Vladimir ve Georgii Stenberg (1927) Ninich İçin Film Afişi

https://theredlist.com/wiki-2-343-917-997-view-poster-art-profile-lissitzky-e.html

Şekil 5. 28. El Lissitzky (1941) "Bize Daha Çok Tank Verin" Poster Tasarımı

https://creativepro.com/russian-constructivism-and-graphic-design/

Şekil 5. 29. El Lissitzky (1929) Rus Sergi Afişi

El Lissitzky'nin afiş çalışmalarının çoğunda devrim ideolojisinde ve komünist rejimde cinsiyet eşitliğine dikkat çekmeye çalışmıştır. Kadın ve erkek figürlerini yan yana ve eşit bir şekilde kullanmaya özen göstermiştir. Yukarıdaki afiş çalışmasında ise erkek ve kadını kaynaştırarak ortak bir bakış açısı ve ortak bir görüşe sahip olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Lissitzky çalışmalarına sanat ve politik inançlarını yansıtmaktan hiçbir zaman çekinmemiştir.

http://3v6x691yvn532gp2411ezrib-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2017/09/L.1923-Mosow-Chamber-Theatre.jpg

Şekil 5. 30 Vladimir ve Georgii Stenberg (1923) Moskova Oda Tiyatrosu İçin Afiş

https://theredlist.com/media/database/graphisme/History/poster_kodeine/gustav_klustis/002_gustav_klustis_theredlist.jpg

Şekil 5. 31 Gustav Klutsis (1930) “Beşinci Plan” İçin Afiş Tasarımı

VI. BÖLÜM

6. KONSTRÜKTİVİZMİN 21. YY AFİŞ TASARIMINA YANSIMALARI VE AFİŞ ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ

Kübizm ve Fütürizmin etkileri ile Süprematizmin bir sentezi olarak Rusya'da karşımıza çıkan konstrüktivizm, yerini toplumsal gerçekçilik hareketine bırakana kadar geçen sürede ortaya koydukları her türlü tasarım ile bir anlamda sosyal inşacılık yapmaya çalışmışlardır. Hem savaş hem de devrimi üst üste yaşayan bir toplumu hem sosyal anlamda hem de politik anlamda yeniden inşa etmek oldukça zorlu bir süreç olmuştur. Bu süreç içinde birçok benimsenmiş fikri değiştirmişlerdir. Estetik kaygıyı ikincil plana atarak, toplumun bütün üyelerinin hayatını kolaylaştıracak tasarımlar yapmaya yönelmiş ve bu doğrulta öncü olmuşlardır.

Savaşın ardından birçok Avrupa ülkesinde sanatsal anlamda bir arayış içine girilmiş; Almanya'da Bauhaus, Hollanda'da De Stijl, Rusya'da ise konstrüktivizm ortaya çıkmaya başlamıştır.

Rusya'da doğup, gelişen ve Avrupa ülkelerinde oldukça ses getiren bir sanat hareketi olan konstrüktivizm, 1940'lı yıllarda etkisini yavaş yavaş kaybetmeye başlasa da birçok sanat akımı için ufuk açıcı olan bir tasarım anlayışı geliştirmiştir.

"*Yazı tasarımı ve tipografi, Rus konstrüktivizminin başlıca uygulama alanları arasındadır. Dönemin tipografik kompozisyonlarında konstrüktivist mimari kuralları ile algının gerekleri teknolojinin yardımı ile bir araya getirilmiştir. Konstrüktivist kuramlara göre, metnin görsel kompozisyonu ile anlama dayalı işaretleme sistemi arasında bir bağlantı bulunuyordu. Bir metnin düzenleme biçimi tipografinin mekanik kuralları tarafından belirlendiğinden, içeriğine ilişkin rotayı ve ritmi de yansıtmak durumundaydı. Bu yaklaşımı ilke edinen Lissitzky, Gan ve diğer konstrüktivistler, bir tasarıma başlamadan önce metinleri daima analiz ederek farklı ritimde parçacıklara ayırmışlardır. Rusya'da konstrüktivizmin egemen stil olduğu dönemin birçok afişi Alexander Rodçenko ile şair Vladimir Mayakovsky'nin işbirliği ile hazırlanmıştır. Reklamcılık dilini çok iyi kullanan Mayakovsky propaganda amaçlı şiir ve sloganlar yazıyordu. Bu dönemde bütün Moskova sokakları kendilerini 'reklam konstrüktörleri' olarak adlandıran bu ikilinin güçlü geometrik çizimler, saf renklerden oluşan geniş*

zeminler, eğlendirici bir metin ve berrak bir tipografiyle dolu afişleriyle donatılmıştı." (Becer,2016:142)

Birçok modern ve çağdaş sanat akımına yol gösterici görevi gören konstrüktivizm 21. yüzyılda da tasarımcıların dikkatini çekmiş, birçok çalışmada özellikle El Lissitzky ve Rodçenko'nun grafik çalışmaları esin kaynağı olarak kullanılmıştır.

Rodçenko'nun, Leningrad Devlet Yayınevi için yaptığı 'herkes için kitap' afişi farklı dönemlerde ilham alınan bir çalışma olmuştur. Bir kargo şirketinin afiş çalışmasında, bir sosyal sorumluluk projesinin afişinde ve daha birçok çalışmada kullanılan poster, konstrüktivizmin bütün özelliklerini taşıyan bir simge haline gelmiştir.

http://www.flushthefashion.com/culture/alexander-rodchenko/

Şekil 6. 1. A. Rodçenko (1924) Leningrad Devlet Yayınevi İçin Afiş Çalışması

http://mtmtv.info/rodchenko-collage-de0d15b/

Şekil 6. 2. (2006) Feline Devrimi "Kediye İtaat Et" Afişi

http://kwva.uoregon.edu/files/2015/02/afternoonssayyes.jpg

Şekil 6. 3. (2008) “Evet de” Afiş Tasarımı

https://www.whosampled.com/forum/topic/1724/That-Album-Cover-Looks-Familiar.../?page=23

Şekil 6. 4 (2005) Franz Ferdinand - Daha Çok Daha İyi Olabilirsiniz

http://www.designmag.gr/qs-4-tff/14428

Şekil 6. 5. Alexander Rodçenko (1923) Dünyanın Altıncı Parçası

http://www.coveralia.com/caratulas/Franz-Ferdinand-Take-Me-Out-(CD-Single)-Frontal.php

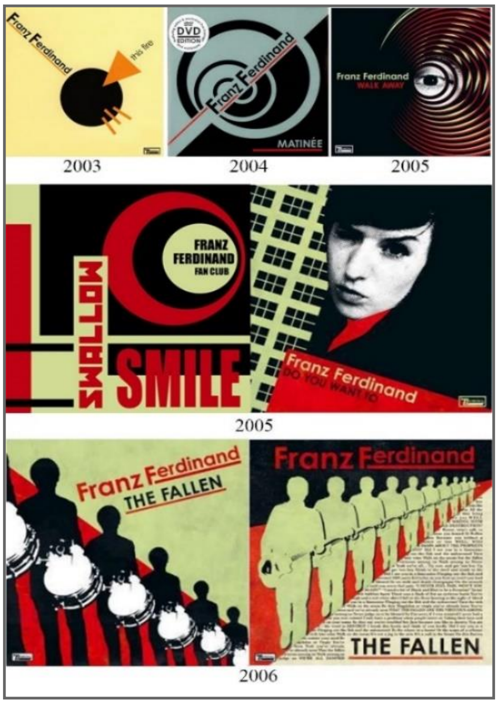
Şekil 6. 6. (2004) Franz Ferdinand - Beni Dışarı Çıkar

http://blancoscurocasinegro.blogspot.com/2012/11/franz-ferdinand.html

Şekil 6. 7. Rodçenko (1924) Kıno Glaz Film Afişi ile (2008) Franz Ferdinand Fan Club Dergisi Kapağı

2001 yılının sonlarına doğru İskoçya'da kurulan bir Anadolu Rock grubu olan Franz Ferdinand albüm kapaklarında Rodçenko'nun afişlerinden ilham almış, kendi gruplarına göre uyarlayarak kullanmıştır. 2008 yılında çıkan grubun fan kulüp dergisinin kapak çalışması da Rodçenko'nun 1924 yılında Kino-glaz isimli film için yaptığı afişle tıpatıp benzerlik göstermektedir. Ayrıca Grubun Lissitzky'nin 'Beyazlara Kızıl Kama ile Saldırın' afişinden ilham alınarak yapılmış bir albüm çalışması da bulunmaktadır. Grubun neredeyse 2001'den 2007'ye kadar çıkan bütün albüm tanıtımlarında konstrüktivist çalışmalar kullanılmıştır.

http://franz-ferdinand.tumblr.com/music

Şekil 6. 8. Franz Ferdinand Albüm Posterleri

https://i.pinimg.com/originals/30/e4/db/30e4db8fb6676d88df6724af2c275315.jpg

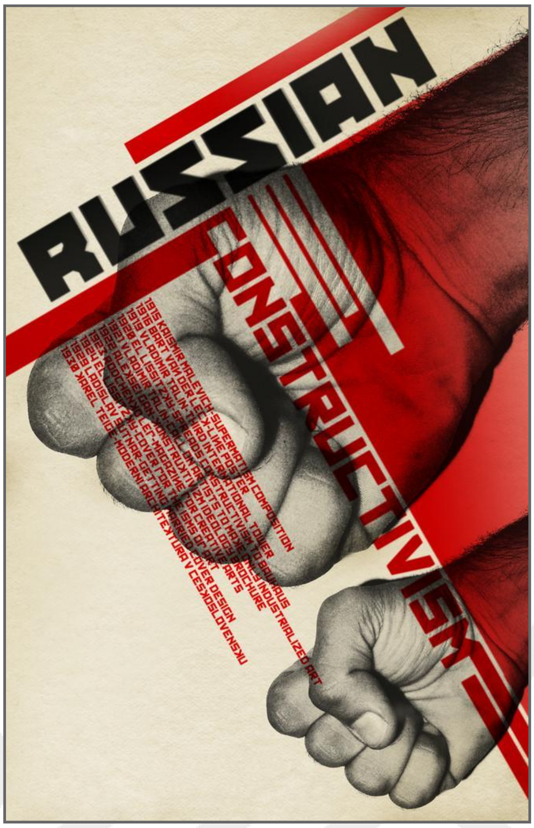
Şekil 6. 9. Rodçenko (1905) Film Afişi

1925 yılında gösterime giren “Potemkin Zırhlısı” için Rodçenko’nun yaptığı film afişi, 2008 yılında Joel Nielsen tarafından nikotin karşıtı sosyal afiş olarak uyarlanarak sigaraya karşı aynı Potemkin Zırhlısı’nda olduğu gibi bir isyan başlatmıştır.

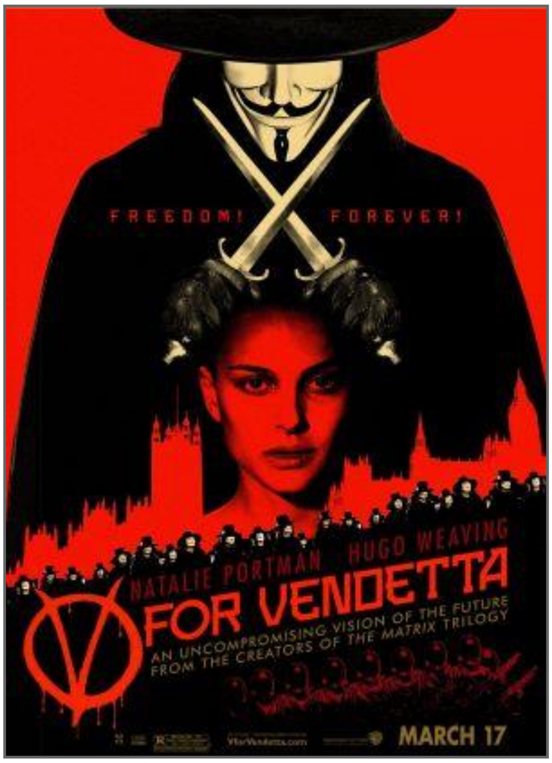

http://cargocollective.com/constructivism/Constructivism-in-Modern-Art

Şekil 6. 10. Joel Nielsen (2008) Sigara Karşıtı Afiş

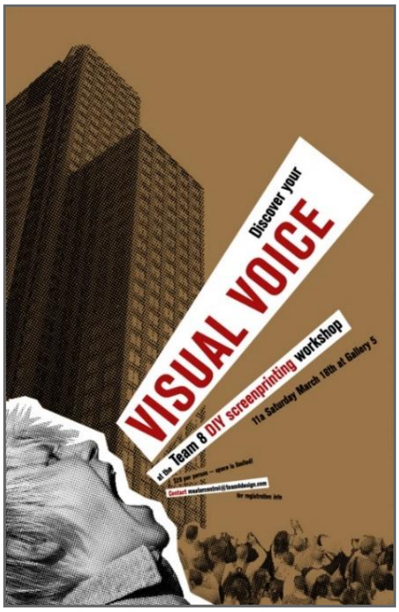

http://constructivis.blogspot.com/

Şekil 6. 11. (2009) Dog On Fire Design

https://izlebizle.files.wordpress.com/2011/03/v-for-vendetta.jpg

Şekil 6. 12. (2005)V For Vendetta Film Afişi

http://constructivis.blogspot.com/

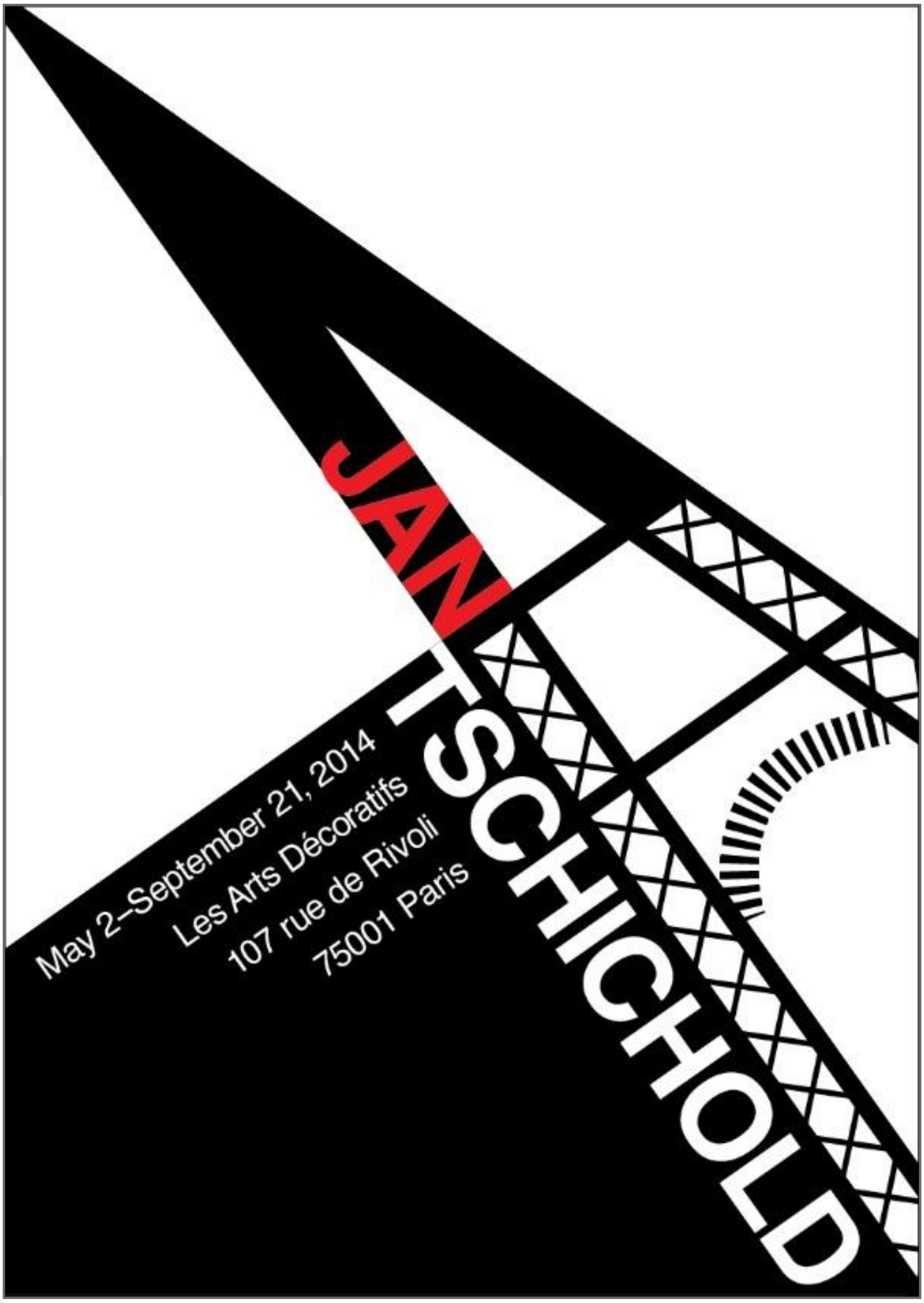
Şekil 6. 13. (2011) ABD Seçim Afişi

Seçimlerde ve özellikle propaganda afişlerinde konstrüktivist tasarım anlayışı ABD'de de farklı zaman dilimlerinde etkili bir şekilde kullanılmıştır. Üstteki tasarım yine Rodçenko'nun Leningrad Devlet Yayınevi için yaptığı 'Herkes İçin Kitap' afişini andırırken, aşağıdaki afiş tasarımı ise renklerin kullanışı, tipografik öğelerin yerleştirme şekli ve tasarım profili olarak konstrüktivist çalışmaları çağrıştırmaktadır.

https://www.noupe.com/inspiration/propaganda-design-inspiration-tools-resources-and-techniques.html

Şekil 6. 14. (2008) ABD Başkanlık Seçimi Propaganda Afişi

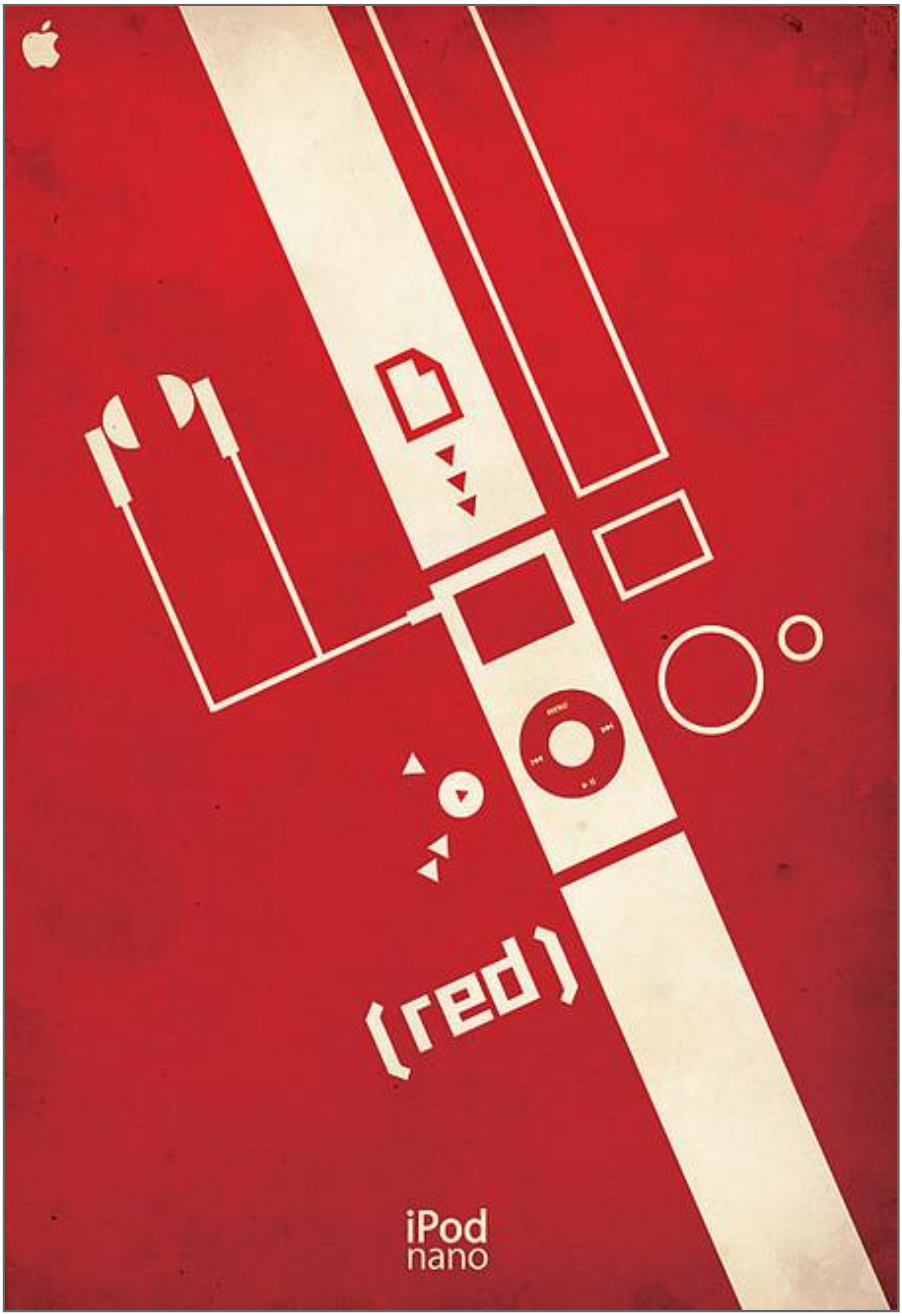

(https://1dogwoof.com/portfolio/tschichold-exhibition-poster/

Şekil 6. 15. (2014) Sergi Afişi

http://constructivis.blogspot.com/

Şekil 6. 16. (2013) Grafik Tasarım Dersi İçin Afiş

http://morganweathington.blogspot.com/2010/10/contemporary-constructivism.html

Şekil 6. 17. (2007) iPod Nano Afişi

Zamanımızın önemli teknoloji markalarından bir olan Apple şirketi, 2007 yılında piyasaya sunduğu iPod Nano için konstrüktivizmin bütün öğelerini barındıran son derece şık bir tanıtım posteri kullanmıştır.

http://cintianightingale.com/work07.html

Şekil 6. 18. (2016) Cintia Nightingale Coca Cola İçin Afiş

https://tarynlorraine.wordpress.com/2009/11/04/test/print/

Şekil 6. 19. (2008) Buffalo Filarmoni Orkestrası Afişi

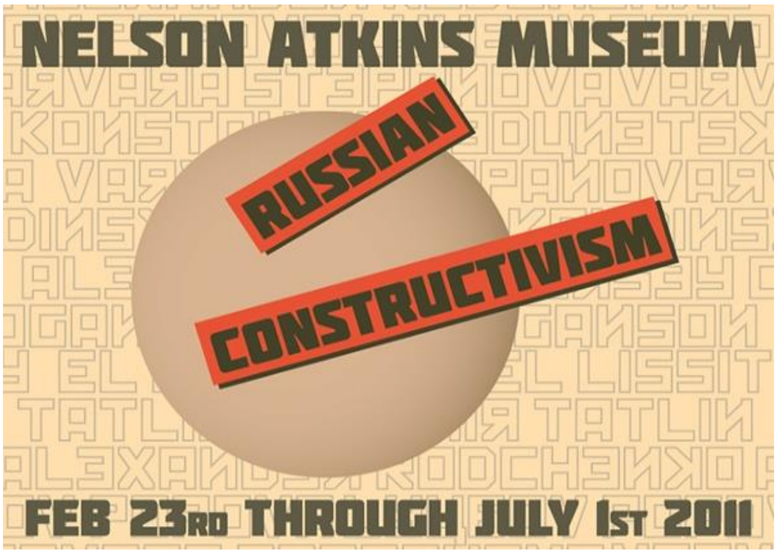
Lissitzky'nin 'Beyazlara Kızıl Kama ile Saldırın' afişini anımsatan Buffalo Filarmoni Orkestrası'nın 2008 yılındaki konser afişi hem renk kullanımı, hem de kompozisyon bakımında konstrüktivizmi tam anlamıyla çağrıştırmaktadır.

https://www.behance.net/gallery/3519555/Russian-Constructivism

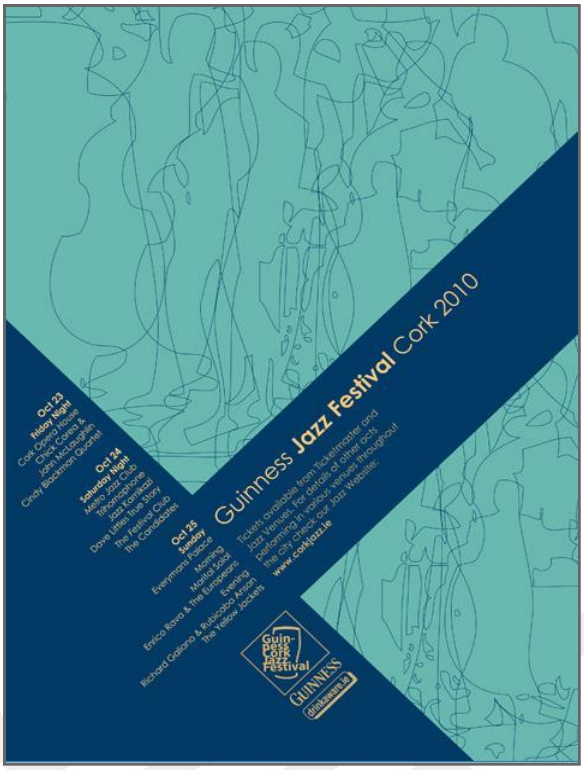
Şekil 6. 20. (2011) Sergi Afişi

Nelson Atkins Sanat Müzesi'nde Şubat ayından Temmuz ayına kadar sürecek olan Rus Konstrüktivizmi ile ilgili serginin tanıtım afişleri, geometrik düzenleme açısından döneminde yapılmış konstrüktivist afişlere kusursuz bir şekilde benzemektedir.

https://www.behance.net/gallery/3519555/Russian-Constructivism

Şekil 6. 21. (2011) Sergi Afişi

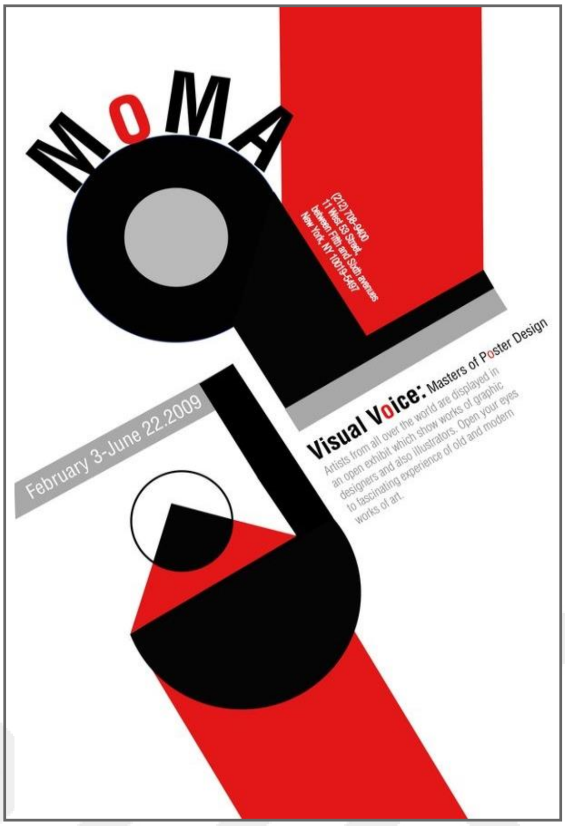

http://blog.daum.net/capoutlet/14

Şekil 6. 22. (2010) Festival Afişi

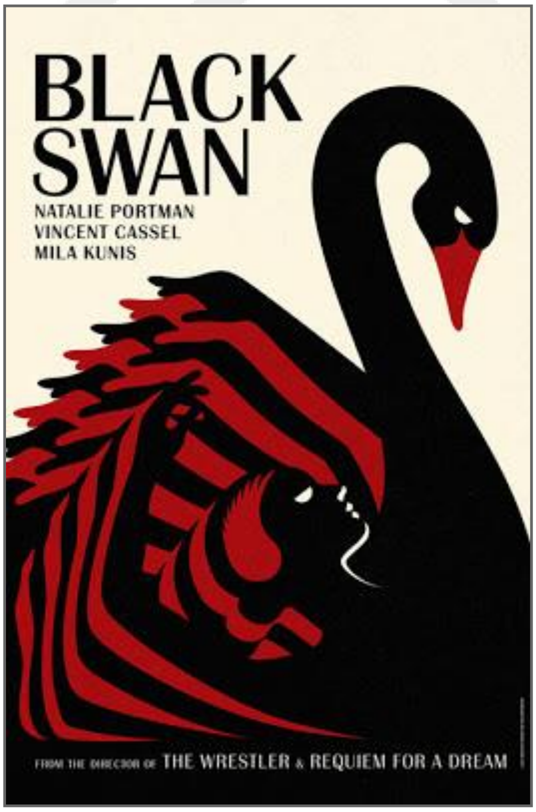

https://imgarcade.com/modern-constructivism-art.html

Şekil 6. 23. (2010) Tur Afişi

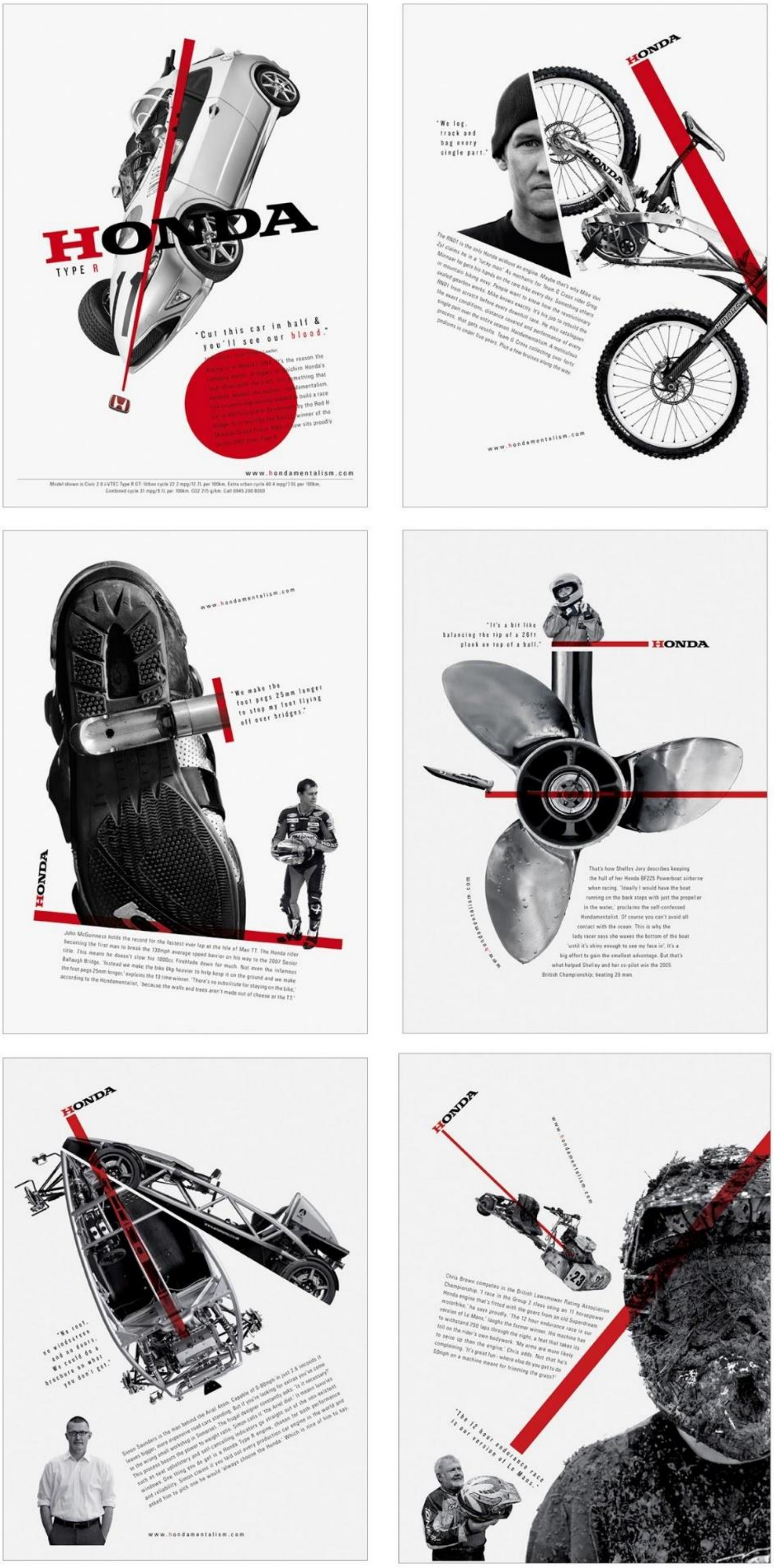

https://cjenkinson2210.files.wordpress.com/2014/11/97372225734961f0b9a2f5fe0d43721a.jpg

Şekil 6. 24. (2009) Modern Sanatlar Müzesi, Sergi Afişi

http://jennietalbot.blogspot.com/2010/12/new-black-swan-posters.html

Şekil 6. 25. (2010) Black Swan Film Afişi

http://work.rzhooker.com/Hondamentalism-SP

Şekil 6. 26. (2007) Honda Afiş Tasarımları

Ek 1: Karşılaştırmalı Afiş Örnekleri

1924

2005

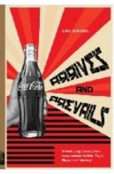

2006

2008

2011

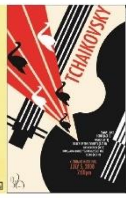

2016

1919

2003

2008

2014

1905

2008

1923

2004

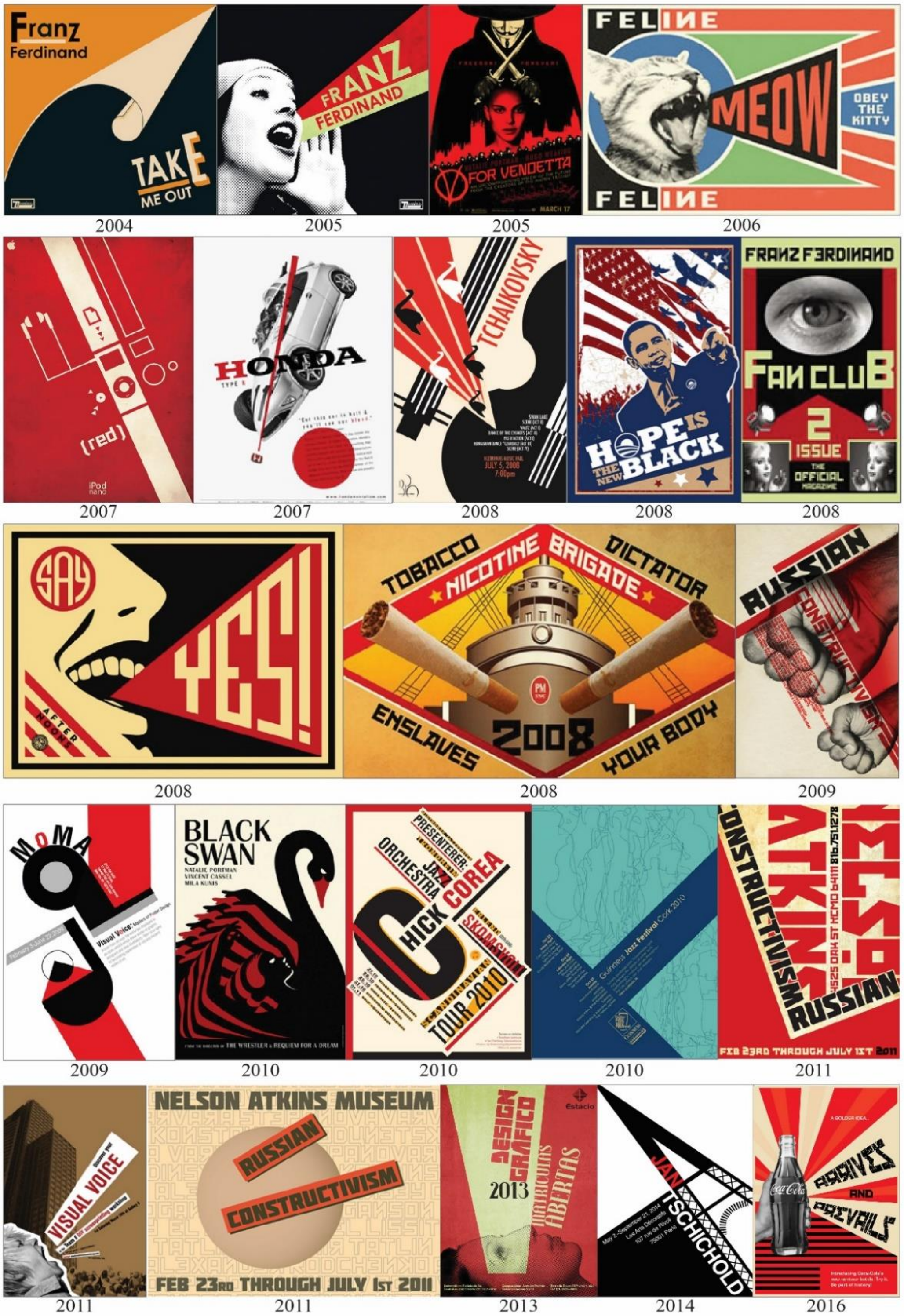

1924

2008

Ek 2: Afiş Örnekleri

VII. BÖLÜM

7. SONUÇ

Çalışmanın ilk bölümünde modern sanat akımları incelenmiştir. Modern sanat akımlarının tarihsel gelişim süreci içinde nasıl şekillendiği, birbirlerini nasıl etkiledikleri alt başlıklar olarak sunulmuştur. Bir diğer bölümde ise grafik tasarımın ortaya çıkışı irdelenmiş, oluşum sürecinde etkilendiği sanat akımları vurgulanmıştır.

Daha sonraki bölümde ise grafik tasarıma yön veren sanat akımlarından biri olan konstrüktivizm detaylı bir şekilde ele alınmış, manifestosu, tasarım anlayışı ile ilgili bilgiler verilmiş, döneminde yol gösterici nitelikte olan sanatçılar yapıtlarıyla birlikte incelenmiştir.

Rusya'da 1910-20 yılları arasında kendini gösteren Konstrüktivizm, sanat ve toplumu birleştirme amacıyla, toplum için sanat anlayışını benimseyen konstrüktivist tasarımcılar tarafından şekillenmiştir. Süslemeden uzak, geometrik ve kinetik ritimli, soyut yapılarla yeni kurulan sosyal topluma fayda sağlamak amacı güden konstrüktivist sanatçılar, ortaya koydukları yeniliklerle bu güne kadar oluşmuş birçok sanat akımına temel oluşturmuştur. Konstrüktivizmin grafik tasarım alanındaki en önemli isimleri El Lissitzky ve Rodçenko olmuştur. Film ve tiyatro afiş tasarımlarında Vladimir ve Georgii Stenberg kardeşler de konstrüktivizmin önemli temsilcileri arasına girmişlerdir.

Faydacı tasarım felsefesini benimseyen konstrüktivizm, farklı sayfa düzenleri, çarpıcı renkleri, kullandıkları geometrik formları, anlaşılır yalın tipografi anlayışı, dikkat çekici görsel kullanımlarıyla afiş tasarımı, sayfa mizanpajı ve tipografik düzenlemelere getirdiği yenilikler ile 21. Yüzyıl grafik tasarımının gelişmesinde büyük bir yere sahiptir. Konstrüktivizm 1920'lerden sonra birçok ülkede desteklenerek avangart bir sanat akımı olmuş, günümüzde de birçok sanatçıyı ve tasarımcıyı etkilemiştir. 21. Yüzyılda da yansımaları devam eden konstrüktivizm, günümüz grafik tasarımına ve grafik sanat anlayışına büyük ölçüde yön vermiştir.

Toplumcu, sıradışı ve yenilikçi bir akım olan konstrüktivizm; gelişen teknoloji ile birlikte sürekli değişen dijital medya, video, bilgisayar grafikleri ve animasyonları gibi yeni medya alanlarını kullanan interaktif, yaratıcı ve özgürlükçü "dijital sanat" akımlarını da etkileyerek ilham kaynağı olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Antmen, A. (2008) *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*, İstanbul: Sel Yayıncılık

Armstrong, H. (2012) *Grafik Tasarım Kuramı*, M.E. Uslu (çev.) İstanbul: Espas Kuram Sanat Yayınları

Artun, A. (2010) *Sanat Manifestoları, Avangart Sanat ve Direniş*, İstanbul: İletişim Yayınları

Batur, E. (2006) *Modernizmin Serüveni*, İstanbul: Alkım Yayınevi

Beard, M., Henderson, J. (2007) *Klasik Sanat*, H.Gür (çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları

Becer, E. (2007) *Modern Sanat ve Yeni Tipografi*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları

Becer, E. (2008) *İletişim ve Grafik Tasarım*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları

Bektaş, D. (1992) *Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Bocquillon, M. F. (2005) *Empresyonizm*, G. Tuncer (çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları

Cabanne, P. (2014) *Kübizm*, I. Ergüden (çev.) İstanbul: Dost Kitabevi Yayınları

Cauquelin, A. (2016) *Çağdaş Sanat*, Ö. Avcı (çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları

Dachy, M. (2014) *Dada – Sanatın Başkaldırısı*, K. Erdur (çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Demirok, C. (2017) *Yeni Sanatlar Sistemi: Kuramlar, Kaynaklar ve Biçim Teorisi,* İstanbul: Cinius Yayınları

Erden, E. O. (2016) *Modern Sanatın Kısa Tarihi*, İstanbul: HayalPerest Kitap

Eroğlu, Ö. (2015) *Modern Sanat*, İstanbul: Tekhne Yayınları

Eroğlu, Ö. (2014) *Sanatın Yeniden İnşası*, İstanbul: Tekhne Yayınları

Eroğlu, Ö. (2013) *Sanat Tarihi Morfolojisine Giriş*, İstanbul: Tekhne Yayınları

Farthing, S., M. Üstünipek, (Ed.) (2017) *Sanatın Tüm Öyküsü*, G. Aldoğan, F. C. Çulcu (çev.) İstanbul: HayalPerest Kitap

Gombrich, E. (2013) *Sanatın Öyküsü,* E. Erduran, Ö. Erduran (çev). İstanbul: Remzi Kitabevi

İpşiroğlu, N., M. (1991) *Sanatta Devrim*, İstanbul: Remzi Kitabevi

Keser, N. (2009) *Sanat Sözlüğü*, Ankara: Ütopya Yayınları

Klee, P. (2017) *Modern Sanat Üzerine*, K. Çaydamlı (çev). İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları

Kınık, M. (2015) *Grafik Tasarım Tarih & Teknoloji*, Ankara: Gazi Kitabevi

Lunn, E. (2011) *Marksizm ve Modernizm*, Y. Alogan (çev.) Ankara: Dipnot Yayınları

Lynton, N. (1991) *Modern Sanatın Öykü*sü, İstanbul: Remzi Kitabevi

Malevich, K. (2013) *Nesnesiz Dünya*, F.C. Tapan (çev.) İstanbul: Dedalus Kitap

Phillips, S. (2016) *İzmler ve Modern Sanatı Anlamak*. D. N. Özer (çev.) İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları

Şimşek, A. (2009) *Hızın ve Sanatın Sanatı Fütürizm*, Ankara: Kanguru Yayınları

Uçar, T. F. (2018) *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım*, İstanbul: İnkılap Kitabevi

Weill, A. (2015) *Grafik Tasarım*, 5. baskı. O. Türkay (çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Wolfe, T. (2006) *Bauhaus ve sonrası*, F. Erpi (çev). Ankara: Keşif Yayıncılık

YAYINLANMIŞ TEZLER

Uyanık, O. (2012) Rodchenko ve El Lissitzky'nin grafik sanatına etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Işık Üniversitesi,

Çakır, Ş. (2014) Modern resim sanatı ve grafik tasarım ilişkisi. *Yüksek Lisans Tezi, İstanbul*: Arel Üniversitesi SBE.

Ağyar M. M. (1995) Konstrüktivizm ve günümüze dek yansımaları. *Sanatta Yeterlilik Tezi*, Mimar Sinan Üniversitesi SBE

Temizel, A. (2015) Op-art'ın grafik tasarım üzerindeki etkisi. *Yüksek Lisans Tezi, İstanbul*: Arel Üniversitesi SBE.

Ertürk, M. (2011) Minimalizm'in doğuşu ve mimaride biçim açısından Minimalizm değerlendirmesi. *Yüksek Lisans Tezi, İstanbul:* İstanbul Teknik Üniversitesi SBE

İNTERNET KAYNAKLARI

Vargı, E.(b.t.) Lyubov Popova, S:22,(http://www.fotografya.gen.tr
Erişim Tarihi: 03.05.2018)

Yılmaz, N. (2010), Naum Gabo ve Konstrüktivist Sanat,
(http://lebriz.com/pages/lsd.aspx?lang=TR&sectionID=0&articleID=760&bhcp=1
Erişim Tarihi: 03.05.2018)

Sürmeli, K. (2013) Rus Konstrüktivizmin Grafik Tasarıma Yansımaları. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt. 2, Sayı. 1: 62-70
(http://dergipark.gov.tr/download/article-file/301602
Erişim Tarihi: 03.05.2018)

GÖRSEL LİSTESİ

Şekil 6. 5 Alexander Rodchenko (1923) Dünyanın altıncı parçası (http://www.designmag.gr/qs-4-tff/14428 Erişim Tarihi: 06.06.2018)

Şekil 6. 6: (2004) Franz Ferdinand - Beni Dışarı Çıkar (http://www.coveralia.com/caratulas/Franz-Ferdinand-Take-Me-Out-(CD-Single)-Frontal.php Erişim Tarihi: 06.06.2018)

Şekil 6. 7: Rodchenko (1924) Filim Afişi ile Franz Ferdinand Fan Club Dergisi (2008) dergi kapağı örneği (http://blancoscurocasinegro.blogspot.com/2012/11/franz-ferdinand.html Erişim Tarihi: 06.06.2018)

Şekil 6. 8: Franz Ferdinand albüm posterleri (http://franz-ferdinand.tumblr.com/music Erişim Tarihi:11.06.2018)

Şekil 6. 9: Rodchenko (1905) Film afişi (https://i.pinimg.com/originals/30/e4/db/30e4db8fb6676d88df6724af2c275315.jpg Erişim Tarihi:06.06.2018)

Şekil 6. 10: Joel Nielsen (2008) Sigara karşıtı afiş (http://cargocollective.com/constructivism/Constructivism-in-Modern-Art Erişim Tarihi: 06.06.2018)

Şekil 6. 11: (2009) Dog On Fire Design (http://constructivis.blogspot.com/ Erişim Tarihi:06.06.2018)

Şekil 6. 12: (2005)V For Vendetta Film afişi (https://izlebizle.files.wordpress.com/2011/03/v-for-vendetta.jpg Erişim Tarihi: 06.06.2018)

Şekil 6. 13: (2011) ABD seçim afişi (http://constructivis.blogspot.com/ Erişim Tarihi: 06.06.2018)

Şekil 6. 14: (2008) ABD Başkanlık seçimi Propaganda afişi (https://www.noupe.com/inspiration/propaganda-design-inspiration-tools-resources-and-techniques.html Erişim Tarihi:11.06.2018)

Şekil 6. 15: (2014) Sergi afişi (https://1dogwoof.com/portfolio/tschichold-exhibition-poster/ Erişim Tarihi: 06.06.2018)

Şekil 6. 16: (2013) Grafik tasarım dersi afişi (http://constructivis.blogspot.com/ Erişim Tarihi: 06.06.2018)

Şekil 6. 17: (2007) iPod nano afişi (http://morganweathington.blogspot.com/2010/10/contemporary-constructivism.html Erişim Tarihi:08.06.2018)

Şekil 6. 18: (2016) Cintia Nightingale Coca Cola için afiş (http://cintianightingale.com/work07.html Erişim Tarihi:08.06.2018)

Şekil 6. 19: (2008) Buffalo Filarmoni Orkestrası Afiş (https://tarynlorraine.wordpress.com/2009/11/04/test/print/ Erişim Tarihi:08.06.2018)

Şekil 6. 20: (2011) Müze Afişi (https://www.behance.net/gallery/3519555/Russian-Constructivism Erişim Tarihi:11.06.2018)

Şekil 6. 21: (2011) Müze Afişi (https://www.behance.net/gallery/3519555/Russian-Constructivism Erişim Tarihi:11.06.2018)

Şekil 6. 22: (2010) Festival Afişi (http://blog.daum.net/capoutlet/14 Erişim Tarihi:11.06.2018)

Şekil 6. 23: (2010) Tur Afişi (https://imgarcade.com/modern-constructivism-art.html Erişim Tarihi:11.06.2018)

Şekil 6. 24: (2009) Modern Sanatlar Müzesi, Sergi Afişi (https://cjenkinson2210.files.wordpress.com/2014/11/97372225734961f0b9a2f5fe0d43721a.jpg Erişim Tarihi:11.06.2018)

Şekil 6. 25: (2010) Black Swan Film Afişi (http://jennietalbot.blogspot.com/2010/12/new-black-swan-posters.html Erişim Tarihi:11.06.2018)

Şekil 6. 26: (2007) Honda Afiş Tasarımları (http://work.rzhooker.com/Hondamentalism-SP Erişim Tarihi:11.06.2018)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI – SOYADI	: Arzu Mantar
DOĞUM YERİ – TARİHİ	: İstanbul - 20.11.1984
MEDENİ HALİ	: Evli
ADRES (EV)	: Çamlık Mah. İkbal Cad. Yatay Sok. No.7/1 Ümraniye
ADRES (İŞ)	: İsmek - Yeni Toptaşı Cad. Kefçedede Mektep Sok. No:5 Ahmediye-Üsküdar
TELEFON (GSM)	: (0535) 357 38 04
TELEFON (İŞ)	: (0216) 492 55 94
E-MAIL	: arzumantr@gmail.com

EĞİTİM DURUMU

2016 - 2018	Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Programı Grafik Tasarımı (Tezli)
2009 - 2015	Anadolu Üniversitesi - Açık Öğretim Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü
2002 - 2004	İstanbul Üniversitesi - Teknik Eğitim Fakültesi Matbaacılık Bölümü
1998 - 2002	Mithatpaşa Anadolu Kız Meslek Lisesi Grafik Tasarım Bölümü

YABANCI DİL

İngilizce A2

İŞ TECRÜBESİ

2005 - 2006	Ege Basım - Grafiker
2006 - 2010	TEB. 1. Bölge İstanbul Eczacı Odası - Grafiker
2010 -	İsmek - Hayat Boyu Öğrenme Merkezi Grafik Branşları (İllüstrasyon, Corel Draw, Özel Gün Grafik Tasarımı, Photoshop, Yayın Tasarımı) Eğitmeni